

TÜRKİYE SİVİL HAVACILIK MECLİSİ
2021 YILI SEKTÖR RAPORU

TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ
SİVİL HAVACILIK MECLİSİ
Mayıs 2022

İÇİNDEKİLER

TABLolar, GRAFİKLER, RESİMLER

ÖNSÖZ (TOBB Başkanı)

ÖNSÖZ (Sivil Havacılık Meclis Başkanı)

1. SEKTÖR GELİŞMELERİ

- 1.1. Giriş
- 1.2. Dünyada ve Türkiye’de Son 10 Yılın Gelişmeleri
- 1.3. 12. Ulaştırma ve Haberleşme Şurası
- 1.4. Sektörel Katkı
- 1.5. Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü Çalışmaları
- 1.6. Mevcut Durum ve Sektör Kuruluşları
 - 1.6.1. Havalimanları
 - 1.6.2. Heliportlar
 - 1.6.3. Hava Seyrüsefer Hizmetleri
 - 1.6.4. Hava Yolu Şirketleri
 - 1.6.5. Diğer Hava Aracı İşletmeleri
 - 1.6.6. Yer Hizmet Kuruluşları
 - 1.6.7. Bakım, Onarım, Yenileme (BOY) İşletmeleri
 - 1.6.8. Sivil Havacılık Eğitim Kuruluşları
 - 1.6.8.1. Sertifika Programları
 - 1.6.8.2. Üniversite Eğitimleri
 - 1.6.9. Lisanslı/Sertifikalı Havacılık Personeli
- 1.7. SHGM Denetimleri
- 1.8. 2022 Yılı Yatırım Programı

2. HAVA TAŞIMACILIK GERÇEKLEŞMELERİ VE ÖNGÖRÜLER

- 2.1. 2012-2021 Yıllarında Dünyada Hava Taşımacılık Gerçekleşmeleri
- 2.2. 2012-2021 Yıllarında Türkiye’de Hava Taşımacılık Gerçekleşmeleri
 - 2.2.1. Yolcu Trafikçi
 - 2.2.2. Uçak Trafikçi
 - 2.2.3. Overflight Uçak Trafikçi
 - 2.2.4. Yük Trafikçi
 - 2.2.5. Kargo Trafikçi

3. HAVA YOLU VE TURİZM

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

5. RAPORUN HAZIRLANMASI

6. KAYNAKLAR

7. KISALTMALAR

TABLolar, GRAFİKLER, RESİMLER

Tablolar

- **Tablo 1.1-** 2019-2021 Yılları Dünya Ücretli-Tarifeli Yolcu – Uluslararası Seferler Bölgesel Dağılımı
- **Tablo 1.2-** 2019-2021 Yılları Dünya Ücretli-Tarifeli Yolcu – İç Hat Seferler Bölgesel Dağılımı
- **Tablo 1.3-** Dünya 2019 Yılı Ücretli-Tarifeli Yolcu Km. Ülkeler Sıralaması
- **Tablo 1.4-** Dünya 2019 Yılı Ücretli Ton Km. Ülkeler Sıralaması
- **Tablo 1.5-** Dünya 2019 Yılı Ücretli Tarifeli Yük Ton Km. Ülkeler Sıralaması
- **Tablo 1.6-** Dünya 2019 Yılı Uluslararası Yolcu Bazında Havalimanları Sıralaması
- **Tablo 1.7-** 2019-2021 Yılları; Avrupa'da Günlük Ortalama Uçak Trafiği Bağlamında İlk 10 Havalimanı
- **Tablo 1.8-** 2018-2020 Yılları Sivil Havacılık Sektörü Ciro ve Personel Sayısı
- **Tablo 1.9-** 2020-2021 Yıllarında Yayınlanan Mevzuat
- **Tablo 1.10-** 2019-2020-2021 Yılları Sektör Büyüklükleri
- **Tablo 1.11-** 2021 Yılında Sivil Hava Ulaşımına Açık Havalimanları
- **Tablo 1.12-** DHMİ Yap İşlet Devret Projeleri
- **Tablo 1.13-** DHMİ Kirala İşlet Devret Projeleri
- **Tablo 1.14-** 2019-2021 Yılları Heliport Sayıları
- **Tablo 1.15-** 2021 Yılı Hava Seyrüsefer Yardımcı Cihaz ve Kolaylıkları
- **Tablo 1.16-** 2019-2021 Yılları Hava Yolu Şirketleri ve Yolcu/Kargo Uçak Sayıları
- **Tablo 1.17-** 2019-2021 Yılları Hava Yolu Şirketleri Toplam Uçak Sayıları ve Yolcu/Kargo Kapasiteleri
- **Tablo 1.18.** 2021 Yılı Hava Yolu Şirketleri Uçak Tip ve Adetleri
- **Tablo 1.19-** 2019-2021 Yıllarında Hava Yolu Şirketleri İç Hat-Dış Hat Uçuş Yapılan Şehir (Ülke) ve Noktalar
- **Tablo 1.20-** 2019-2021 Yılları Diğer Şirketler ve Hava Aracı Sayıları
- **Tablo 1.21-** 2019-2021 Yılları Yer Hizmetleri Kuruluşları Grup ve Sayıları
- **Tablo 1.22-** 2019-2021 Yılları Bakım İşletmeleri
- **Tablo 1.23-** 2019-2021 Yılları Yetkili Eğitim Kuruluşları
- **Tablo-1.24-** Havacılık Eğitimleri
- **Tablo 1.25-** 2021/2022 Eğitim-Öğretim Yılı 2 Yıllık Havacılık Programları Kontenjan ve Yerleşme
- **Tablo 1.26-** 2021/2022 Eğitim-Öğretim Yılı 4 Yıllık Havacılık Programları
- **Tablo 1.27-** 2021/2022 Eğitim-Öğretim Yılı Tüm Havacılık Programları; Kontenjan/Yerleşme
- **Tablo 1.28-** 2019-2021 Yılları Hava Aracı Pilot Sayıları
- **Tablo 1.29-** SHGM 2021 Yılı Denetim Faaliyetleri
- **Tablo 1.30-** 2019-2021 Yılları Türkiye-Avrupa Ülkeleri SAFA Bulgu Oranları

- **Tablo 1.31-** 2022 Yılı Havacılık Sektörü Kamu Yatırımları
- **Tablo 1.32-** Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı 2022 Yılı Havacılık Yatırımları
- **Tablo 1.33-** DHMİ Genel Müdürlüğü 2022 Yılı Yatırım Programı
- **Tablo 1.34-** Meteoroloji Genel Müdürlüğü 2022 Yılı Yatırım Programı
- **Tablo 3.1-** 2019-2021 Yıllarında Türkiye'ye Gelen Ziyaretçilerin Yıllara ve Aylara Göre Dağılımı
- **Tablo 3.2-** 2019-2021 Yıllarında Türkiye'ye Gelen Yurt Dışında İkamet Eden T.C. Vatandaşı Ziyaretçilerin Yıllara ve Aylara Göre Dağılımı
- **Tablo 3.3-** 2019-2021 Yıllarında Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Yıllara ve Aylara Göre Dağılımı
- **Tablo 3.4-** 2021 Yılında Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Sınır Kapılarına Göre Dağılımı
- **Tablo 3.5-** 2021 Yılında Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Milliyetlerine Göre Dağılımı

Grafikler

- **Grafik 1.1-** 2012-2021 Yılları Dünya Ücretli Tarifeli Yolcu Trafiği Gelişimi
- **Grafik 1.2-** 2012-2021 Yılları Dünya Ücretli Tarifeli Yolcu Trafiği Değişimi
- **Grafik 1.3-** 2012-2021 Yılları Dünya Ticari Hava Kargo Taşımacılığı
- **Grafik 1.4-** 2012-2021 Yılları Türkiye; İç Hat-Dış Hat (transit dahil)-Toplam Yolcu Trafik Gelişimi
- **Grafik 1.5-** 2012-2021 Yılları Türkiye; İç Hat-Dış Hat (transit dahil)-Toplam Yolcu Trafik Değişimi
- **Grafik 1.6-** EUROCONTROL; 2012-2021 Yılları Avrupa IFR Trafiği
- **Grafik 1.7.** 2012-2021 Yılları Türkiye ile İkili Hava Ulaştırma Anlaşması Bulunan Ülke Sayısı
- **Grafik 1.8-** 2021 Yılı İç Hat Yolcu Taşımacılığında Hava Yolu Şirketlerimiz Yolcu Payları
- **Grafik 1.9.** 2021 Yılı Dış Hat Yolcu Taşımacılığında Hava Yolu Şirketlerimiz Yolcu Payları
- **Grafik 1.10-** Türkiye; 2017-2021 Yılları Yerli-Yabancı Hava Yolu Şirketleri Dış Hat Yolcu Payları
- **Grafik 2.1-** Dünya; 2012-2021 yılları Ücretli Tarifeli Yolcu Trafik Gelişimi
- **Grafik 2.2-** Dünya; 2012-2021 yılları Taşınan Ticari Hava Kargo Trafiği
- **Grafik 2.3-** Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat-Dış Hat (transit dahil)-Toplam Yolcu Trafik Gelişimi
- **Grafik 2.4-** Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat Yolcu Trafik Gelişimi
- **Grafik 2.5-** Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat Yolcu Trafik Gelişimi
- **Grafik 2.6-** 2021 Yılı Havalimanlarımız İç Hat Yolcu Trafik Dağılımı

- **Grafik 2.7-** 2021 Yılı Havalimanlarımız Dış Hat Yolcu Payları
- **Grafik 2.8-** Türkiye; 2012-2021 Yılları Dış Hat Tarifeli–Tarifersiz Toplam Yolcu Trafiği
- **Grafik 2.9-** Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat Uçak Trafik Gelişimi
- **Grafik 2.10-** Türkiye; 2012-2021 Yılları Dış Hat Uçak Trafik Gelişimi
- **Grafik 2.11-** Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat-Dış Hat Toplam Uçak Trafik Gelişimi
- **Grafik 2.12-** Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat Ticari Uçak Trafik Gelişimi
- **Grafik 2.13-** Türkiye; 2012-2021 Yılları Dış Hat Ticari Uçak Trafik Gelişimi
- **Grafik 2.14-** Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat-Dış Hat Toplam Ticari Uçak Trafik Gelişimi
- **Grafik 2.15-** Türkiye; 2012-2021 Yılları Ticari Sefer Başına İç Hat- Dış Hat Toplam Yolcu Sayıları
- **Grafik 2.16-** Türkiye; 2012-2021 Yılları Overflight Uçak Trafiği Gelişimi
- **Grafik 2.17-** Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat- Dış Hat Toplam Yük (Kargo+Posta+Bagaj) Trafiği Gelişimi
- **Grafik 2.18-** Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat Kargo Taşımacılığı Gelişimi
- **Grafik 2.19-** Türkiye; 2012-2021 Yılları Dış Hat Kargo Taşımacılığı Gelişimi
- **Grafik 2.20-** Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat/Dış Hat-Toplam Kargo Taşımacılığı Gelişimi
- **Grafik 3.1-** 2021-2021 Yıllarında Türkiye'ye Gelen Ziyaretçiler
- **Grafik 3.2-** 2021 Yılında Türkiye'ye Gelen Ziyaretçilerin Ulaşım Tercihleri

Resimler

- **Resim 1.1-** 2021 Yılı Sivil Hava Ulaşımına Açık Havalimanları
- **Resim 1.2-** 2021 Yılı İç Hat Uçuş Noktaları
- **Resim 1.3-** 2021 Yılı Dış Hat Uçuş Noktaları

ÖNSÖZ

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türk özel sektörünün en üst düzey yasal temsilcisi sıfatı ile iş dünyasının ihtiyaçları doğrultusunda çalışmalar yürütmekte, sorunlarına çözüm aramakta ve özel sektörün istikrarlı bir biçimde gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Sektörlerimize daha kapsamlı hizmet sunulması ihtiyacı doğrultusunda ve bu hizmetlerin geliştirilmesi perspektifinde 18 Mayıs 2004 tarih ve 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu'nun 57'nci maddesine dayanılarak Türkiye Sektör Meclislerinin Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği" hazırlanmıştır. 12 Şubat 2005 tarih ve 25725 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren yönetmeliğimize istinaden Birliđimiz şemsiyesi altında 65 adet Türkiye Sektör Meclisi oluşturulmuştur.

Türkiye Sektör Meclisleri, sektörün tüm ilgili taraflarını bünyesine alan entegre yapısı ile yerel olduğu kadar uluslararası nitelik taşıyan sektörel bir bakış açısı ile ve bugünün yanında geleceği kuşatan strateji ve vizyonu ile dünyadaki benzer örneklerinden daha kapsamlı örnekler sunmaya yönelmiş bir yapıdır. Bu haliyle sektör meclisleri, sektörlerimize ve ekonomimize büyük faydalar sağlama potansiyeli taşıyan önemli bir oluşumdur.

Meclisler firmaların, sektörel kuruluşların ve ilgili kamu kurumlarının üst düzey yöneticileri ile temsilcilerini bünyesine katan önemli bir buluşma noktasıdır. Türkiye Sektör Meclisleri, yelpazesi içine aldığı tüm ekonomik sektörler için radikal bir adımı temsil etmektedir. Meclis içerisinde sağlanan birlik ve beraberlik ortamı, ortak görüşlerin oluşturulmasına ve ortak kararların alınmasına imkân sağlamaktadır. Ortak kararlar doğrultusunda başlatılan girişimlerden ilgili merciler nezdinde daha olumlu sonuçlar alınmaktadır. Bu sektörel yapılanma ile kamu-özel sektör ortaklığının etkin bir biçimde hayata geçirilebildiği sağlam bir zemin oluşturmuştur.

Meclis faaliyetleri çerçevesinde, meclis çalışmalarından daha fazla verim alınabilmesi, farklı görüş ve düşüncelerin uyumlaştırılması, tutarlılık sağlanması sektörün mevcut durumu ve geleceğine yönelik beklentileri konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesi amacıyla meclislerimiz tarafından sektör raporları hazırlanmaktadır.

Hazırlanan “Sivil Havacılık Meclisi Sektör Raporu 2021”in sektörel politika ve stratejilerin oluşturulması, geleceğe yönelik projeksiyonlara ve pazar araştırmalarına katkıda bulunması açısından faydalı olacağı düşüncesi ile Sivil Havacılık sektörümüze, camiamıza ve ilgililere hayırlı olmasını dilerim.

M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU
Başkan

ÖNSÖZ

2020-2021 yıllarında tüm Dünyayı etkisi altına alan COVID-19 Salgını, tüm sektörlerde olduğu gibi sivil havacılık sektöründe de çok önemli olumsuzlukları beraberinde getirmiş ve özellikle yolcu taşımacılığında oldukça önemli azalmalar yaşanmıştır. Kargo taşımacılığı ise daha az ölçütte etkilenmiştir.

Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı verilerine göre 2019 yılında 4,49 milyar olan dünya ücretli-tarifeli yolcu sayısı, 2020 yılında %60 azalma ile 2,2 milyar, 2021 yılında ise 2,28 milyar olmuştur. Türkiye’de de, 2019 yılında 209 milyon olan toplam yolcu sayımız 2020 yılında %60,9 azalma ile 81 milyon, 2021 yılında ise 128,6 milyon yolcu olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemiz, 2020 yılında yolcu taşımacılığında en hızlı toparlanan ülkelerden biri olmuş ve 2022 yılına 2019 yılı seviyelerine ulaşma beklentisi içine girilmiştir. Ancak, 24 Şubat 2022 başlayan Rusya Federasyonu-Ukrayna savaşı yeni bir olumsuzluk ve belirsizlik ortamı yaratmış ve 2022 Mayıs ayında hala devam etmekte olan bu savaş nedeniyle, bu ülkelerden ülkemize gelen turist sayısında önemli azalma yaşanması söz konusu olmuştur.

Tüm bu gelişmelere rağmen, Ülkemiz sivil havacılığın güçlü yapısı sayesinde, sivil havacılık sektörümüzün büyüme devam edeceği ve yolcu ve kargo taşımacılığında dünyada ilk 10 ülke içinde kalmaya devam edeceği hatta daha üst sıralara tırmanacağı kesindir.

Pandemi sürecine rağmen, 2020-2021 yıllarında Ülkemiz hava yolu şirketlerinin uçak filosu büyümeye devam etmiş, sefer yapılan yabancı ülke ve nokta sayısı artmıştır.

Özellikle, dünyanın önemli küresel transit merkezlerinden biri haline gelen İstanbul’umuzun; İstanbul ve Sabiha Gökçen Havalimanları, dış hat yolcu ve ticari uçak trafiğinde 2020 yılına göre sırasıyla %70 ve %60’lar seviyelerinde artışa sahne olmuşlardır.

COVID-19 Salgını süresince, ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi amacıyla Devletimiz tarafından birçok uygulama devreye alınmış, yapılan indirimler, ertelemeler vb. ile sivil havacılık sektörüne de katkı sağlanmıştır. Bu şekilde, havacılık sektöründe, oldukça az sayıda şirket faaliyetlerine ara veya son vermiştir. Bu durum, havacılık sektörümüzün, krizler karşısındaki direncini de göstermiştir.

Bu kritik süreçte, ülkemiz sivil havacılık sektörünün desteklenmesi için Bakanlarımız ve ilgili tüm kurum/kuruluşlar nezdinde büyük gayret ile girişimlerde bulunan ve sektör

için önemli edimler sağlanmasına vesile olan başta TOBB Başkanımız Sayın M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU olmak üzere tüm TOBB yetkililerine de şahsım ve sivil havacılık sektörü adına teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca, salgın süresince kendi hayatlarını riske atarak hizmet vermiş ve vermekte olan tüm sağlık personeline, hava taşımacılık faaliyetlerinin sürdürülmesi için yoğun çaba sarf eden havacılık personelimize ve tüm diğer kurum/kuruluş personeline de şahsım ve sivil havacılık sektörü olarak bir kez daha teşekkür ediyorum.

Saygılarımla,

Teoman TOSUN
Türkiye Sivil Havacılık Meclisi Başkanı

TOBB SİVİL HAVACILIK MECLİSİ

Sayıları 65'i bulan Türkiye Sektör Meclisleri, TOBB adına sektörleri temsil ederek gerek sektörler arası ortak görüşlerin oluşturulması, gerekse özel sektör ile yetkili kamu mercileri arasında bir temas noktası olarak kamu özel sektör işbirliğinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Türkiye Sektör Meclisleri ayrıca, sektörlerin tüm ilgili paydaşlarını bünyesine alan yapısıyla üretilen hızlı çözümler bağlamında sektörel gelişmeye önemli katkı sağlamaktadır.

Sivil havacılık sektörümüzün sürdürülebilir gelişimine katkı sağlamak amacıyla faaliyet gösteren **Sivil Havacılık Meclisi** de sektördeki kamu-özel sektör kurumları arasında önemli bir iletişim merkezi olma özelliğinde olup çalışmalarını aktif olarak sürdürmektedir. Meclis çatısı altında tarifeli ve charter havayolu firmaları, hava kargo, hava ambulans ve hava taksi firmaları, gözetim, teknik hizmet, ikram ve yer hizmetleri firmaları ve sivil havacılık sivil toplum kuruluşları özel sektör temsilcisi olarak, DHMİ ve SHGM ise kamu temsilcileri olarak yer almaktadır.

Bugüne kadar, sivil havacılığımızın gelişimine yönelik pek çok konu Meclisin ve TOBB Yönetiminin girişimleriyle hızlı bir şekilde çözümlenmiştir. Yaklaşık 40 üyeden oluşan Sivil Havacılık Meclis Başkanlığı'nı halen Teoman Tosun, Başkan Yardımcılığını da Mehmet T. NANE yürütmektedir.

1. SEKTÖR GELİŞMELERİ

1.1. Giriş

Dünya ve Ülkemiz sivil hava ulaşım faaliyetleri açısından 2020 ve 2021 yılları COVID-19 Küresel Salgını gölgesinde, özellikle yolcu taşımacılığında oldukça önemli azalmalar yaşanarak geçmiştir. Şöyle ki; Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı verilerine göre 2019 yılında 4,49 milyar olan dünya ücretli-tarifeli yolcu sayısı, 2020 yılında %60 azalma ile 2,2 milyar, 2021 yılında ise 2,28 milyar olarak gerçekleşmiştir¹. Türkiye’de de, 2019 yılında 209 milyon olan yolcu sayımız 2020 yılında %60,9 azalma ile 81 milyon, 2021 yılında ise 128,2 milyon yolcu olarak gerçekleşmiştir².

Çok kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan Koronavirüs hastalığı (SARS³-CoV-2 / COVID-19) 2019 yılında Çin’in Hubei Eyaletinin Wuhan kentinde ortaya çıkmış, Aralık 2019’da yeni tür bir virüs olduğu tanımlanmıştır. Hastalık Ocak 2020’de Asya ve Avrupa ülkelerinin büyük bir kısmında görülmeye başlayarak bir kaç ay içinde tüm dünyada yayılmış, Dünya Sağlık Örgütü tarafından Mart 2020’de pandemi olarak ilan edilmiştir. Dünyada, 2021 yılsonu itibariyle vaka sayısı 300 milyona, can kaybı da 5,5 milyona ulaşmıştır. En çok vaka sayısının görüldüğü ülkeler; ABD, Hindistan, Brezilya, İngiltere, Fransa ve Rusya Federasyonu olmuştur⁴.

Genel anlamda solunum yolu hastalığı olarak tanımlanan koronavirüs hastalığı, 1918 yılındaki İspanyol Gribi (H1N1; yaklaşık 50 milyon ölü), 1957 yılındaki Asya Gribi (H2N2; yaklaşık 1,5 milyon ölü), 1968 yılındaki Hong Kong Gribi (H3N2; yaklaşık 1 milyon ölü) ve 2019 yılındaki Grip Salgını (H1N1; yaklaşık 300 bin ölü)⁵ ile benzer bir salgın olarak görülmektedir.

Türkiye’de ilk COVID 19 vakası 11 Mart 2020 tarihinde saptanmış, ilk can kaybı 17 Mart 2020 tarihinde yaşanmıştır. Aktif hasta sayısı 2020 Nisan ayında pik yapmış, daha sonra azalmaya başlamış ancak 2020 Ağustos ayından sonra tekrar yükselmeye başlamıştır⁶. Hastalığın yaygınlaşmasını önlemek için SHGM tarafından Şubat 2020’de Çin’e, Mart 2020’den itibaren de diğer birçok ülke için uçuş kısıtlamaları

¹ ICAO Effects of Novel Coronavirus (COVID-19) on Civil Aviation: Economic Impacy Analysis, 8 mart 2022

² DHMİ Havalimanı Karşılaştırmalı İstatistikleri; <https://www.dhmi.gov.tr/Sayfalar/Istatistikler.aspx>

³ SARS; Şiddetli Akut Solunum Sendromu

⁴ World Health Organization, Coronavirus (COVID-19) Dashboard; <https://covid19.who.int>

⁵ COVID-19: The First Documented Coronavirus Pandemic in History; Yen-Chin Liu, Rei-Lin Kuo, Shin-Ru Shih; Biomedical Journal, Cilt 4, Sayı 3, Ağustos 2020;

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2319417020300445>

⁶ TC Sağlık Bakanlığı , COVID-19 Bilgilendirme Sayfası; <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html>

uygulanmaya başlatılmış, yaz döneminde ise kısıtlamaların çoğu kaldırılmışsa da⁷ Ekim-Kasım Aylarında özellikle Avrupa'da vaka sayılarında yaşanan hızlı artışlar sonucunda - uçuş öncesi test zorunluluğu gibi - yeni kısıtlamalar uygulanmaya başlanmıştır.

Hastalık 2021 yılı süresince de devam etmiş, özellikle Aralık 2021'den itibaren görülmeye başlanan Omicron Varyantı 2022 yılının ilk iki ayında oldukça etkili olmuştur. 2021 yılı sonlarında dünyada da vaka/ölüm sayıları açısından azalma trendi görülse de, Omicron varyantının hızla yayılması sonucunda özellikle Avrupa'da vaka sayılarında yeni pikler yaşanmaya başlamıştır. Ülkemizde ise, 2022 Mart Ayından itibaren salgının etkisi azalmaya başlamıştır.

COVID-19 Salgınının tam olarak ne zaman sona ereceği henüz belirsizdir. Aşılama ile özellikle ölüm etkisinde azalma gözlemlense de, ortaya çıkan yeni varyantlar bağlamında vakalar devam etmektedir. Dünyadaki beklenti, virüsün gün geçtikçe etkisinin azalacağı, aşılama ile toplumsal bağışıklık kazanılacağı ve sonunda grip benzeri bir dönüşümle sürekli-küresel etkisinin yok olacağı yönündedir.

Ancak, yeni varyantlar bağlamında yaşanan belirsizlik ortamı, özellikle yolcu taşımacılığında "iyileşmeler görülmeye başlansa da" ne zaman 2019 seviyelerine dönebileceğine yönelik tahmin yapılmasına henüz imkan vermemektedir.

Diğer yandan 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya Federasyonu-Ukrayna savaşı nedeniyle, bu ülkelerden ülkemize gelen turist sayısında önemli azalma yaşanması söz konusu olup bu durum da ülkemiz açısından 2019 yılı seviyelerine ne zaman döneleceği konusundaki tahminlerin yapılmasını zorlaştırmaktadır.

⁷ SHGM; Koronavirüs (COVID-19) Hakkında; <http://web.shgm.gov.tr/tr/genel-duyurular/6336-koronavirüs-covid-19-hakkında>

1.2. 12. Ulaştırma ve Haberleşme Şurası

11. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Şurası, 5-7 Eylül 2013 tarihlerinde “*Herkes için Ulaşım ve Hızlı Erişim*” teması ile gerçekleştirilmiş ve Havacılık Sektörü için “*Bölgesinde lider, kendine yetebilen, rekabet gücü açısından dünyada ilk 10 ülke içerisinde olunması*” vizyonu çerçevesinde hedefler belirlenmişti⁸. Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı 2019 yılı verilerine göre 2019 yılında Türkiye, toplam uluslararası tarifeli yolu trafiğinde dünyada 10. sırada yer almıştır⁹. Şura Raporunda, Havacılık ve Uzay Teknoloji Sektörü başlığı altında yer alan hedeflerden, “ülkemiz havalimanı yolcu kapasitelerinin toplam 450 milyon yolcu/yıla yükseltilmesi hedefi bağlamında 2021 yılında toplam 319,9 milyon yolcu/yıl kapasitesine ulaşılmış, insansız hava araçları kullanımının yaygınlaştırılması hedefi bağlamında da, mevcut İnsansız Hava Aracı (İHA) sayısı 57 bine yaklaşmıştır.”

12. Ulaştırma ve Haberleşme Şurası ise 6-7-8 Ekim 2021 tarihlerinde İstanbul’da gerçekleştirilmiş ve Türkiye’yi 2023, 2035, 2053 ve 2071 hedeflerine taşımak için gerekli vizyoner adımların oluşturulması hedeflenmiştir. 55 farklı ülkeden çok sayıda üst düzey yöneticinin katıldığı Şura’da; dünya ölçeğinde büyük değişim sağlayacak mega ulaşım projeleri masaya yatırılmış, COVID-19 Salgını sonrasında dünya ölçeğindeki ulaşım stratejileri ve küresel tedarik zincirinin yeni standartları, ekonomi ve ulaşım koridorlarının ülkelere etkileri tüm yönleriyle tartışılmıştır. Şura öncesinde ve sırasında, 1.500’ü aşkın akademisyen, STK temsilcisi, özel sektör temsilcisi ile kamu kurum ve kuruluşu çalışanları, Türkiye’nin sürdürülebilir ulaşım ve haberleşme altyapısına sahip olması için gerekenleri; Haberleşme, Hava Yolu, Karayolu, Denizyolu ve Demiryolu olmak üzere 5 sektör özelinde 8 ana başlık çerçevesinde değerlendirmişlerdir¹⁰.

Şura’da **Hava Yolu Sektörü** ile ilgili olarak, “*Halkın yoluna dönüştürdüğümüz hava yolu sektörümüzün gelişimine katkı sağlamak için aşağıdaki adımların hayata geçirilmesi*” hedeflenmiştir.

⁸ 11. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Şurası Sonuç Bildirgesi, TC Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2013; <https://sgb.uab.gov.tr/uploads/pages/yayinlar/2023-sura.pdf>

⁹ ICAO 2019 Annual Report of the Council, 2019 Air Transport Statistics; <https://www.icao.int/annual-report-2019/Pages/the-world-of-air-transport-in-2019-statistical-results.aspx>

¹⁰ 12. Ulaştırma ve Haberleşme Şurası Sonuç Bildirgesi, TC Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2021; <https://sgb.uab.gov.tr/uploads/pages/suralar/12-ulasirma-ve-haberlesme-surasi-sonuc-bildirisi.pdf>

Kısa Vadeli Hedefler:

- Yeni çıkarılan ve çıkarılacak mevzuatla, havacılıkta Türkiye'nin emisyon izleme-raporlama-doğrulama altyapısının oluşturulması ve buradan elde edilecek veri üzerine çalışılarak karbon emisyonlarının stratejik şekilde yönetilmesi,
- Hava aracı tasarım ve üretim konusunda nitelikli elemanların yetiştirilmesi,
- Havalimanlarında işitme engelli yolcular için ayrı bir bilgi ekranında (board) işaret dili ile bilgilendirme yapılmasının sağlanması,
- SHT-İHA (İnsansız Hava Aracı) Talimatının revizyon çalışmalarının tamamlanması,
- Tüm havacılık sektöründeki (kamu da dahil olmak üzere) koordinasyonun artırılması amacıyla, sivil havacılığın temel konularında (emniyet, havalimanı, çevre, operasyon, güvenlik vb.) ayrı ayrı koordinasyon grupları oluşturulması, toplantı takvimleri belirlenmesi, yıllık raporlar ve bunların çıktısı olarak hedefler belirlenmesi,
- Uygun havalimanlarının, havalimanı şehri (airport city) kavramıyla yeniden şekillendirilmesi, kargo köyü ve e-ihracat üssü yapılanmasının gerçekleştirilmesi.

Orta Vadeli Hedefler:

- Gerekli destek ve teşvikler sağlanarak teknolojik altyapıda dışa bağımlılığın ortadan kaldırılarak yerli ve milli yazılımların ve donanımların üretilmesi,
- Ulusal havacılık için İklim Değişikliği Adaptasyon Mevzuatı çıkartılarak bu durumun bilimsel zeminde incelenmesiyle yeni önlemler alınması,
- Hava trafik emniyeti ve verimlilik açısından havacılık meteorolojisine ilişkin kabiliyetlerin geliştirilmesi (modern meteorolojik radarlar tesis edilmesi vb.) ve gerekli altyapı çalışmaları doğrultusunda uygun tabanlı seyrüsefer sistemlerinin tesis edilmesi,
- Üniversite-sanayi iş birliği ile yenilikçi ürün, Ar-Ge ve test faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve çeşitli teşvik programlarıyla desteklenmesi,
- Sivil havacılık sektörü bilgi paylaşım ağı (yazılım) kurularak, ulusal ve uluslararası kuralların anında sektöre iletilmesinin sağlanması,
- Havacılık güvenliği mevzuatının anlaşılabilirliğinin artırılması amacıyla havacılık güvenliği alanındaki ulusal mevzuatın sade, anlaşılır ve kullanılan terimleri içerecek şekilde güncelleştirilmesi,
- 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun günün gelişen ve değişen koşullarına göre güncellenmesi,
- Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel eğitim kurumlarının ve üniversitelerin bünyesinde görev yapan İHA eğitimcilerinin yetkilendirilmesi hususunda gerekli düzenlemelerin sağlanması,
- Güvenlik cihazlarının ve sistemlerinin yerlileştirilmesi ve millileştirilmesi amacıyla havacılık güvenliği alanındaki cihazların ve sistemlerin tasarım, üretim ve sertifikasyon süreçlerinin yerli ve milli hale getirilmesi.

Uzun Vadeli Hedefler

- Dünyada iklim değişikliği ile mücadele için karbon nötr büyümenin sağlanması,
- Sera gazı emisyonlarının sıfırlanarak tamamen yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını baz alan bir ortamın sağlanması,
- Bu doğrultuda önümüzdeki 50 yıl içerisinde havacılıkta da sıfır emisyonlu havalimanları ve uçaklar ile havacılık sektörünün uzun vadede sıfır karbona ulaşması için bilimsel çalışma, mevzuat, uygulama ve denetimler gerçekleştirilmesi,
- Risk değerlendirme çalışmalarının etkin hale getirilmesi amacıyla; mevcut güvenlik risk değerlendirme yapılarının etkili ve verimli çalışabilmesi için ilgili paydaş kurum ve kuruluşlarla koordinasyonun sağlanarak, engel oluşturan mevzuatın güncellenmesi,
- Türk Sivil Havacılığının; tasarım, üretim, sertifikasyon, test ve Ar-Ge altyapısının güçlendirilmesi, tasarım ve sertifikasyon alanlarında otoritenin kaynaklarının artırılması ve küresel bazdaki regülasyon değişikliklerinin mevzuata gerektiği ölçüde uyumu için yürütülen süreçlere yönelik ek insan gücü ayrılması,
- Uçuş verimliliğini ve kapasiteyi artırmak, konvansiyonel yöntemlerin tasarlanmadığı bölgelerde alternatif çözümler üretmek üzere uydu destekli hava trafik sistemini tesis etmek amacıyla gerekli altyapı çalışmalarının yapılması ve buna uygun mevzuat geliştirilmesi,
- Çevre dostu bio-yakıt ve/veya sentetik yakıt üretimi yapılması.

Ayrıca, Şura'nın tüm sektörleri ilgilendiren hedefleri arasında;

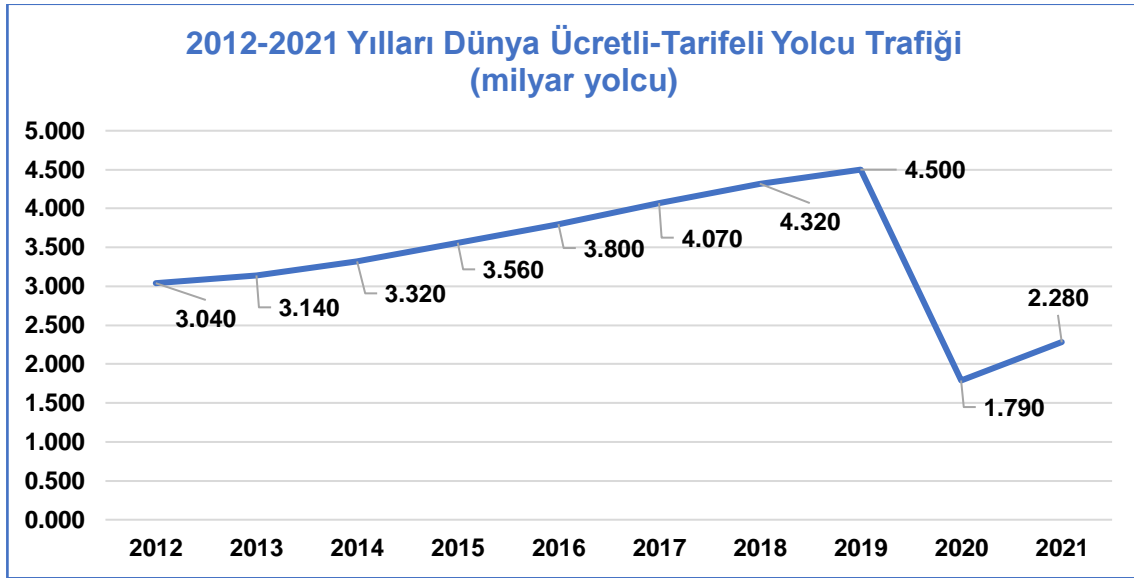
- Hava ve deniz limanları kapasitelerinden daha iyi yararlanabilmek üzere söz konusu limanların demiryolu ağıyla entegrasyonunun sağlanması,
- Yolcu taşımaya ilişkin aynı amaca hizmet eden farklı yasal düzenlemelerin, tek bir ulaştırma mevzuatında birleştirilerek uygulamada yeknesaklığın sağlanması ve
- Yolcu taşıma hizmeti veren her bir ulaşım türünde hizmet kalitesi ölçülerek ve gerekli iyileştirmeler yapılarak yolcu memnuniyetinin artırılmasının desteklenmesi, hususları da yer almıştır.

Şura Sonuç Bildirgesi'nin son bölümünde ise; Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın, bugün ve önümüzdeki süreçte ülkelerin ve toplumlarının refahı için 'kilit kavramlar' olan *Dijitalleşme, Karbonsuzlaşma, Otonom Ulaşım, Evrensel Erişim* çerçevesinde, yerli ve milli yaklaşımımızın uygulamaya taşınmasına devam edileceği ifadesi yer almıştır.

1.3. Dünyada ve Türkiye'de Son 10 Yılın Gelişmeleri

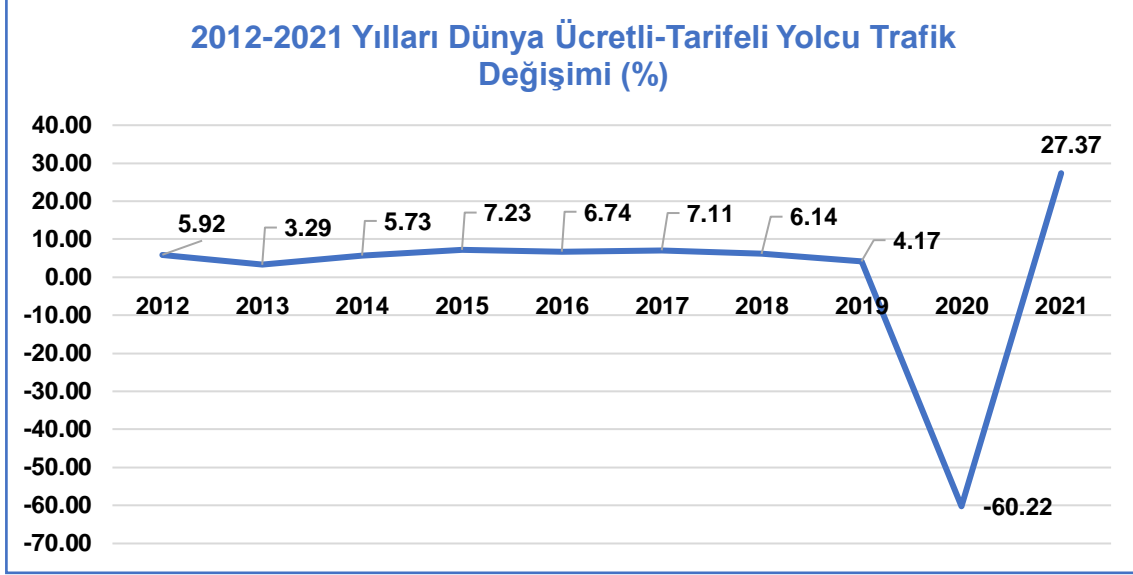
Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı (ICAO) verilerine göre, dünya ücretli-tarifeli yolcu trafiği 2012-2019 yılları arasında yıllık ortalama %5,79 artış göstermiş, ancak COVID-19 Küresel Salgını nedeniyle büyük bir azalış yaşanarak 2020 yılında 2019 yılı seviyesinin %60 altına kadar düşmüştür. 2021 yılında 2020 yılına göre %27 oranında bir artış yaşansa da, 2019 yılına göre kayıp %50 seviyesindedir. ICAO, 2022 yılında da 2019 yılı seviyesine ulaşamayacağını, 2022 yılı yolcu sayısının 2019 yılı yolcusundan %25-%30 daha az gerçekleşeceğini öngörmektedir (Grafik 1.1 ve 1.2)¹¹.

Grafik 1.1- 2012-2021 Yılları Dünya Ücretli-Tarifeli Yolcu Trafiği Gelişimi
(Kaynak; ICAO)

¹¹ ICAO Effects of Novel Coronavirus (COVID-19) on Civil Aviation: Economic Impact Analysis 8 Mart 2022; https://www.icao.int/sustainability/Documents/COVID-19/ICAO_Coronavirus_Econ_Impact.pdf

Grafik 1.2- 2012-2021 Yılları Dünya Ücretli-Tarifeli Yolcu Trafiki Değişimi
(Kaynak; ICAO)

ICAO'nun 4 Ocak 2022 tarihli "COVID-19'un Sivil Havacılık Faaliyetleri Üzerindeki Ekonomik Etki Analizi" incelendiğinde, 2020 yılında, 2019 yılına göre; hava yolu şirketleri tarafından sunulan koltuk kapasitesinin %50 oranında azaldığı ve yaklaşık 372 milyar ABD doları yolcu işletme geliri kaybı yaşandığı tahmin edilmektedir. 2021 yılında ise, yine 2019 yılına göre; hava yolu şirketleri tarafından sunulan koltuk kapasitesinin %40 azaldığı, yolcu işletme geliri kaybının da 325 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleştiğinin tahmin edildiği belirtilmektedir.

ICAO, devam etmekte olan belirsizlik süreci bağlamında, farklı senaryolar üretmekte olup en iyimser senaryolarda dahi 2022 yılında da 2019 yılı seviyelerine ulaşamayacağı belirtilmektedir. Özellikle, 2022 yılı başından itibaren Omicron Varyantı nedeniyle vaka sayılarında yaşanan artışlar, belirsizliğin ne kadar süreceğini tahmin etmeyi zorlaştırmıştır.

Bölgesel olarak bakıldığında, 2020-2021 yıllarında en fazla uluslararası yolcu taşımacılığının Avrupa'da, en fazla iç hat yolcu taşımacılığının da Çin ve Kuzey Amerika'da gerçekleştiği görülmektedir. 2019-2020-2021 yılları dünya uluslararası ve iç hatlar ücretli tarifeli yolcunun bölgesel dağılımları aşağıda tablolar halinde gösterilmiştir (Tablo 1.1 ve 1.2).

Tablo 1.1- 2019-2021 Yılları Dünya Ücretli-Tarifeli Yolcu – Uluslararası Seferler Bölgesel Dağılımı (Kaynak; ICAO)

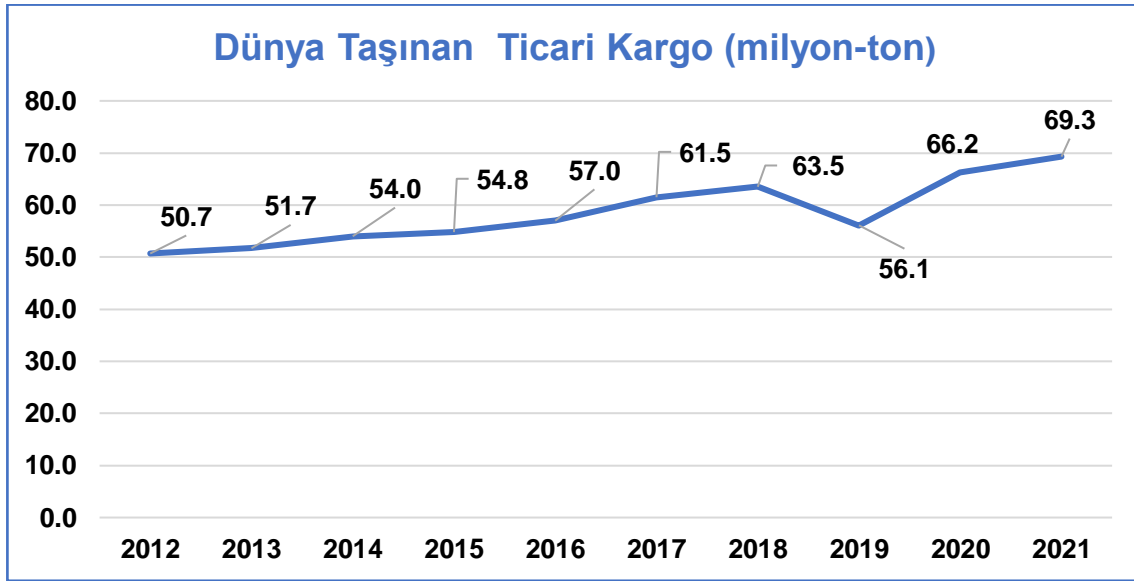
2019-2021 Dünya; Ücretli-Tarifeli Yolcu - Uluslararası Seferler (milyon yolcu)			
Bölge	2019	2020	2021
Avrupa	857	225	281
Asya/Pasifik	497	21	30
Kuzey Amerika	159	41	50
Orta Doğu	147	39	45
Latin Amerika-Karayibler	119	37	50
Toplam	1.779	363	456

Tablo 1.2- 2019-2021 Yılları Dünya Ücretli-Tarifeli Yolcu – İç Hat Seferler Bölgesel Dağılımı (Kaynak; ICAO)

2019-2021 Dünya; Ücretli-Tarifeli Yolcu - İç Hat Seferler (milyon yolcu)			
Bölge	2019	2020	2021
Avrupa	305	161	221
Merkezi Amerika-Karayibler	56	33	48
Kuzey Amerika	843	363	575
Orta Doğu	40	16	21
Çin	588	403	435
Pasifik-Güney Doğu Asya	303	125	118
Güney Amerika	170	76	116
Güney Batı Asya	161	74	96
Afrika	41	15	24
Kuzey Asya	134	64	57
Toplam	2.641	1.330	1.711

Son 10 yılın dünya hava kargo taşımacılık gelişmelerine baktığımızda, 2012-2018 yılları arasında yıllık ortalama %3 seviyelerinde artış gösteren kargo taşımacılığı 2019 yılında %11 azalmış, 2020 yılında COVID-19 Salgınına rağmen 2019 yılına göre %18, 2021 yılında da 2020 yılına göre %4,7 artış göstermiştir (Grafik 1.3)¹².

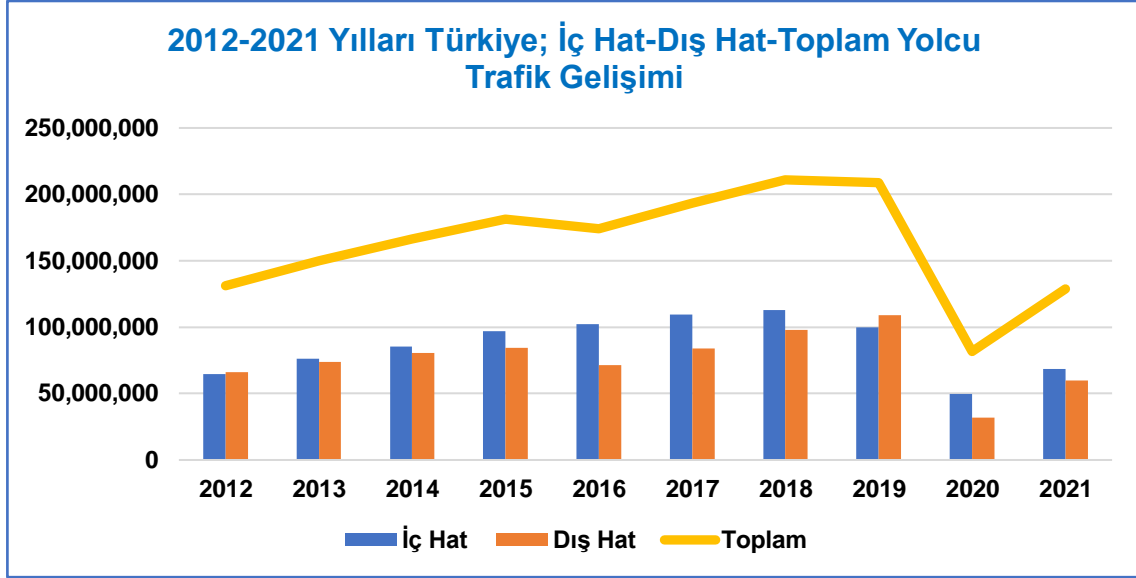
Grafik 1.3- 2012-2021 Yılları Dünya Ticari Hava Kargo Taşımacılığı
(Kaynak; ICAO/Statista)

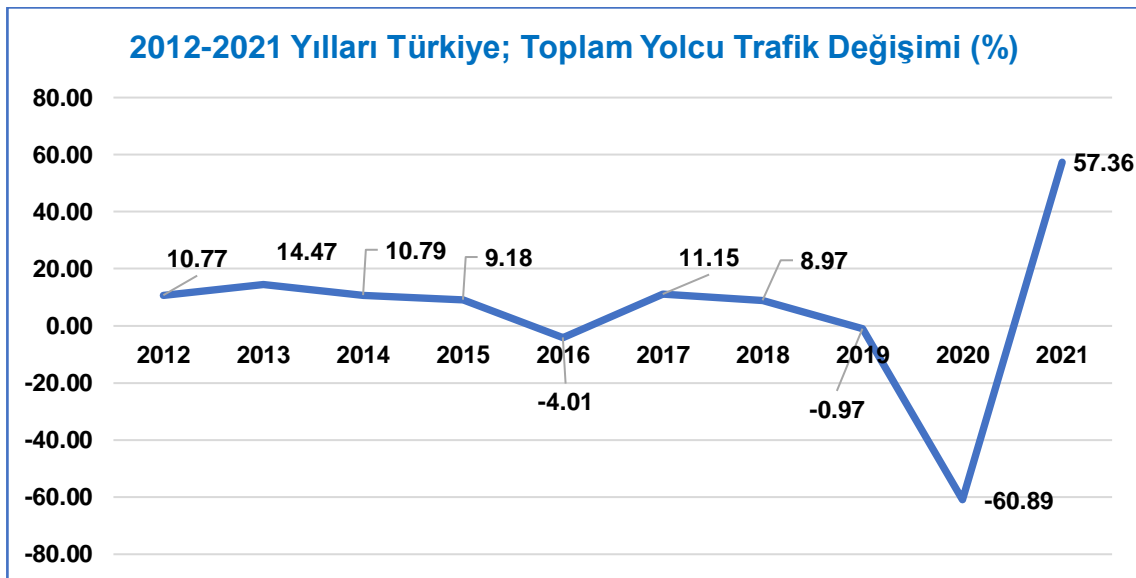
Hava ulaşımında, Avrupa, Asya ve Afrika bağlantıları açısından önemli bir kavşak noktasında bulunan ülkemizde yolcu taşımacılığı (2016 yılı hariç) 2018 yılına kadar istikrarlı artışını sürdürmüş, 2019 yılında yatay seyretmiş, ancak dünya genelinde olduğu gibi 2020 ve 2021 yıllarında önemli düşüşler yaşanmıştır. Şöyle ki, 2012-2018 yılları arasında yıllık ortalama %8,7 artış gösteren toplam yolcu sayımız, 2020 yılında 2019 yılına göre %60,9 azalmış, 2021 yılında 2020 yılına göre %57,4 artış görülse de 2019 yılına göre %38,5 daha az yolcu trafiği gerçekleşmiştir (Grafik 1.4 ve 1.5).

¹² Statista; <https://www.statista.com/statistics/564668/worldwide-air-cargo-traffic/>

Grafik 1.4- 2012-2021 Yılları Türkiye; İç Hat-Dış Hat (transit dahil)-Toplam Yolcu Trafik Gelişimi (Kaynak; DHMI)

Grafik 1.5- 2012-2021 Yılları Türkiye; İç Hat-Dış Hat (transit dahil)-Toplam Yolcu Trafik Değişimi (Kaynak; DHMI)

ICAO tarafından, COVID-19 Salgını bağlamında 2020 ve 2021 yılları uçak/yolcu/kargo trafik istatistik detayları yayınlanmamıştır. 2019 yılı verilerine göre ülkeler sıralaması aşağıda tablolar (Tablo 1.3, 1.4 ve 1.5) halinde gösterilmiştir¹³.

Buna göre; 2019 yılı dünya sıralamalarında Türkiye;

- Ücretli-tarifeli yolcu km. sıralamasında, uluslararası servislerde 10., toplam (ulusal + uluslararası) servislerde 12. sırada,
- Ücretli ton km. sıralamasında, uluslararası seferlerde 8., toplam (ulusal + uluslararası) seferlerde 9. sırada,
- Tarifeli yük ton km. sıralamasında, uluslararası seferler ve toplam (ulusal + uluslararası) seferlerde 9. sıralarda yer almıştır.

Yolcu ve yük taşımacılığında ilk sıralarda yer almak muhakkak ki ülkemiz hava ulaşım faaliyetlerinin gelişimi açısından çok önemli bir göstergedir.

¹³ ICAO; 2019 Yılı İstatistik Sonuçları; https://www.icao.int/annual-report-2019/Documents/ARC_2019_Air%20Transport%20Statistics.pdf

Tablo 1.3- Dünya 2019 Yılı Ücretli-Tarifeli Yolcu Km. Ülkeler Sıralaması
(Kaynak; ICAO)

Dünya 2019 Yılı Ücretli Tarifeli Yolcu Km. Sıralaması İlk 15 Ülke				
Ülke/Sıra	Ulusal + Uluslararası Servisler		Uluslararası Servisler	
	Sıra	milyon ton-km	Sıra	milyon ton-km
ABD	1	1.698.805	1	487.362
Çin	2	1.169.680	4	317.787
BAE	3	412.276	2	412.276
İngiltere	4	344.592	3	335.479
Rusya Federasyonu	5	276.600	14	128.179
Almanya	6	250.462	5	241.877
İrlanda	7	232.491	6	232.343
Kanada	8	232.007	9	172.306
Hindistan	9	220.200	20	81.304
Fransa	10	210.880	11	162.944
Japonya	11	204.188	17	105.074
Türkiye	12	202.174	10	169.128
Güney Kore	13	189.826	7	177.224
Katar	14	172.580	8	172.580
Avustralya	15	161.600	18	91.148
Dünya Toplamı		8.685.667		5.478.491

Tablo 1.4- Dünya 2019 Yılı Ücretli Ton Km. Ülkeler Sıralaması (Kaynak; ICAO)

Dünya 2019 Yılı Ücretli Ton Km. Sıralaması - İlk 15 Ülke				
Ülke/Sıra	Ulusal + Uluslararası Servisler		Uluslararası Servisler	
	Sıra	milyon yolcu-km	Sıra	milyon yolcu-km
ABD	1	198.235	1	70.271
Çin	2	129.195	3	46.261
BAE	3	57.836	2	54.836
İngiltere	4	38.059	4	37.266
Almanya	5	32.388	5	31.493
Rusya Federasyonu	6	31.782	15	17.468
Güney Kore	7	28.941	7	27.694
Katar	8	28.537	6	28.537
Türkiye	9	27.519	8	24.387
Japonya	10	27.340	12	19.000
Fransa	11	25.983	11	20.498
Kanada	12	25.596	13	18.991
Singapur	13	22.758	9	22.758
Hindistan	14	21.751	20	8.781
İrlanda	15	21.641	10	21.648
Dünya Toplamı		1.042.878		721.475

Tablo 1.5- Dünya 2019 Yılı Ücretli Tarifeli Yük Ton Km. Ülkeler Sıralaması
(Kaynak; ICAO)

Dünya 2019 Yılı Ücretli Tarifeli Yük Ton-Km. Sıralaması - İlk15 Ülke				
Ülke/Sıra	Ulusal + Uluslararası Servisler		Uluslararası Servisler	
	Sıra	milyon ton-km	Sıra	milyon ton-km
ABD	1	42.498	1	25.367
Çin	2	25.395	2	17.904
BAE	3	14.762	3	14.762
Katar	4	12.740	4	12.740
Güney Kore	5	10.664	5	10.623
Japonya	6	8.919	6	8.071
Almanya	7	7.764	7	7.727
Lüksemburg	8	7.188	8	7.188
Türkiye	9	6.816	9	6.784
Rusya Federasyonu	10	6.621	12	5.805
Singapur	11	6.412	10	6.412
İngiltere	12	5.851	11	5.851
Hollanda	13	5.656	13	5.656
Fransa	14	4.523	14	3.976
Etiyopya	15	2.450	15	2.450
Dünya Toplamı		225.001		194.370

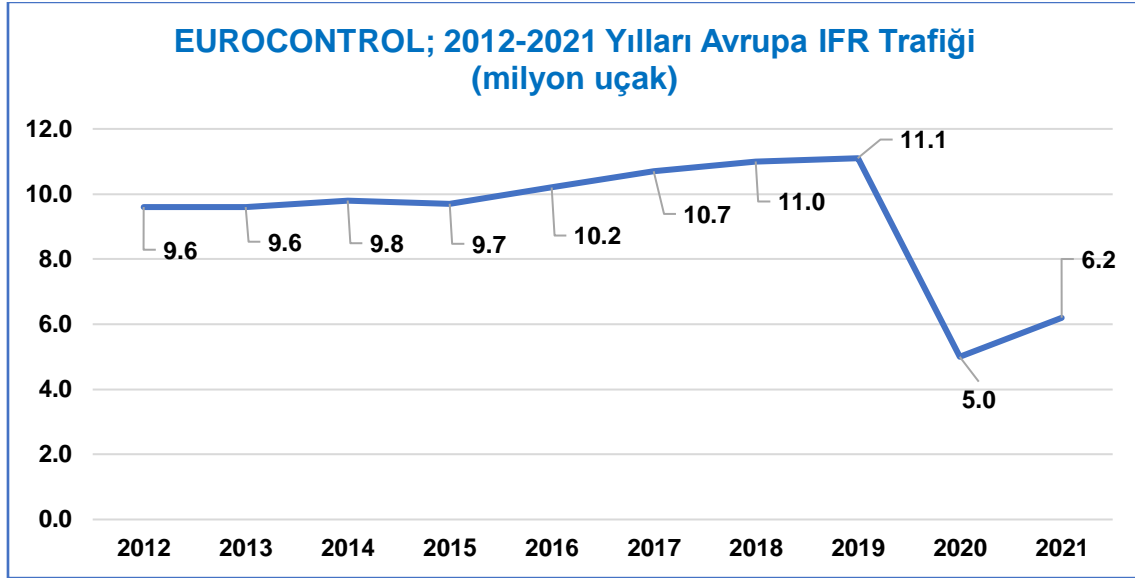
ICAO 2019 yılı verilerine göre, 2019 yılı uluslararası yolcu bazında havalimanları sıralaması da aşağıda tablo (Tablo 1.6) halinde gösterilmiş olup İstanbul Havalimanı 15. Sırada yer almıştır (Not: 2019 yılı Atatürk Havalimanı uluslararası yolcusu da İstanbul Havalimanı içinde yer almıştır).

Tablo 1.6- Dünya 2019 Yılı Uluslararası Yolcu Bazında Havalimanları Sıralaması
(Kaynak; ICAO)

Dünya 2019 Yılı Uluslararası Yolcu Bazında Havalimanları Sıralaması			
Sıra	Şehir	Havalimanı	Toplam Gelen-Giden Yolcu (Bin)
1	Dubai	Dubai International	86.329
2	Londra	Heathrow Internatiional	76.044
3	Amsterdam	Amsterdam Airport Schiphol	71.680
4	Hong Kong	Hong Kong International	71.288
5	Incheon	Incheon International	70.578
6	Paris	Aeroport de Paris-Charles de Gaulle	69.823
7	Singapur	Singapore Changi	67.601
8	Frankfurt	Flughafen Fankfurt/Main	63.068
9	Bangkok	Suvarnabhumi International	52.934
10	İstanbul	İstanbul International	51.311
11	Madrid	Aeropuerto de Adolfe Suarez Madrid-Barajas	44.918
12	Kuala Lumpur	Kuala Lumpur International	44.855
13	Londra	Gatwick	43.124
14	Doha	Hamad International	38.787
15	Barcelona	Aeropurto de Barcelona-El Prat	38.631

Avrupa'da ki gelişmelere baktığımızda ise, EUROCONTROL verileri bağlamında; 2019 yılında toplam **overflight uçuş** sayısı 2019 yılında 11,1 milyon iken, 2020 yılında %55 azalma ile 5 milyon, 2021 yılında da 2019 yılına göre %44 daha az olarak 6,2 milyon olarak gerçekleşmiştir (Grafik 1.6)¹⁴.

Grafik 1.6- EUROCONTROL; 2012-2021 Yılları Avrupa IFR Trafikçi
(Kaynak; EUROCONTROL)

Yine EUROCONTROL verilerine göre; Türkiye 2021 yılında, 2019 yılına göre en az IFR uçak trafik kaybı yaşayan ülkeler içinde %30 kayıp ile 6. sırada yer almıştır.

EUROCONTROL aracılığı ile tahsil edilen yol ücretlerinde ise, en büyük kaybı sırasıyla Fransa, Almanya, İtalya, İspanya, İngiltere ve Türkiye yaşamışlardır.

¹⁴ EUROCONTROL, Aviation Intelligence Unit Think Paper #15 - 1 Ocak 2022; <https://www.eurocontrol.int/press-release/eurocontrol-think-paper-15-charting-european-aviation-recovery-2021-covid-19-impacts>

Günlük ortalama uçak trafiğine göre Avrupa havalimanları sıralaması, 2019 ve 2021 yılları olarak aşağıda tablo (Tablo 1.7) halinde verilmiş olup, 2019 yılında 8. sırada yer alan İstanbul Havalimanı, 2021 yılında 2. sıraya yükselmiştir. 2019 yılında ilk 10 içinde yer almayan İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı da, 2021 yılında 7. sıraya yükselmiştir. Ayrıca, İstanbul Havalimanı, 2021 yılında 2019 yılına göre en az uçak trafiği kaybeden havalimanları arasında %15 trafik kaybı ile 3. sırada yer almıştır.

Tablo 1.7- 2019 2021 Yılları; Avrupa'da Günlük Ortalama Uçak Trafiği Bağlamında İlk 10 Havalimanı (Kaynak; EUROCONTROL)

2019 2021 Yılları; Avrupa'da Günlük Ortalama Uçak Trafiği Bağlamında İlk 10 Havalimanı				
Havalimanı	Sıra	2021 Trafiği	Sıra	2019 Trafiği
Amsterdam	1	767	2	1.395
İstanbul	2	762	8	893
Frankfurt	3	718	1	1.408
Paris CDG	4	702	3	1.383
Madrid	5	596	5	1.168
Londra Heathrow	6	535	4	1.310
İstanbul Sabiha Gökçen	7	488		
Barcelona	8	448	7	944
Atina	9	419		
Münih	10		6	1.135
Roma			9	849
Londra Gatwick			10	781

Avrupa hava yolu şirketleri bağlamında da; en çok günlük uçuş yapan ilk 10 sıralamasında, 2019 yılında günlük ortalama 1.331 uçak trafiği ile 4. sırada yer alan THY, 2021 yılında günlük ortalama 938 uçak trafiği ile Ryanair'in arkasında 2. sırada yer almıştır. 2019 yılında, ilk 10 içinde yer almayan Pegasus da, günlük ortalama 367 uçak trafiği ile 2021 yılında 8. sıraya yükselmiştir.

1.4. Sektörel Katkı

2020-2021 yıllarında tüm dünyada ekonomik faaliyetler üzerinde büyük etkisi olan COVID-19 Salgını nedeniyle, sivil havacılık faaliyetlerinde gerek yolcu taşımacılığı gerekse hizmetler bağlamında ciddi düşüşler yaşanmıştır. Uluslararası kuruluşların bir çoğu bu döneme ilişkin detaylı raporlar yerine sadece genel bilgi paylaşımı yapmışlardır.

SHGM 2020 Yılı Faaliyet Raporunda¹⁵, “2020 yılında, Çin’de başlayarak bütün dünyaya yayılan ve pandemi halini alan COVID-19 Salgını nedeniyle ülkeler tarafından seyahat kısıtlamaları getirildiği ve uçuşların azaltıldığı, bu kısıtlamalar sonucunda, havacılık sektörünün en çok etkilenen sektörlerden biri olduğu, Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı (ICAO)’nın yayınladığı verilere göre 2020 yılında, uluslararası yolcu trafiğinde %60 oranında düşüş ile 2003 yılı seviyelerine inildiği, koltuk kapasitesinin %50 oranında düştüğü ve hava yolu yolcu sayısının %60 düşerek 1,8 milyar olarak gerçekleştiği” bilgisi verilmiştir.

SHGM 2021 Yılı Faaliyet Raporunda da¹⁶, 2020-2021 yıllarına ilişkin olarak “2021 yılında, COVID-19 pandemisi nedeniyle ülkeler tarafından getirilen seyahat kısıtlamalarının kademeli olarak kalkmasıyla havacılık sektöründe toparlanma görüldüğü; Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı (ICAO)’nın yayınladığı verilere göre 2021 yılında, uluslararası yolcu trafiğinin 2,3 milyar olarak gerçekleştiği; 2020 yılında 2019 yılına (pandemi öncesi) kıyasla yolcu trafiğinde %60 düşüş, 2021 yılında ise %49 oranında düşüş gerçekleştiği; COVID-19 etkileri nedeniyle hava yollarının 2020 yılında 372 milyar dolar mali kaybının ardından, 2021 yılında 324 milyar dolar mali kayıp yaşadıkları” bilgisine yer verilmiştir.

SHGM’nin 2021 Faaliyet Raporuna göre de sivil havacılık sektöründe 2020 yılında 245.876 personel istihdam edilmiş, toplam sektör cirosu 105,69 milyar TL olarak gerçekleşmiştir¹⁷ (Tablo 1.8).

¹⁵ SHGM 2020 Yılı Faaliyet Raporu;
<https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2020.pdf><https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2021.pdf>

¹⁶ SHGM 2021 Yılı Faaliyet Raporu;
<https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2021.pdf>

¹⁷ 2021 yılı değerleri henüz yayınlanmamıştır.

Tablo 1.8- 2018-2020 Yılları Sivil Havacılık Sektörü Ciro ve Personel Sayısı
(Kaynak; SHGM)

2018-2020 Yılları Sivil Havacılık Sektörü Ciro ve Personel Sayısı			
Ciro-Personel/Yıl	2018	2019	2020
Sektör Ciro (milyar TL)	143,32	160,71	105,68
Sektör Personel Sayısı	209.049	295.547	245.876

1.5. Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü Çalışmaları¹⁸

• *Mevzuat Çalışmaları*

SHGM, 2021 yılında da öncelikle gelişen sivil havacılık sektörünün ihtiyaç ve beklentileri çerçevesinde uluslararası standartların en üst düzeyde uygulanması amacıyla mevzuat çalışmalarını sürdürmeye devam etmiştir. Bu kapsamda, 2020-2021 yıllarında aşağıda Tablo 1.9'da verilen Yönetmelik, Talimat, Genelge, Direktif, Tebliğ ve Uçuş Emniyet Bültenleri yayınlamıştır.

2021 yılında; SHY-6A Ticari Hava Taşıma İşletmeleri Yönetmeliği'nde değişiklik yapılmış, Ticari Balon İşletmeleri, Amatör Havacı Yetiştirme, Havacılık Personeli Tıbbi Uçuş Testi ve Çalışma Ortamı Değerlendirmesi, Havacılık Personeli Akran Destek Programı, Hava Seyrüsefer Hizmet Sağlayıcıları Sertifikalandırılmalarında Uygulanacak Esas ve Usuller, Hava Trafik Kontrolörleri Dil Yeterliliği, Ticari Hava Taşıma ve Genel Havacılık İşletmelerinde Görevli Eğitim ve Kontrol Yapacak Personele İlişkin Asgari Gereklilikler ve Yabancı Ülkeler Tarafından Tanzim Edilmiş Pilot Lisans ve Yetkilerinin Çevrilmesi konularında yeni talimatlar yayınlamıştır.

Tablo 1.9- 2020-2021 Yıllarında Yayımlanan Mevzuat (Kaynak; SHGM)

2020-2021 Yıllarında Yayımlanan Mevzuat					
Yıl/Mevzuat	2020		2021		Mevcut
	Yeni Yayın	Revize	Yeni Yayın	Revize	
Sektörel Yönetmelikler	4	2	-	1	53
Sektörel Talimatlar	9	10	8	11	132
Sektörel Genelgeler	12	22	10	20	218
Sektörel Direktifler	-	-	2	-	6
Sektörel Tebliğler	-	-	-	-	1
Sektörel Emniyet Bültenleri	7	-	7	-	20
Toplam	32	34	27	32	430

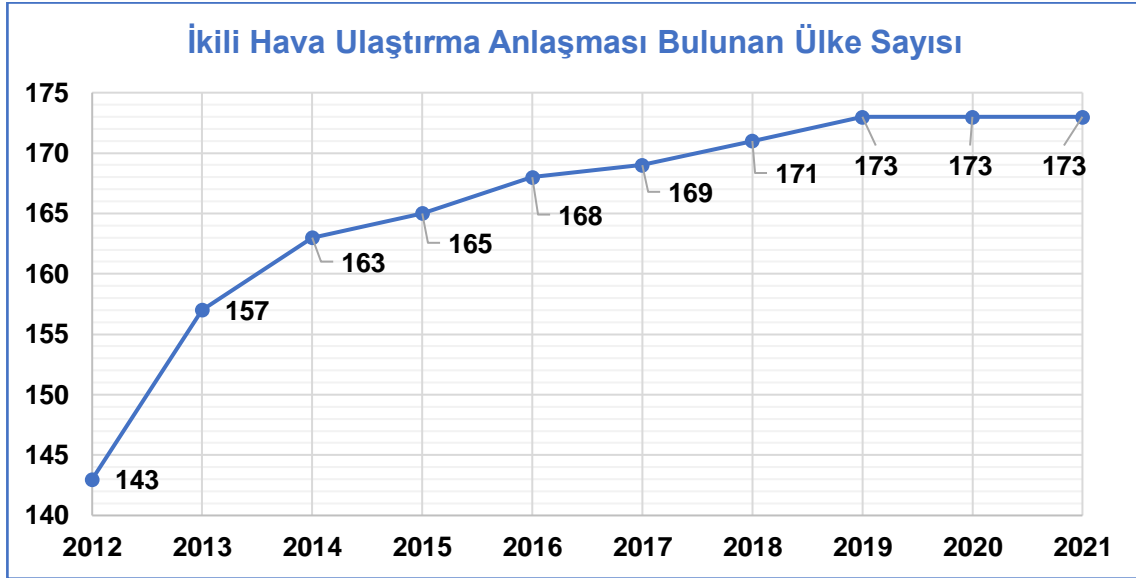
¹⁸ Bu Bölüm, SHGM 2021 Yılı Faaliyet Raporu esas alınarak hazırlanmıştır.

- **İkili Hava Ulaştırma Anlaşmaları**

2021 yılında SHGM tarafından “Hava Ulaştırma Anlaşmaları” bağlamında, Bulgaristan, Ukrayna (2), Belarus ve Birleşik Arap Emirlikleri ile toplamda 5 müzakere yapılmış, bunlar ile +4 nokta +137 frekans kazanımı sağlanmıştır. Bu şekilde, 2021 yılında anlaşmamız olup uçuş gerçekleştirilen ülke sayısı 127, özel statülü ve geçici uçuş gerçekleştirilen ülke sayısı da 1’dir. Anlaşmamız olduğu halde henüz uçuş gerçekleştirilmeyen ülke sayısı 46, henüz anlaşmamız olmayan ülke sayısı da 23’tür.

2012-2021 yılları ikili hava ulaştırma anlaşmaları sayısal gelişimi aşağıdaki grafikte gösterilmiştir (Grafik 1.7).

Grafik 1.7- 2012-2021 Yılları Türkiye ile İkili Hava Ulaştırma Anlaşması Bulunan Ülke Sayısı (Kaynak; SHGM)

2021 yılında 4 hava yolu şirketimiz 128 ülkede, 335 noktaya seferler yapmıştır.

SHGM tarafından 2021 yılında 6.104 tarifeli, 9.800 charter ve 933 özel uçuşa izin verilmiştir.

- ***Ruhsat İşlemleri***

SHGM tarafından 2021 yılı içerisinde verilen ön izin ve çalışma ruhsatı sayısı toplam 38'dir.

2021 yılında Yer Hizmeti kuruluşlarına 3 A Grubu, 10 B Grubu ve 25 C Grubu ruhsatı verilmiştir. Yine 2021 yılında 2 terminal işletmeciliği, 5 heliport işletmeciliği, 4 hava taksi işletmeciliği, 4 genel havacılık işletmeciliği, 1 çok hafif hava aracı işletmeciliği ve 16 balon işletmeciliği ruhsatı verilmiştir.

- ***Sertifikalendirme İşlemleri***

SHGM tarafından 2021 yılında;

- 8 adet A Grubu Yetkili Acente ve 72 adet B Grubu Yetkili Acente olmak üzere toplam 80 adet Yetkili Acente Sertifikası ve
- 1.681 adet Sağlık Sertifikası düzenlenmiştir.

- ***Yetkilendirme İşlemleri***

SHGM tarafından 2021 yılında;

- 6 ticari eğitim kuruluşu ve 17 hizmet içi eğitim kuruluşu olmak üzere toplam 23 eğitim kuruluşuna eğitim kuruluşu yetkisi,
- 3 adet Onaylı Eğitim Organizasyonu,
- 1 adet Dispeç Eğitim Organizasyonu,
- 27 adet SHY-M (Sürekli Uçuşa Elverişlilik ve Bakım), 11 adet SHY-145 (Onaylı Bakım Kuruluşu) , 3 adet SHY-66/147 (Uçuş/Teknisyen Eğitimi) ve 2 adet SHY-22 (Yer Hizmetleri) yetkisi,
- 20 adet Uçuş Mürettebat Belgesi (sağlık mensubu),
- 75 hava kargo, 20 hava taksi ve 14 diğer alanlarda olmak üzere toplam 109 şirket personeline Güvenlikten Sorumlu Yetkili Yönetici belgesi ve
- 1 adet SHT-Eğitim/HUD kapsamında eğitim yetkisi

verilmiştir.

- **Personel Lisans İşlemleri**

SHGM tarafından 2021 yılında;

- 1.715 adet PPL (A) ve 7 adet PPL (H) Hususi Pilot lisansı,
 - 3.012 adet CPL (A) ve 162 adet CPL (H) Ticari Pilot lisansı,
 - 5.299 adet ATPL (A) ve 29 adet ATPL (H) Hava Yolu Nakliye pilot lisansı,
 - 1.315 adet Öğrenci Pilot lisansı ve
 - 422 adet Uçuş Harekat Uzmanı lisansı
- işlemi yapılmıştır.

- **İnsansız Hava Araçları (İHA) Kayıt Sistemi**

SHGM tarafından azami kalkış ağırlığı 500 gram ile 25 kg. ağırlığı arasındaki insansız hava araçları (İHA) kayıt altına alınmaktadır. 2021 yılsonu itibariyle İHA sayısı 56.384'e, İHA kullanıcısı birey sayısı ise 1.111.027'ye ulaşmıştır.

Mülki İdare (Uçuş İzni) Modülünün hizmete girmesiyle, uçuş izin süreçleri hızlanmıştır.

Tüm İHA operasyonlarını kapsayacak İHA Yönetmeliği çalışmalarında son aşamaya gelinmiştir.

- **Mania Bilgi Sistemi Projesi**

Mania Bilgi Sistemi ile konuya ilişkin taleplerin E-Devlet üzerinden hızlı bir şekilde sorgulanması amaçlanmıştır. Yazılım çalışmaları halen devam etmekte olup 2022 yılının ilk yarısında tamamlanması beklenmektedir.

İlk aşamada, Türkçe ve İngilizce olarak geliştirilmekte olan yazılımın, öncelikle Libya, Azerbaycan, Somali ve Irak'a da servis olarak sunulması planlanmaktadır.

- **E-Devlet Hizmetleri**

SHGM tarafından, “Bürokrasinin Azaltılması ve E-Devlet Hizmetleri” kapsamında E-Devlet kapısı üzerinden 22 ana başlık altında 41 hizmet sunulmaktadır.

- ***Yolcu Şikâyetlerinin Değerlendirilmesi***

2021 yılında SHGM Yolcu Hakları Koordinatörlüğüne, posta ile 46, çevrimiçi form ile 4.775, Bimtakip ile 48 ve CİMER ile 3.668 olmak üzere toplamda 8.537 başvuru yapılmıştır. Başvurular, ağırlıklı olarak uçuş iptali, uçuş tehiri ve uçağa kabul edilmeme konularında olmuştur.

- ***Türk Sivil Havacılık Akademisi***

AB fonlarıyla finansmanı sağlanan toplam 15.800.000 Avro bütçeli Türk Sivil Havacılık Akademisi 20.4.2018 tarihinde açılmıştır. Akademinin amacı, SHGM personeline, havacılık sektörü çalışanlarına ve bölge ülkeleri havacılık personeline uluslararası standartlarda havacılık eğitimleri vermektir. COVID-19 Salgını nedeniyle 2020 ve 2021 yıllarında yüz yüze eğitimlere ara verilmiş, bu dönemde Akademi tesisleri toplantılar ve sınavlar için kullanılmış, ayrıca dijital eğitim sistemine esas alt yapı çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmaların 2022 yılı içerisinde tamamlanması öngörülmektedir.

- ***Komisyonlar, Kurullar, Gruplar***

SHGM tarafından oluşturulan Komisyonlar, Kurullar ve Gruplar şu şekildedir; SHGM-YÖK Sivil Havacılık Komisyonu, Toplumsal Cinsiyet Dengesi Geliştirme Komisyonu (SHGM-TCDGK), Ulusal Tahribatsız Muayene Kurulu, Kabin Emniyet Grubu, Olay Bildirimleri Çalışma Grubu, Hava Hukuku Çalışma Grubu, Amatör Havacılık Çalışma Grubu, Hava Sahası Esnek Kullanımı (FUA) Çalışma Grubu, Havaalanı Emniyeti (HAVEM) Çalışma Grubu, Terminal Çalışma Grubu ve Yer Hizmetleri Çalışma Grubu.

1.6. Mevcut Durum ve Sektör Kuruluşları

SHGM¹⁹/DHMI²⁰ verilerine göre, 31 Aralık 2021 tarihi itibarıyla ülkemiz sivil havacılık sektörü büyüklükleri aşağıdaki özetlenmiştir (Detaylı bilgi Tablo 1.10'da verilmiştir):

- 58 Havalimanı, 79 Heliport, 12 İniş Şeridi,
- 10 Hava Yolu Şirketi,
- 40 Hava Taksi İşletmesi, 86 Genel Havacılık İşletmesi, 63 Balon İşletmesi, 5 Çok Hafif Hava Aracı İşletmesi
- Hava yolu şirketlerinde toplam 525 yolcu uçağı, 104.464 yolcu-koltuk kapasitesi, 33 kargo uçağı, 2.593.450 kg. yük taşıma kapasitesi,
- Hava Taksi işletmelerinde 170 ve Genel Havacılık işletmelerinde 458 olmak üzere toplam 628 hava aracı, Balon işletmelerinde 370 balon ve Çok Hafif Hava Aracı işletmelerinde 11 hava aracı,
- 124 Bakım Organizasyonu,
- 202 Eğitim Organizasyonu,
- 3'ü A Grubu, 10'si B Grubu ve 25'i C Grubu toplam 38 Yer Hizmetleri Kuruluşu...

Ve;

- İç hatlarda 4 hava yolu ile 7 merkezden 56 noktaya uçuş,
- 173 ülke ile İkili Hava Ulaştırma Anlaşması; Dış hatlarda 4 hava yolu ile 128 ülkede 335 noktaya uçuş,
- 10.525 uçak, 209 helikopter, 137 Çok Hafif Hava Aracı, 18 Planör ve 529 Balon olmak toplam 11.418 pilot ve 1.315 öğrenci pilot olmak üzere toplam 12.733 pilot (434'ü yabancı),
- 1.984 hava trafik kontrolörü,
- 422 dispeçer,
- 5.162 hava aracı bakım teknisyeni,
- 510 AIM (Havacılık Bilgi Yönetimi)memuru,
- 629 Hava Trafik Emniyeti Elektronik personeli (ATSEP),

Ve (2020);

- 105,68 milyar TL Sektör cirosu ve 245.876 Sektör personeli..

¹⁹ "SHGM 2021 Yılı Faaliyet Raporu";

<https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2021.pdf>

²⁰ DHMI'den doğrudan alınmıştır.

Tablo 1.10- 2019-2020-2021 Yılları Sektör Büyüklükleri (Kaynak SHGM/DHMI)

2019-2020-2021 Yılları Sektör Büyüklükleri			
Hava Aracı İşletmeleri	2019	2020	2021
Hava Yolu İşletmesi	11	10	10
Hava Taksi İşletmesi	42	40	40
Genel Havacılık İşletmesi	83	85	86
Balon İşletmesi	34	47	63
Çok Hafif Hava Aracı İşletmesi	3	4	5
Toplam	173	186	204
Hava Araçları			
Hava Yolu	546	554	558
Hava Taksi İşletmesi	194	176	170
Genel Havacılık	376	421	458
Balon	309	345	370
Çok Hafif Hava Aracı	8	16	11
Toplam	1.433	1.512	1.567
Havalimanları			
İç Hat	5	5	3
İç-Dış Hat	51	51	53
Toplam	56	56	56
Heliportlar- İniş Şeritleri			
Heliport	83	80	79
İniş Şeritleri (sertifikalı)	9	9	12
Özel Sektör Havalimanı/Terminal İşlet.			
İç-Dış Hat	4	2	1
İç Hat	7	8	9
Dış Hat	8	9	10
Genel Havacılık-Kargo	7	8	8
Toplam	26	27	28
Yer Hizmet Kuruluşları			
A Grubu	3	3	3
B Grubu	12	11	10
C Grubu	25	25	25
Toplam	40	39	38
Bakım ve Eğitim İşletmeleri			
Bakım Organizasyonu	106	120	124
Eğitim Organizasyonu	171	202	202
Toplam	277	322	326

1.6.1. Havalimanları

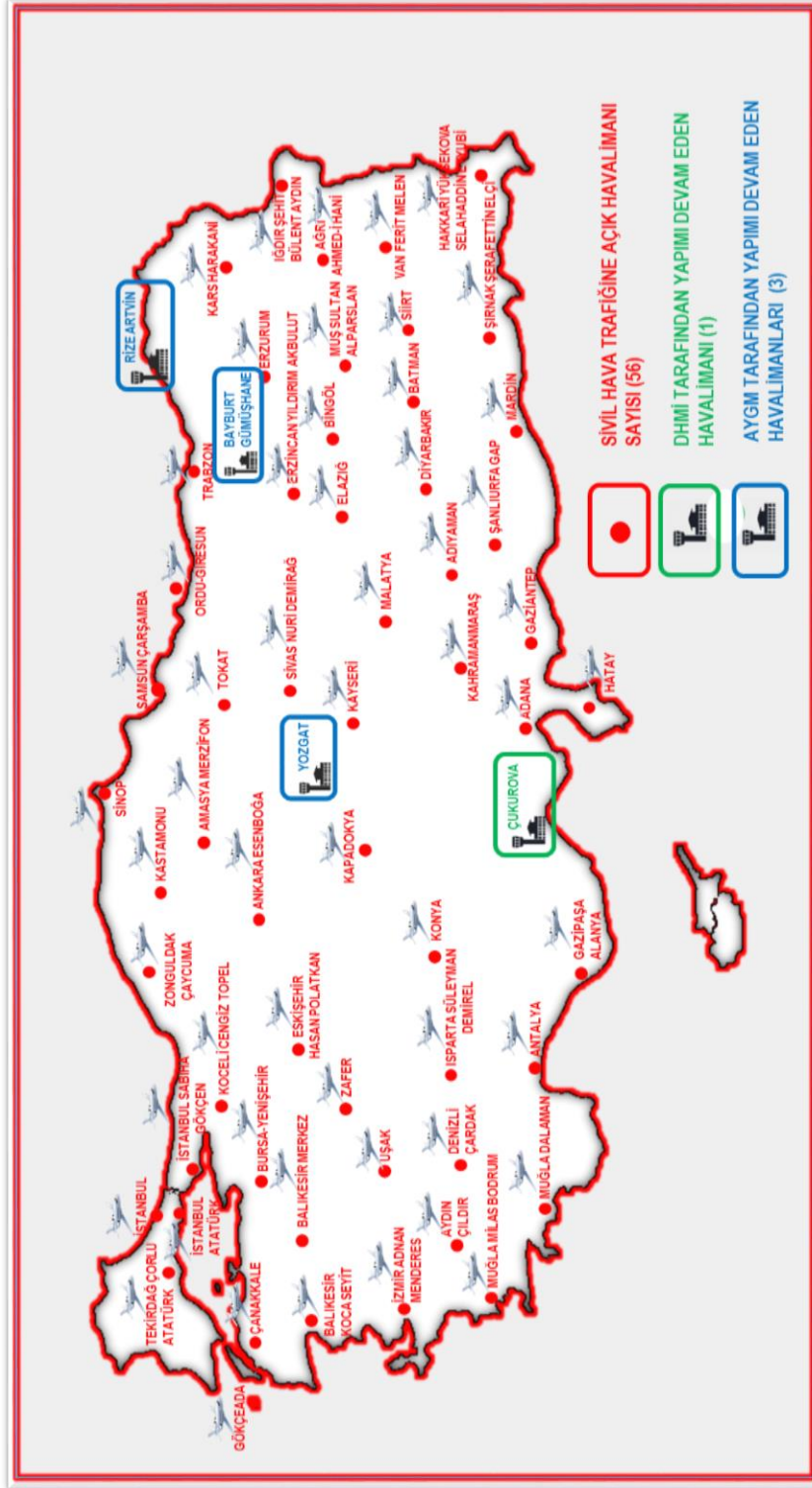
Ülkemiz kamu havalimanları DHMİ tarafından işletilmektedir. DHMİ faaliyetlerini, “Sivil havacılık sektöründe uluslararası standartlarda kaliteli, güvenli, konforlu, insana ve çevreye duyarlı, etkili ve verimli, yetişmiş insan gücüne haiz sürdürülebilir hava seyrüsefer ve havalimanı işletme hizmetleri sunmak” Misyonu ve “Hava trafik yönetimi ve havalimanı işletmeciliği alanında, küresel boyutta rekabet gücüne haiz dünyanın öncü kuruluşlarından bir olmak” Vizyonu ile yürütmektedir.

2021 yılsonu verilerine göre Ülkemizde sivil hava trafiğine açık 56 havalimanı bulunmaktadır (Resim 1.1 ve Tablo 1.11). Ayrıca 2 havalimanı da sadece hava taksi/eğitim faaliyetlerine açıktır. Bu havalimanlarından 49 tanesi DHMİ tarafından işletilmektedir. 7 havalimanı ise özel sektör kuruluşu tarafından işletilmekte olup bunlar;

1. İstanbul Havalimanı [İGA, Yap-İşlet-Devret Dönemi (YİD) sonu; 7.4.2044],
2. İstanbul Sabiha Gökçen Uluslararası Havalimanı (HEAŞ Havaalanları İşletme ve Havacılık Endüstrileri A.Ş. – İşletici; İSG),
3. Antalya Gazipaşa Havalimanı [TAV Gazipaşa Yatırım ve Yapım İşletme A.Ş., Kira İşletme Dönemi (KİD) sonu; 13.7.2034],
4. Zafer Havalimanı [İC İÇTAŞ İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş., Yap İşlet Devret (YİD) Dönemi sonu; 21.3.2044],
5. Zonguldak Çaycuma Havalimanı (Zonguldak Özel Sivil Havacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş., KİD sonu; 20.8 2032),
6. Aydın Çıldır Havalimanı (Türk Hava Yolları Uçuş Eğitim Havalimanı İşletme A.Ş., KİD sonu, 20.7.2032) ve
7. Eskişehir Hasan Polatkan Havalimanıdır.

İki havaalanı daha özel sektör işletiminde olup bunlardan Hezarfen Havaalanı daha ziyade sportif, Selçuk Havaalanı da pilot eğitimi amaçlı kullanımdadır.

Havalimanlarımızdan 3’ü sadece iç hatlara, 53’ü ise iç-dış hatlara açıktır. Bunlardan 18’i sivil kullanıma müsaade edilen askeri havalimanlarıdır.

Resim 1.1- 2021 Yılı Sivil Hava Ulaşımına Açık Havalimanları (Kaynak: DHİMİ)
 (Not: Tokat Havalimanı, 25 Mart 2022, Rize-Artvin Havalimanı ise 14 Mayıs 2022 tarihinde hizmete açılmıştır.)

Tablo 1.11- 2021 Yılında Sivil Hava Ulaşımına Açık Havalimanları (Kaynak: DHMİ)

Havalimanları		Hizmete Giriş Yılı	İntifa	Kullanım Amacı
1	İstanbul Atatürk	1953	DHMİ	Sivil
2	İstanbul	2018	DHMİ	Sivil
3	Esenboğa	1955	DHMİ	Sivil
4	İzmir Adnan Menderes	1987	DHMİ	Sivil
5	Antalya	1960	DHMİ	Sivil
6	Muğla Dalaman	1981	HvKK-DHMİ	Sivil-Ask.
7	Muğla Milas-Bodrum	1997	DHMİ	Sivil
8	Adana	1937	DHMİ	Sivil
9	Trabzon	1957	DHMİ	Sivil
10	Erzurum	1966	HvKK-DHMİ	Sivil-Ask.
11	Gaziantep	1976	DHMİ	Sivil
12	Adıyaman	1998	DHMİ	Sivil
13	Ağrı Ahmed-i Hani	1997	DHMİ	Sivil
14	Amasya Merzifon	2008	HvKK-DHMİ	Sivil-Ask.
15	Balıkesir Koca Seyit	1997	DHMİ	Sivil
16	Balıkesir Merkez	1998	HvKK-DHMİ	Sivil-Ask.
17	Batman	2010	DHMİ	Sivil
18	Bingöl	2013	DHMİ	Sivil
19	Bursa Yenişehir	2000	HvKK-DHMİ	Sivil-Ask.
20	Çanakkale	1995	DHMİ-DzKK	Sivil-Ask.
21	Çanakkale Gökçeada	2010	DHMİ	Sivil
22	Denizli Çardak	1991	HvKK-DHMİ	Sivil-Ask.
23	Diyarbakır	1952	HvKK-DHMİ	Sivil-Ask.
24	Elâzığ	1940	KKK-DHMİ	Sivil-Ask.
25	Erzincan	1988	KKK-DHMİ	Sivil-Ask.
26	Hakkâri Yüksekova Selahaddin Eyyubi	2015	DHMİ	Sivil
27	Hatay	2007	DHMİ	Sivil
28	İğdir	2012	DHMİ	Sivil
29	Isparta Süleyman Demirel	1997	DHMİ	Sivil
30	Kahramanmaraş	1996	DHMİ	Sivil
31	Kars Harakani	1988	DHMİ	Sivil
32	Kastamonu	2013	DHMİ	Sivil
33	Kayseri	1998	KKK-DHMİ	Sivil-Ask.
34	Kocaeli Cengiz Topel	2011	DzKKK-DHMİ	Sivil-Ask.
35	Konya	2000	HvKK-DHMİ	Sivil-Ask.
36	Malatya	1941	HvKK-DHMİ	Sivil-Ask.

37	Mardin	1999	DHMİ	Sivil
38	Muş Sultan Alparslan	1992	HvKK-DHMİ	Sivil-Ask.
39	Nevşehir Kapadokya	1998	DHMİ	Sivil
40	Ordu-Giresun	2015	DHMİ	Sivil
41	Samsun Çarşamba	1998	DHMİ	Sivil
42	Siirt	1998	DHMİ	Sivil
43	Sinop	2008	DHMİ	Sivil
44	Sivas Nuri Demirağ	1957	HvKK-DHMİ	Sivil-Ask.
45	Şanlıurfa GAP	2007	DHMİ	Sivil
46	Şırnak Şerafettin Elçi	2013	DHMİ	Sivil
47	Tekirdağ Çorlu Atatürk	1998	HvKK-DHMİ	Sivil-Ask.
48	Tokat	2022	DHMİ	Sivil
49	Uşak	1998	HvKK-DHMİ	Sivil-Ask.
50	Van Ferit Melen	1943	DHMİ	Sivil
51	İstanbul Sabiha Gökçen	2001	HEAŞ	Sivil
52	Eskişehir Anadolu	1989	Anadolu Üniv.	Sivil
53	Zonguldak Çaycuma	2007	DHMİ	Sivil
54	Antalya Gazipaşa	2009	DHMİ	Sivil
55	Zafer	2012	DHMİ	Sivil
56	Aydın Çıldır	2013	THY-DHMİ	Sivil
Diğer				
57	Hezarfen (İstanbul)	1992	Hezarfen Hvc.	Sivil
58	Selçuk (İzmir)	1993	THK	Sivil

Havalimanı terminallerinden;

1. Antalya Havalimanı I.ve II. Etap Dış Hatlar Terminalleri, CIP ve İç Hatlar Terminali ile bu terminallere ait müteimmimler (FRAPORT TAV Antalya Terminal İşletmeciliği A.Ş., KİD sonu; 31.12.2026),
2. Ankara Esenboğa Havalimanı İç-Dış Hatlar Terminal Binası (TAV Esenboğa Yatırım, Yapım ve İşletme A.Ş., YİD sonu; 24.05.2025),
3. İzmir Adnan Menderes Havalimanı mevcut Dış Hatlar Terminali, CIP, İç Hatlar Terminali ve Müteimmimleri (TAV Ege Terminal Yatırım Yapım ve İşletme A.Ş., KİD sonu; 31.12.2034),
4. Muğla Dalaman Havalimanı mevcut Dış Hatlar Terminali, İç Hatlar Terminali ve Müteimmimleri (YDA Havalimanı Yatırım ve İşletme A.Ş., KİD sonu; 31.12.2042),
5. Muğla Milas-Bodrum Havalimanı mevcut Dış Hatlar Terminali, CIP/Genel Havacılık Terminali ile İç Hatlar Terminali ve Müteimmimleri (TAV Milas Bodrum Terminal İşletmeciliği A.Ş. KİD sonu; 31.12.2037)

tarafından Yap-İşlet-Devret modeli kapsamında (veya kiralama) özel sektör şirketlerince işletilmektedir. YİD modeli kapsamında gerçekleştirilen projelerin yatırım/kira tutarları, işletme süreleri ve işletme süreleri bitiş tarihleri Tablo-1.12'de; Kirala-İşlet-Devret modeli kapsamındaki projelerin kira tutarları, işletme süreleri ve işletme süreleri bitiş tarihleri de Tablo-1.13'de gösterilmiştir.

DHMİ; havalimanlarında 3.882.751 m² yolcu terminali alanı, 1.427 apron uçak park yeri ve 319 milyon 850 bin yolcu/yıl kapasitesi ile hizmet vermektedir²¹.

²¹ DHMİ Genel Müdürlüğü, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı

Tablo 1.12- DHMİ Yap İşlet Devret Projeleri (Kaynak; DHMİ)

DHMİ Yap İşlet Devret Projeleri (2021)			
Proje Adı	Yatırım/Kira Tutarı	İşletme Süresi	İşletme Süresi
	(İş Artışı Dahil)	(İlave Süre Dahil)	Bitiş Tarihi
Antalya Havalimanı I. Dış Hatlar Terminal Binası	75.902.000 \$	9 yıl 1 ay 15 gün	13.09.2007
Antalya Havalimanı II. Dış Hatlar Terminal Binası	85.386.000 \$	3 yıl 5 ay 26 gün	22.09.2009
İstanbul Atatürk Havalimanı Dış Hatlar Terminal Binası	397.793.500 \$	4 yıl 10 ay 15 gün	02.07.2005
Muğla Dalaman Havalimanı Dış Hatlar Terminal Binası	91.997.688 \$	8 yıl 2 ay 17 gün	28.04.2015
İzmir Adnan Menderes Havalimanı Dış Hatlar Terminal Binası	138.886.782 €	7 yıl 4 ay 26 gün	10.01.2015
Ankara Esenboğa Havalimanı İç-Dış Hatlar Terminal Binası	188.702.557 €	17 yıl 8 ay	24.05.2025
Muğla Milas-Bodrum Havalimanı Dış Hatlar Terminal Binası	88.643.000 €	3 yıl 11 ay 6 gün	22.10.2015
Zafer Havalimanı	50.000.000 €	29 yıl 11 ay	21.03.2044
İstanbul Havalimanı	Yatırım tutarı; 10.247.000.000 € Kira bedeli; 22.152.000.000 €	25 yıl	07.04.2044
Çukurova Havalimanı	Yatırım tutarı; 155.000.000 € Kira bedeli; 297.100.000 € + KDV	25 yıl	İşletme süresi henüz başlamadı.

Tablo 1.13- DHMİ Kirala İşlet Devret Projeleri (Kaynak; DHMİ)

DHMİ Kirala İşlet Devret Projeleri (2021)			
Proje Adı	Kira Tutarı	İşletme Süresi	İşletme Süresi Bitiş Tarihi
İstanbul Atatürk Havalimanı iç-dış hatlar terminal binası, katlı otopark ve genel havacılık terminali	2.543.000.000 \$ + KDV	15,5 yıl	07.04.2019
Antalya Havalimanı I.ve II. Etap dış hatlar terminaleri, CIP ve iç hatlar terminali ile müteimmimleri	2.242.241.216 € + KDV	I. Etap 19 yıl 3 ay 17 gün II. Etap 17 yıl 3 ay 8 gün	31.12.2026
Aydın Çıldır Havalimanı	Dönem net karının %7'si kira bedeli + 20.000 € tesis kullanım bedeli	20 yıl	20.07.2032
Zonguldak Çaycuma Havalimanı	Cirosunun %1,06'sı kira bedeli + 32.291 \$ tesis kullanım bedeli	27 yıl	20.08.2034
İzmir Adnan Menderes Havalimanı ve mevcut dış hatlar terminali, CIP, iç hatlar terminali ve müteimmimleri	668.064.936 € + KDV	İç hatlar; 22 yıl 11 ay 29 gün Dış hatlar; 19 yıl 11 ay 21 gün	31.12.2034
Gazipaşa Alanya Havalimanı	Net karının %65'i kira bedeli + 50.000 \$ tesis kullanım bedeli	27 yıl	13.07.2036
Muğla Milas-Bodrum Havalimanı mevcut dış hatlar terminali, CIP/genel havacılık terminali ile iç hatlar terminali ve müteimmimleri	783.769.996 € + KDV	İç hatlar; 23 yıl 5 ay 16 gün Dış hatlar; 22 yıl 2 ay 3 gün	31.12.2037
Muğla Dalaman Havalimanı mevcut dış hatlar terminali, iç hatlar terminali ve müteimmimleri	758.337.134 € + KDV	İç hatlar; 28 yıl 4 ay 30 gün Dış hatlar; 27 yıl 8 ay 3 gün	31.12.2042
Antalya Havalimanının kapasite artırımına yönelik ilave yatırımların yapımı ile iç/dış hatlar, genel havacılık, CIP terminaleri ve müteimmimleri	Yatırım bedeli: 765.252.109 € Kira bedeli: 7.250.000.000 € + KDV	25 yıl	İşletme süresi henüz başlamadı.

2021 yılında DHMİ Genel Müdürlüğü tarafından havalimanlarında terminal binası yapım işleri, PAT Sahaları onarım/yapı işleri, çeşitli havalimanlarında haberleşme, seyrüsefer, gözetim sistemleri temin, tesis ve modernizasyonu, güvenlik sistemlerinin temin, tesis ve modernizasyonu, ve teknik blok, kule, itfaiye binası, garaj vb. yapımı işleri gerçekleştirilmiştir. UAB; Altyapı Genel Müdürlüğü tarafından da, yapımı sürdürülen havalimanlarının inşaatına devam edilmiştir. Bunlardan Tokat Havalimanı 25 Mart 2022 tarihinde tamamlanarak hizmete verilmiştir. Ülkemizin deniz üzerine inşa edilen 2. Havalimanı olan Rize-Artvin Havalimanı da 14 Mayıs 2022 tarihinde hizmete açılmıştır.

1.6.2. Heliportlar

Ülkemizde helikopter kullanımı son yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır. 2021 yılsonu itibariyle heliport sayısı 79 olup bunların yaklaşık 2/3'ü özel sektör işletmesinde, 1/3'ü de kamu işletmesindedir (Tablo 1.14). Kamu işletmesindeki heliportların %90'a yakını devlet/üniversite hastaneleri kullanımındadır. İllere göre dağılımda ise, heliportların %50'ye yakını İstanbul'da bulunmaktadır. İstanbul'u Bursa, Ankara, İzmir, Çanakkale ve Muğla izlemektedir. İstanbul'da bulunan heliportların yarısından fazlası yükseltilmiş (bina üzeri) platformlardır.

Heliportlara ilişkin güncel bilgi SHGM web sitesinde yer almaktadır (http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/havacilik_isletmeleri/Heliport_isletmeleri.pdf).

Tablo 1.14- 2019-2021 Yılları Heliport Sayıları (Kaynak; SHGM)

2019-2021 Yılları Heliportlar			
Heliportlar	2019	2020	2021
	83	80	79

1.6.3. Hava Seyrüsefer Hizmetleri

Hava trafik kontrol hizmetleri, hava araçları ve havalimanları ile birlikte havacılık sisteminin en önemli unsurlarından biridir. Günümüzün yoğunlaşmış hava ulaşım faaliyetlerinde, hava araçlarının gerek havalimanlarında yerde gerekse uçuş sırasında havadaki faaliyetlerinin emniyetli bir şekilde yürütülmesi büyük önem arz etmekte olup bu bağlamda hava trafik kontrol hizmetleri ön plana çıkmıştır. Özellikle hava sahasının emniyetli olmasının yanı sıra aynı anda daha fazla sayıda uçağa hizmet verilebilmesine yönelik olarak sürekli bir teknolojik gelişim görülmektedir.

Türkiye’de sivil hava trafik kontrol hizmetleri DHMİ sorumluluğundadır. Türkiye hükümlerinde hava sahası ve toprakları üzerinde 982.286 km² hava sahası dâhilinde sivil havacılık faaliyetlerinin gereği olan hava trafik kontrol hizmetleri [Hava Trafik Yönetimi (ATM); Hava Trafik Kontrol (ATC), Hava Sahası Yönetimi (ASM), Hava Trafik Akış Yönetimi (ATFM), Uçuş Bilgi Hizmeti, Arama-Kurtarma (SAR) Koordinasyon Hizmeti, Havacılık Haberleşme Merkezi, Uluslararası NOTAM Hizmeti] DHMİ tarafından 1.954 hava trafik kontrolörü (kursiyerler dâhil) ile sağlanmaktadır.

DHMİ tarafından, 1 Yol Kontrol Merkezi (ACC), 47 Yaklaşma Kontrol Ünitesi (APP), 51 Meydan Kontrol Kulesi (TWR), 1 Uçuş Bilgi Merkezi (FIC), 47 Havacılık Bilgi Yönetimi (AIS/AIM), 2 NOTAM Ofisi ve 1 Haberleşme Merkezi ile hizmet verilmektedir. Bu hizmetlerde hava trafik kontrolörlerinin yanı sıra AIM Memuru (Havacılık Bilgi Yönetimi; 567) ve ATSEP (Hava Trafik Emniyeti Elektronik Personeli; 610) personeli de yer almaktadır.

Türkiye’deki havalimanlarına iniş-kalkış yapmaksızın, Türk hava sahasından transit geçen hava araçlarının, Türk hava sahasına (FIR) giriş-çıkış yaptıkları 49 adet giriş-çıkış noktası mevcuttur. Türkiye hava sahasında, havalimanlarına iniş kalkış yapan ve transit geçen hava araçlarının uçuşlarını gerçekleştirdikleri 82 alt seviye, 82 üst seviye olmak üzere 164 adet konvansiyonel (ATS) hava koridoru ile 96 alt seviye, 99 üst seviye olmak üzere 195 adet RNAV (Saha Seyrüseferi) hava koridoru olmak üzere toplamda 359 hava koridoru bulunmaktadır. Saha kontrol merkezince hava trafik akışının düzenlendiği ve ülke sathına yayılan seyrüsefer ve haberleşme cihazları ile desteklenen bu kontrollü uçuş yollarının uzunluğu 2021 yılında 75.245 km’ye ulaşmıştır.

2021 yılı sonu itibariyle seyrüsefer yardımcı (SSY) cihazları sayısı; 8 PSR (birincil gözetim radarı), 25 SSR (ikincil gözetim radarı), 71 ILS (aletli iniş sistemi; 50 havalimanı), 74 VOR (çok yüksek frekanslı tüm yönlü radyo yayın cihazı), 147 DME (mesafe ölçüm cihazı), 68 NDB (yönlendirilmemiş radyo yayını cihazı) ve 13 ADS-B olmak üzere toplam 406’dır (Tablo 1.15).

DHMI tarafından yürütülmekte olan hava trafik kontrol hizmetleri kullanıcılara hizmet vermenin yanı sıra aşağıdaki hizmetler de yerine getirilmektedir.

- Uluslararası düzeydeki tüm sivil havacılık faaliyetlerine katılım ve katkı,
- Hava trafik kontrol hizmetlerine yönelik ulusal düzenlemelere katkı,
- Diğer ülkelerin hava seyrüsefer hizmet sağlayıcıları ile anlaşma ve koordinasyon,
- Havacılık Bilgi Yönetimi (AIS/AIM) hizmetlerinin sağlanması, Türkiye adına Havacılık Bilgi Yayınlarının (AIC, PIB, NOTAM vb.) yapılması,
- Türkiye AIP'sinin hazırlanması ve yayını,
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) adına AIP ve ilgili diğer havacılık yayınlarını yayınlanması,
- Türkiye Hava Sahasında sivil-asker koordinasyonunun sağlanması,
- Türkiye Hava Sahası ve havalimanlarını kullanacak sivil hava araçlarının uçuş izin (permi) verilerinin SHGM Bilgi Yönetim Sistemi'nden takip ve kontrolünün yapılması, gerekmesi durumunda mesai saatleri dışında ve resmî tatil günlerinde SHGM adına permi verilmesi,
- Türkiye Hava Sahasında ve dışında Ege, Akdeniz ve Karadeniz'in uluslararası suları ile hava sahalarında yapılacak askeri aktiviteler (atışlı, atışsız tatbikatlar) ve SAR faaliyetleri konusunda harita etüdü yapılması, ilgili birimlerle gerekli iş birliğini tesis ederek duyurulmasının sağlanması ve takip edilmesi,
- Komşu ülkelerin AIS yayınlarını izlenmesi, Ülkemiz menfaatlerine aykırı içerikteki AIS yayınlarından ilgili otoritelere bilgi verilmesi,
- Hava seyrüsefer ve CNS hizmetlerine yönelik faaliyetlerin yürütülmesi, koordinasyonunun sağlanması,
- Havalimanları hava tarafı kapasiteleri ile hava sahası ve sektör kapasitelerinin belirlenmesi,
- Belirlenen kapasitelere uygun olarak sistem/teçhizat-uygulama gereklerinin belirlenmesi,
- Buna uygun insan gücü (hava trafik kontrolör) planlamasının yapılması ve hava trafik kontrolörlerinin temel ATC ve sonrasında ünite, tazeleme, iş başı, acil durum devamlılık eğitimlerinin sağlanması,
- Hava sahasında yer alan TMA, CTR, MTMA ve ATS yolları gibi mevcut kontrollü sahalarında yapılacak değişiklikler ile bunlardan yeni ihdas edilecek olanların çalışmalarının yapılması,
- (Standart) aletli yaklaşma ve kalkış/iniş usullerinin etüt ve planlamasının yapılması,
- Yapılan uçuş kontrolleri de dikkate alınarak mevcutlarının geliştirilmesi, gerektiğinde değiştirilmesi,
- Türk hava sahasında verilmekte olan havacılık haberleşme hizmetlerinin (AFTN/CIDIN/AMHS) yürütülmesi,
- Yakın geçme olaylarının inceleme ve değerlendirilmesi,

- Hava kurtarma koordinasyon faaliyetlerine katkı,
- EUROCONTROL Yol Ücretleri Sistemi çerçevesinde milli maliyet tutarlarının tespiti, yol ücretlerinin Ülkemiz adına EUROCONTROL tarafından faturalandırılarak tahsilinin sağlanması ve Ülkemize geri ödenmesi.

DHMI ayrıca, EUROCONTROL tarafından geliştirilen ve tüm üye ülkelerce takip edilerek hedef tarihlerde ortak uygulamaya geçilen temel plan ve konseptler faaliyetlerinin içinde de yer almaktadır

Tablo 1.15- 2021 Yılı Hava Seyrüsefer Yardımcı Cihaz ve Kolaylıkları (Kaynak; DHMI)

2021 Yılı Hava Seyrüsefer Yardımcı Cihaz ve Kolaylıkları									
	Havalimanları	PSR	SSR	ILS	VOR	DME	NDB	ADS-B	Toplam
1	İstanbul Atatürk	1	2	2	3	4	2		14
2	İstanbul	1	1	6	3	9		1	21
3	Ankara Esenboğa	1	2	4	4	10	8	1	30
4	İzmir Adnan Menderes	1	2	2	3	5	2	1	16
5	Antalya	1	3	4	2	7	3		20
6	Adana		1	1	1	2	1	1	7
7	Muğla Dalaman	1	2	2	1	3	1	1	11
8	Muğla Milas-Bodrum	1	1	2	1	3	1	1	10
9	Trabzon	1	1	2	1	3	1	1	10
10	Isparta S. Demirel			1	1	2	1		5
11	Kapadokya			1	1	2	1		5
12	Erzurum		1	2	1	3	1	1	9
13	Gaziantep			1	1	2	1	1	6
14	Adıyaman			1	1	2	1		5
15	Ağrı Ahmed-i Hani		1	1	1	2	1	1	7
16	Amasya Merzifon		2	1	1	2	1		6
17	Balıkesir Merkez			1	1	2	1		5
18	Balıkesir Kocaseyit			1	1	2	1		5
19	Batman		1	1	1	2	1		6
20	Bingöl			1	1	2	1		5
21	Bursa Yenişehir		1	1	2	3	1		8
22	Çanakkale			1	2	3	1		7
23	Denizli Çardak			1	1	2	1		5
24	Diyarbakır			1	1	2	1		5
25	Elazığ			1	2	3	1		7
26	Erzincan Yıldırım Akbulut		1	1	2	3	1		8
27	Gökçeada				1	1	1		3
28	Hakkari S. Eyyubi				1	1	1	1	4
29	Hatay			1	1	2	1		5

30	Iğdır Şehit Bülent Aydın			1	1	2	1		5
31	Kahramanmaraş				1	1	1		3
32	Kars			1	1	2	1		5
33	Kastamonu		1	1	2	3	1		8
34	Kayseri			1	1	2	1		5
35	Kocaeli Cengiz Topel			1	1	2	1		5
36	Konya		1	1	2	3	1		8
37	Malatya			1	1	2	1		5
38	Mardin			1	1	2	1		5
39	Muş			1	1	2	1		5
40	Ordu Giresun			2	1	3	1		7
41	Samsun Çarşamba			1	1	2	1		5
42	Siirt			1	1	3	1		6
43	Sinop			1	1	2	1		5
44	Sivas Nuri Demirağ			1	2	3	1		7
45	Şanlıurfa GAP		1	1	1	2	1		6
46	Şırnak Şerafettin Elçi			1	1	2	1		5
47	Tekirdağ Çorlu Atatürk			1	2	3	2		8
48	Tokat			1	1	1	1		3
49	Uşak				1	1	1		3
50	Van Ferit Melen			1	1	2	1	1	6
51	Gazipaşa Alanya			1		2	1	1	5
52	Eskişehir Anadolu Üniv.			1	1	1	1		4
53	Zafer			2	1	3	1		7
54	Selçuk Efes				1	1	1		3
55	Aydın Çıldır				1	1	1		3
56	Zonguldak Çaycuma			1	1	2	1		5
57	İstanbul Sabiha Gökçen			2	1	3	1		7
Genel Toplam		8	25	71	74	147	68	13	406
		PSR	SSR	ILS	VOR	DME	NDB	ADS-B	

1.6.4. Hava Yolu Şirketleri

Ülkemiz sivil havacılık sektöründe 2013-2017 yılları arasında 13 hava yolu şirketi faaliyet göstermiştir. 2018 ve 2020 yıllarında faaliyet gösteren hava yolu şirketi sayısı ise 11'dir. 2021 yılında bu sayı 10'a düşmüştür. Mevcut hava yolu şirketlerinden 3 tanesi yalnızca kargo taşımakta olup bayrak taşıyıcımız THY A.O. hem yolcu hem de kargo taşıma alanında faaliyet göstermektedir (Hava yolu şirketlerine ilişkin güncel bilgi SHGM web sitesinde yer almaktadır)²².

Hava yolu şirketlerinin yolcu uçağı sayıları 2019 yılında 516, 2020 yılında 523 ve 2021 yılında 525 uçak olmuştur. Kargo uçağı sayıları ise sırasıyla; 30, 31 ve 33'dür.

Hava yolu şirketlerinin 2021 yılı toplam yolcu-koltuk kapasitesi 104.464, kargo yük kapasitesi de 2.593.450 kg'dır.

2019-2021 yılları hava yolu şirketleri ve uçak sayıları Tablo 1.16'da gösterilmiştir. 2019-2021 yılları hava yolu şirketleri toplam yolcu ve kargo uçak sayıları ile yolcu ve kargo kapasiteleri ve genel dağılımı Tablo 1.17'de gösterilmiştir. 2021 yılı hava yolu şirketleri hava aracı tip ve adetleri de Tablo 1.18'de gösterilmiştir.

Tablo 1.16- 2019-2021 Yılları Hava Yolu Şirketleri ve Yolcu/Kargo Uçak Sayıları
(Kaynak: SHGM)

2019-2021 Yılları Hava Yolu Şirketleri ve Yolcu/Kargo Uçak Sayıları									
Hava Yolu Şirketi	2019			2020			2021		
	Yolcu	Kargo	Toplam	Yolcu	Kargo	Toplam	Yolcu	Kargo	Toplam
THY A.O.	308	16	324	323	18	341	338	18	356
PEGASUS	84	-	84	93	-	93	90	-	90
SUNEXPRESS (Güneş Ekspres Havacılık AŞ)	53	-	53	58	-	58	55	-	55
ONUR AIR	27	-	27	23	-	23	14	-	14
ATLASJET	16	-	16	-	-	-	-	-	-
TURİSTİK HT	14	-	14	13	-	13	15	-	15
HÜRKUŞ	9	-	9	8	-	8	8	-	8
TAILWIND	5	-	5	5	-	5	5	-	5
MNG Kargo	-	6	6	-	5	5	-	7	7
ACT Kargo	-	5	5	-	5	5	-	5	5
ULS Kargo	-	3	3	-	3	3	-	3	3
Toplam	516	30	546	523	31	554	525	33	558

²² SHGM web sitesi, Hava Yolu İşletmeleri;
https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/havacilik_isletmeleri/Havayolu_isletmeleri030621.pdf

Tablo 1.17- 2019-2021 Yılları Hava Yolu Şirketleri Toplam Uçak Sayıları ve Yolcu/Kargo Kapasiteleri (Kaynak: SHGM)

2019-2021 Yılları Hava Yolu Şirketleri Yolcu ve Kargo Uçağı Sayı ve Kapasiteleri			
Sayı/Kapasite	2019	2020	2021
Yolcu Uçak Sayısı	516	523	525
Koltuk Kapasite	103.763	105.336	104.464
Kargo Uçak Sayısı	30	31	33
Yük Kapasite (kg)	2.296.450	2.453.450	2.593.450
Toplam Uçak Sayısı	546	554	558

Tablo 1.18- 2021 Yılı Hava Yolu Şirketleri Uçak Tip ve Adetleri (Kaynak: SHGM)

2021 Yılı Hava Yolu Şirketleri Uçak Tip ve Adetleri			
Hava Yolu Şirketi	Toplam	Uçak Tipi	Adet
THY	356	A319	6
		A320	11
		A321	97
		A330	51
		A350	5
		B737-800	81
		B737-Max 8	19
		B737-Max 9	5
		B737-300ER	33
		B737-900ER	15
		B787-9	15
		A330-F (Kargo)	10
		B777-F	8
PEGASUS	90	A320-200	57
		A321	8
		B737-800	25
SUNEXPRESS (Güneş Ekspres Havacılık AŞ)	55	B737-800	50
		B737-Max 8	5
ONUR AIR	14	A320	6
		A321	5
		A330	3
CORENDON	15	B737-800	14
		B737-Max 8	1
HÜRKUŞ	8	A320	8
TAILWIND	5	B737-400	5
MNG	7	A300 (Kargo)	4
		A330-F (Kargo)	3
ACT	5	B747-400 (Kargo)	5
ULS	3	A310-F (Kargo)	3
Toplam (31.12.2021)			558

2021 yılında, uçulan toplam uçuş noktası, 4 hava yolu şirketi ile iç hatlarda 7 merkezden (Adana, İzmir Adnan Menderes, Antalya, Ankara Esenboğa, İstanbul, İstanbul Sabiha Gökçen ve Trabzon Havalimanları) 56 noktaya, dış hatlarda ise yine 4 hava yolu şirketi ile 128 ülkede 335 noktaya gerçekleşmiştir (Tablo 1.19 ve Resim 1.2 ve 1.3).

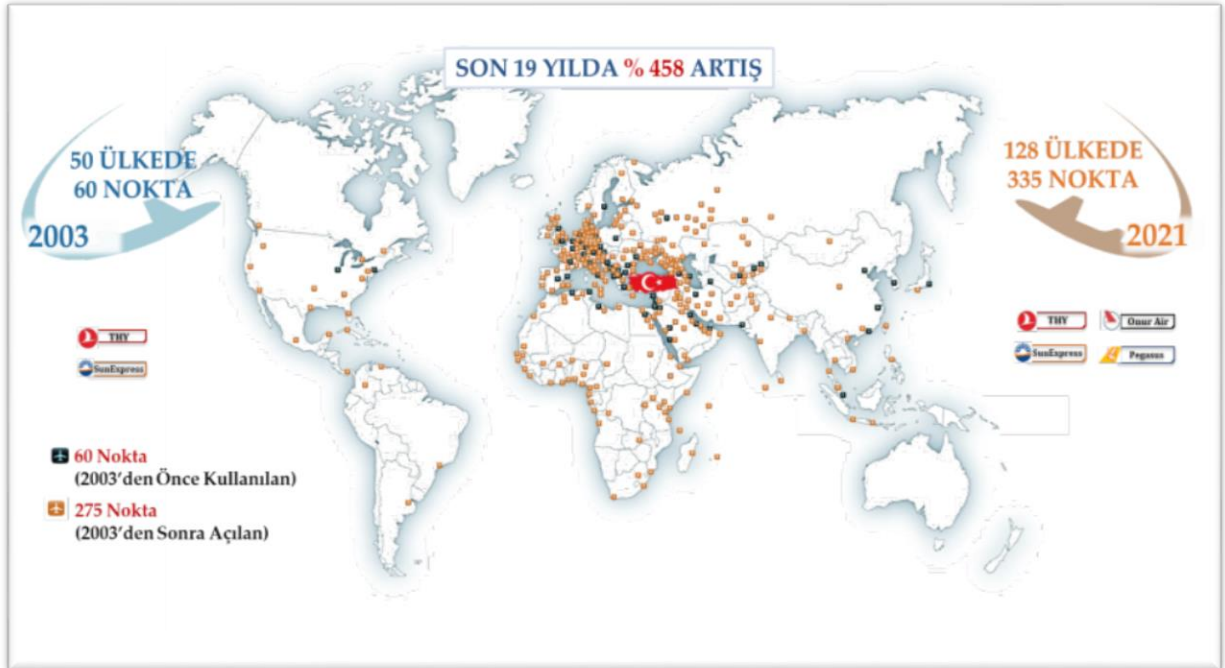
Tablo 1.19- 2019-2021 Yıllarında Hava Yolu Şirketleri İç Hat-Dış Hat Uçuş Yapılan Şehir (Ülke) ve Noktalar (Kaynak: SHGM)

2019-2021 Yılları İç Hat - Dış Hat Uçuş Yapılan Şehir (Ülke) ve Noktalar			
Yıl/Nokta	2019	2020	2021
İç Hat Uçuş Noktası			
Şehir	7	7	7
Nokta	56	56	56
Dış Hat Uçuş Noktası			
Ülke	126	127	128
Nokta	328	329	335

Resim 1.2- 2021 Yılı İç Hat Uçuş Noktaları (Kaynak: SHGM)

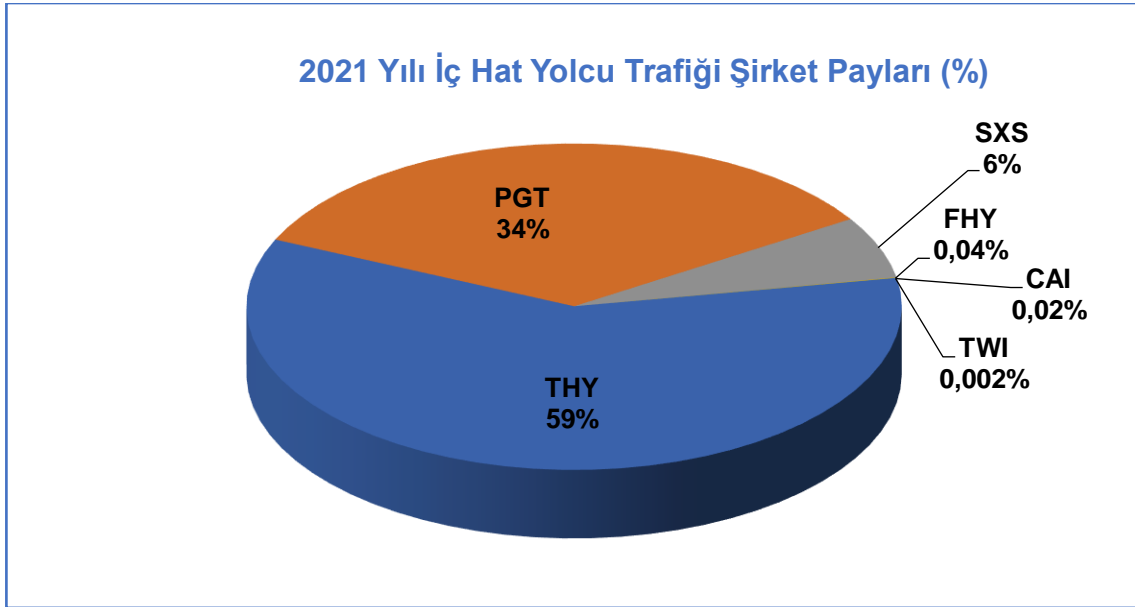

Resim 1.3- 2021 Yılı Dış Hat Uçuş Noktaları (Kaynak: SHGM)

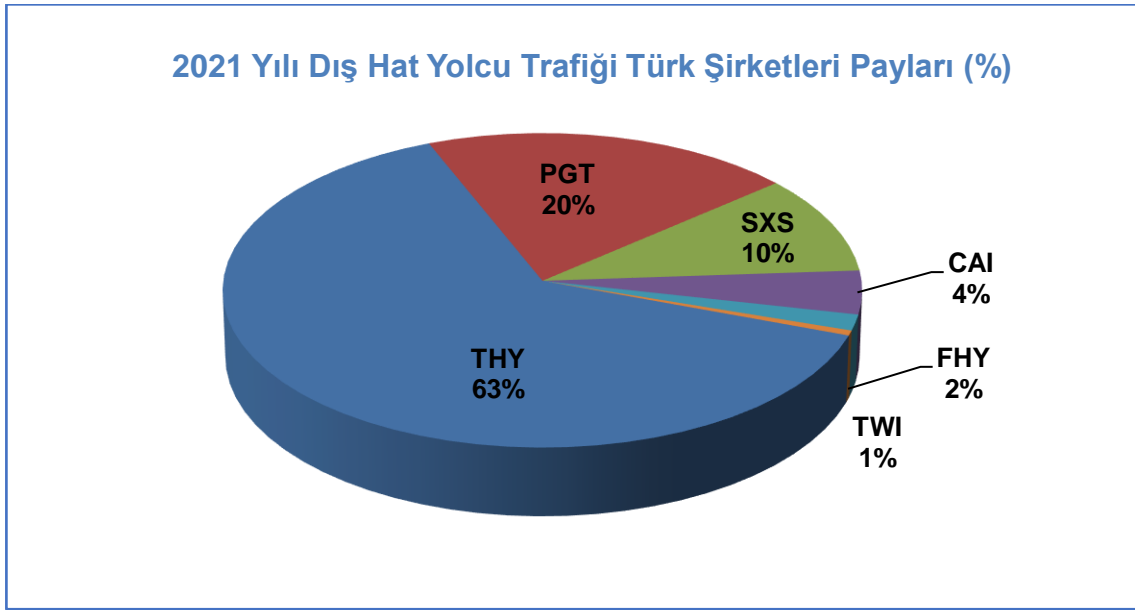
2021 yılı yurt içi yolcu pazarında Türk Hava Yolları (Anadolu Jet ile birlikte) pazardan %59 pay almıştır. Pegasus %34, Sun Express %6 oranında pay almışlardır (Grafik 1.8).

Grafik 1.8- 2021 Yılı İç Hat Yolcu Taşımacılığında Hava Yolu Şirketlerimiz Yolcu Payları (Kaynak; DHMI) (THY; Türk Hava Yolları, CAI; Corendon, FHY; Freebird (Hürkuş), PGT; Pegasus, SXS; Sun Express, TWI; Tailwind)

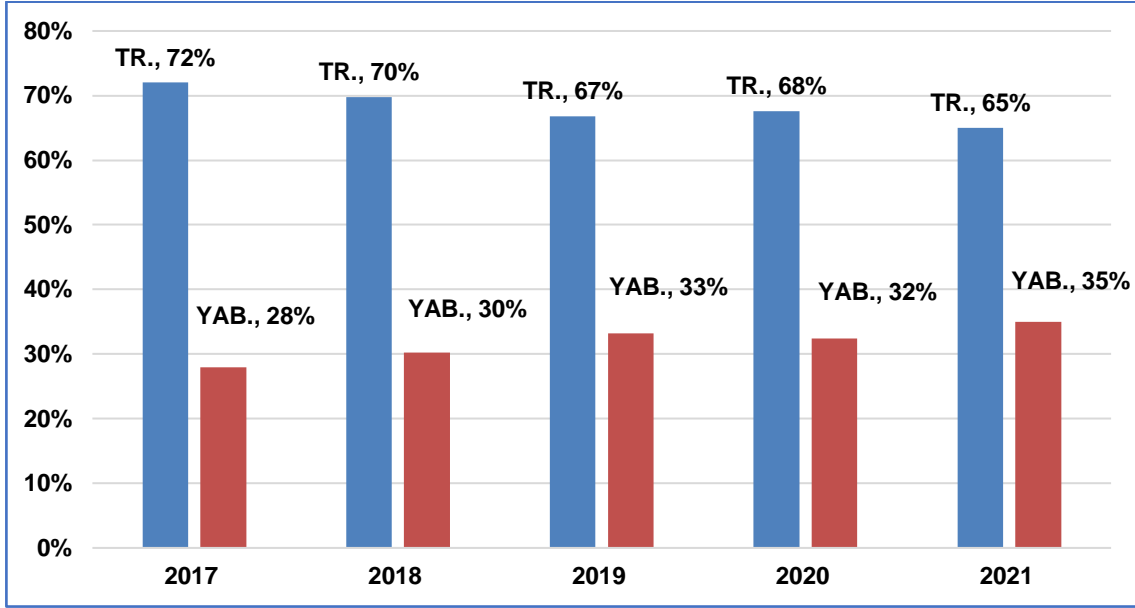
2021 yılı dış hat yolcu pazarından Türk Hava Yolları tek başına %63 pay almıştır. Pegasus %20, Sun Express %10, Corendon %4, Freebird (Hürkuş) %2 ve Tailwind %1 oranında pay almışlardır (Grafik 1.9).

Grafik 1.9- 2021 Yılı Dış Hat Yolcu Taşımacılığında Hava Yolu Şirketlerimiz Yolcu Payları (Kaynak; DHMİ) (THY; Türk Hava Yolları, CAI; Corendon, FHY; Freebird (Hürkuş), PGT; Pegasus, SXS; Sun Express, TWI; Tailwind)

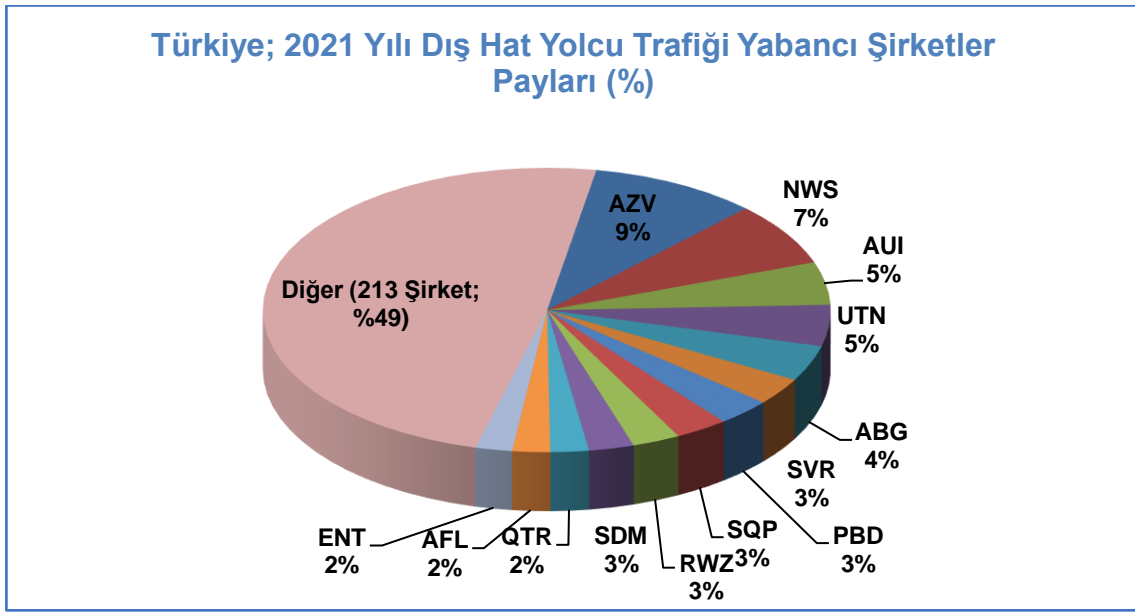
Yurt dışı ticari yolcu taşımacılığında 2021 yılında yerli-yabancı hava yolları payı %65/%35 olarak gerçekleşmiştir (Grafik 1.10).

Grafik 1.10- Türkiye; 2017-2021 Yılları Yerli-Yabancı Hava Yolu Şirketleri Dış Hat Yolcu Payları (Kaynak; DHMI)

Ülkemize sefer yapan yabancı hava yolu şirketlerinin 2021 yılı yolcu payları da aşağıda gösterilmiştir. Grafiklerden görüleceği üzere en çok yolcu %8,1 ile Azur Air ve %4,8 ile Nordwind Airlines tarafından taşınmıştır (Grafik 1.11).

Grafik 1.11- 2021 Yılı Dış Hat Yolu Trafiğinde Yabancı Hava Yolu Şirketleri Payları
(Kaynak; DHMİ) (AZV: Azur Air, NWS; Nordwind Airlines, AUI; Ukraine Airlines, UTN: Azur Air Ukraine, ABG; Royal Flight Airlines, SVR.; Ural Airlines, PBD: Pobeda Airlines, SQP: SKYUP Airlines, RWZ: RedWings, SDM; Rossiya Airlines, QTR; Katar Airways, AFL; Aeroflot Airlines, ENT: Enter Air)

1.6.5. Diğer Hava Aracı İşletmeleri

Tablo 1.10 ve Tablo 1.20'nin incelenmesinden görüleceği üzere, hava taksi şirketlerinin uçak sayısında 2020-2021 yıllarında 2019 yılına göre azalış yaşanmış, genel havacılık şirketleri uçak sayıları ile balon işletmeleri balon sayısı artmıştır. Hava taksi ve genel havacılık işletmelerinin büyük çoğunluğu İstanbul ve Ankara'da, balon işletmelerinin çoğunluğu da Kapadokya/Nevşehir'de yerleşiktir.

Hava taksi, genel havacılık, çok hafif hava aracı ve balon işletmeciliği şirketleri ve hava aracı sayılarına ilişkin güncel bilgi SHGM web sitesinde yer almaktadır^{23 24 25 26}.

Tablo 1.20- 2019-2021 Yılları Diğer Şirketler ve Hava Aracı Sayıları (Kaynak: SHGM)

2019-2021 Yılları Diğer Şirketler ve Hava Aracı Sayıları				
Şirket/Yıl	Şirket Sayısı (2021)	Hava Aracı Sayısı		
		2019	2020	2021
Hava Taksi	10	194	176	170
Genel Havacılık	40	376	421	458
Balon	86	309	345	370
Çok Hafif Hava Aracı	5	8	16	11
Toplam	141	887	958	1.009

²³ SHGM web sitesi, Hava Taksi işletmeleri;

https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/havacilik_isletmeleri/hava_ulasirma_isletmeleri/hti-060522.pdf

²⁴ SHGM web sitesi, Genel Havacılık İşletmeleri;

https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/havacilik_isletmeleri/hava_ulasirma_isletmeleri/ghi-290522.pdf

²⁵ SHGM web sitesi, Balon İşletmeleri;

https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/havacilik_isletmeleri/hava_ulasirma_isletmeleri/Balon_isletmeleri_040322.pdf

²⁶ SHGM web sitesi, Çok Hafif Hava Aracı İşletmeleri;

https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/havacilik_isletmeleri/hava_ulasirma_isletmeleri/CHHA-290522.pdf

1.6.6. Yer Hizmet Kuruluşları

Ülkemiz havalimanlarında yer hizmetleri (ikram dahil) 3'ü A Grubu²⁷ [Çelebi Hava Servisi A.Ş. HAVAŞ (Havaalanları Yer Hizmetleri A.Ş.) ve TGS Yer Hizmetleri A.Ş.] olmak üzere toplam 38 şirket tarafından sağlanmaktadır (Tablo 1.21).

10 hava yolu şirketi (B grubu) kendi uçaklarına kendileri yer hizmeti vermektedir. 25 şirket ise (C Grubu) hava yolu şirketlerine temsil, gözetim, yönetim, uçuş, operasyon, ikram ve uçak güvenlik hizmetlerini sağlamaktadır²⁸.

Diğer yandan, hava kargo hizmeti vermek isteyen şirketler SHGM tarafından ayrıca yetkilendirilmekte olup 2021 yıl sonu itibariyle yetkilendirilmiş 16'sı A Grubu ve 81'i B Grubu olmak üzere toplam 97 şirket mevcuttur. Bu şirketlerin güncel listesi de SHGM web sayfasında yer almaktadır²⁹.

Tablo 1.21- 2019-2021 Yılları Yer Hizmetleri Kuruluşları Grup ve Sayıları
(Kaynak; SHGM)

2019-2021 Yılları Yer Hizmetleri Kuruluşları Grup ve Sayıları			
Yıl/Kuruluş	2019	2020	2021
Yer Hizmet Kuruluşları			
A Grubu	3	3	3
B Grubu	12	11	10
C Grubu	25	25	25
Toplam	40	39	38

²⁷ A grubu: Havalimanlarında, hizmet türlerinin tamamı veya en az yolcu hizmetleri, yük kontrolü ve haberleşme, ramp, kargo ve posta hizmetleri için en az üç uluslararası trafiğe açık havalimanında teşkilatlanarak hava taşıyıcılarına yer hizmeti yapmak üzere yetkilendirilmiş şirketleri.

²⁸ SHGM web sitesi; Yer Hizmetleri Kuruluşları; <http://web.shgm.gov.tr/tr/havacilik-isletmeleri/2071-havaalani-ve-terminal-isletmeleri>

²⁹ SHGM web sitesi, Hava Kargo Kuruluşları; <http://web.shgm.gov.tr/tr/havacilik-isletmeleri/83-kargo-acentalari>.

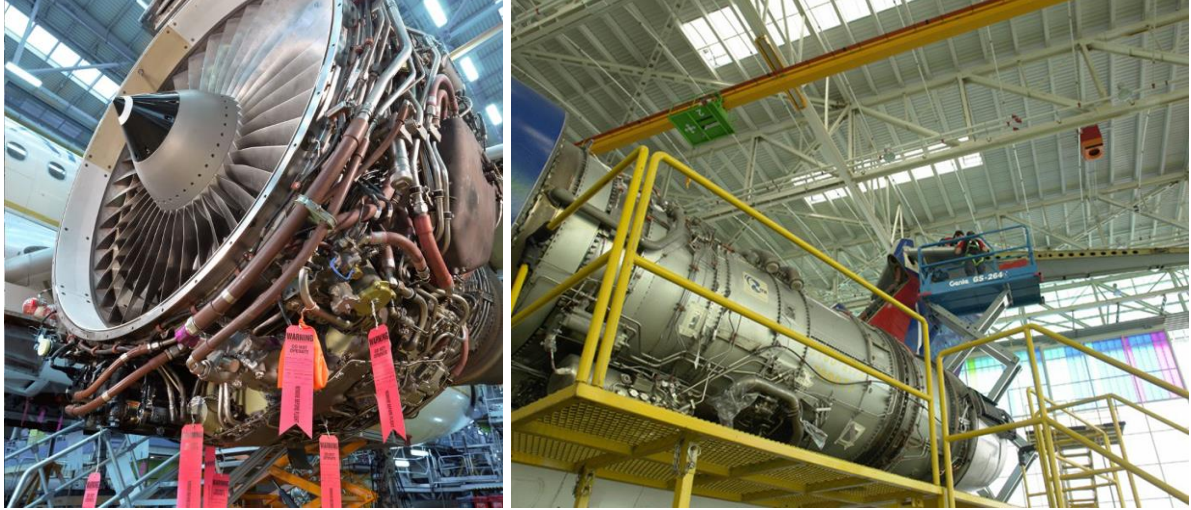
1.6.7. Bakım, Onarım, Yenileme (BOY) İşletmeleri

SHGM tarafından yetkilendirilen hava aracı bakım organizasyonu sayısı 2020-2021 yıllarında artış göstermiştir. Bunlardan sadece Türk Hava Yolları Teknik A.Ş. ve MRO Teknik Servis ve Ticaret A.Ş. ticari amaçlı hava yolu uçağı bakım-onarım-yenileme kuruluşu niteliğindedir (Tablo 1.22).

Bakım işletmeleri güncel bilgileri SHGM web sitesinde yer almaktadır³⁰.

Tablo 1.22- 2019-2021 Yılları Bakım İşletmeleri (Kaynak; SHGM)

2019-2021 Yılları Yetkili Hava Aracı Bakım İşletmeleri			
Yıl/Kuruluş	2019	2020	2021
Bakım Organizasyonu	106	120	124

Resim-1.5. BOY tesislerinden görünüm (Kaynak; THY Teknik/MyTechnic)

³⁰ SHGM web sitesi, Hava Aracı Bakım Kuruluşları; <http://web.shgm.gov.tr/tr/havacilik-isletmeleri/2064-yetkili-bakim-kuruluslari>

1.6.8. Sivil Havacılıkta Eğitim Kuruluşları

1.6.8.1. Sertifika Programları

SHGM tarafından yetkilendirilen Havacılık Eğitim Kuruluşları sayısı 2020-2021 yıllarında değişmemiştir (Tablo 1.23).

Tablo 1.23- 2019-2021 Yılları Yetkili Eğitim Kuruluşları (Kaynak; SHGM)

2019-2021 Yılları Yetkili Havacılık Eğitim Kuruluşları			
Yıl/Kuruluş	2019	2020	2021
Eğitim Organizasyonu	171	202	202

Ülkemizde, SHGM'den yetki alınarak Tablo 1.24'de belirtilen alanlarda havacılık eğitim kuruluşları tarafından havacılık eğitimleri verilmektedir. Yetkili eğitim kuruluşları ve mevcut yetkileri konusundaki detay bilgiler SHGM web sayfasında yer almaktadır³¹.

³¹ SHGM web sitesi, Eğitim Kuruluşları; <http://web.shgm.gov.tr/tr/havacilik-isletmeleri/2067-yetkili-havacilik-egitim-kuruluslari>

Tablo 1.24- Havacılık Eğitimleri (Kaynak; SHGM)

Eğitim Türü	Eğitimler
Uçuş (Pilotaj) Eğitimleri	Uçuş/Simülâtör Öğretmeni-Kontrol Pilotluğu, Hava Aracı Tip İntibak/Simülâtör...
Terminal İşletmeciliği Eğitimleri	Terminal İşletmeciliği Temel, Yolcu Kolaylıkları, Engelli Yolcuların Transferi ve Taşınması, Toplam Kalite Yönetimi, FIDS ve Anons Sistemleri, Kayıp/Buluntu Eşya, Acil Durum Prosedürleri, Emniyet Yönetim Sistemleri, Yangınla Mücadele...
Yer Hizmetleri Eğitimleri	Temsil, Gözetim-Yönetim, Uçuş Operasyon, Yolcu Hizmetleri, Seyahat Dokümanları, Yolcu Memnuniyeti ve Stres Yönetimi, Yük Kontrolü ve Denge, Yük Kontrolü ve Haberleşme, Haberleşme, Ramp, Ramp Emniyeti ve Apron Kuralları, Ramp Ekipman Operasyonu, Ramp Yükleme-Boşaltma, Ramp Temizlik, Birim Yükleme Gereçlerinin Kontrolü, Meteoroloji, Uçuş Planı İşlemleri, Slot ve Permi İşlemleri, Yer Slotu Takibi, Marshalling, Kargo İşlemleri, Engelli Yolcuların İşlemleri ve Transferi, Kayıp Eşya, De-Anti İcing, Push Back, Ulaşım, Emniyet Yönetim Sistemleri...
Havaalanı Standartları ve Emniyeti kapsamındaki Eğitimler	Havaalanı Emniyeti ve Apron Emniyeti, Acil Durum Planı, Apron Yönetimi ve Apron Emniyeti, Görsel Yardımcılar, Havacılık Bilgi Yayınlarında Gereken Havaalanı Bilgileri, Havaalanı Emniyeti ve İşletimi, Kötü Hava Şartlarında Operasyonlar, Maniaların Kontrolü, PAT Sahalarının Fiziki Özellikleri, PAT Sahalarında Araç Kullanımı, PAT Sahalarında İnşaat Çalışmaları ve Alınacak Önlemler, Pist Emniyeti ve Pist İhlallerini Önleme, Pist Yüzey Şartları, Yabani Hayvanlarla ve Kuşla Mücadele, Emniyet Yönetim Sistemi (Yöneticiler ve Uygulayıcılar için), Kurtarma ve Yangınla Mücadele, Hareket Kabiliyetini Kaybetmiş Uçakların Kaldırılması...
Heliport Eğitimleri	Heliport Yönetici, Heliport İşletme Hizmetleri...
SHY-147 Tanınan Okul Statüsü kapsamındaki Eğitimler	Pistonlu Uçaklar, Türbinli Uçaklar, Aviyonik, Pistonlu Helikopterler, Türbinli Helikopterler...
SHT-147 Bakım Teknisyeni Eğitimleri	Temel Eğitimler, Tıp/İş Eğitimleri...
Uçuş İzinleri kapsamındaki Eğitimler	Uçuş İzin İşlemleri, Bilgi Yönetim Sistemi, Sigorta...
Uçuş Harekât (Dispeçer) Eğitimleri	Uçuş Harekât (Dispeçer)
Kabin Ekibi Eğitimleri	Temel, Acil Durum Tahliye, Gerçek Zamanlı Yangınla Mücadele, Suya Tahliye...
Havacılık Güvenliği Eğitimleri	Havacılık Güvenliği
İnsansız Hava Aracı (İHA) kapsamında verilen Eğitimler	İHA, İHA2/3 Pilotaj
Havacılık Tıbbi Eğitimleri	Uçuş Tabipliği ve Fizyolojik Eğitim

Söz konusu eğitimlerin bir kısmı Üniversiteler tarafından da verilmekte olup detayları izleyen bölümde gösterilmiştir.

Ülkemizde SHGM'den yetki alarak pilot eğitimi veren kuruluşların toplam kapasitesi yaklaşık 700'dür. Uçak bakım teknisyeni yetiştiren (temel eğitim) kuruluşların toplam kapasitesi de 750 civarındadır. Diğer yandan, SHGM tarafından işletilen Türk Sivil Havacılık Eğitim Merkezi 2018 yılı içerisinde faaliyete geçmiştir. Söz konusu Merkezde SHGM personeline, havacılık sektörü çalışanlarına ve bölge ülkelerinin havacılık personeline uluslararası standartlarda eğitim verilmektedir.

Ayrıca, DHMİ Genel Müdürlüğü de hedeflediği eğitim hizmetlerini gerçekleştirmek üzere, Uluslararası Kuruluşlar (ICAO, EUROCONTROL) Milli Eğitim Bakanlığı, Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü ve YÖK ile koordineli çalışmaktadır.

DHMİ, 2021 yılı Eğitim Planı ve Programı kapsamında, 2021 yılı içerisinde 1.536 adet yurt içi kurs ve seminer gerçekleştirmiş, pandemi nedeniyle yurt dışı eğitim faaliyeti gerçekleştirilememiştir. Toplam 50.826 kişi kurs ve seminerlere katılmıştır. Kurum dışı olarak ta (diğer kurumlar personeli) 10.945 kişiye eğitim verilmiştir.

1.6.8.2. Üniversite Eğitimleri

Ülkemizde, 2021/2022 Eğitim-Öğretim yılı için Üniversiteler (ve MYO'lar) tarafından açılan sivil havacılıkla ilgili programlar aşağıda gösterilmiştir³².

2 Yıllık Programlar;

- Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği
- Sivil Havacılık Kabin Hizmetleri
- Hava Lojistiği
- Uçuş Harekat Yöneticiliği
- Uçak Teknolojisi
- İkrım Hizmetleri
- İnsansız Hava Aracı Teknolojisi ve Operatörlüğü

4 Yıllık Programlar;

- Uçak Mühendisliği
- Uzay Mühendisliği
- Havacılık ve Uzay Mühendisliği
- Uzay ve Uydu Mühendisliği
- Uçak Bakım ve Onarım
- Meteoroloji Mühendisliği
- Astronomi ve Uzay Bilimleri
- Uzay Bilimleri ve Teknolojileri
- Pilotaj
- Hava Trafik Kontrol
- Havacılık Yönetimi
- Uçak Gövde-Motor Bakım
- Uçak Bakım ve Onarım
- Uçak Elektrik-Elektronik
- Havacılık Elektrik ve Elektronik

Görüleceği üzere, 2 yıllık olarak 7, 4 yıllık olarak ise 15 olmak üzere toplam 22 program açılmaktadır.

³² YÖK Yükseköğretim Program Atlası; <https://yokatlas.yok.gov.tr> ve ÖSYM Lisans Yerleştirme Sonuçları Analizi (Hacettepe Üniversitesi, Elektrik ve Elektronik Mühendisliği Bölümü, <http://yks.ee.hacettepe.edu.tr>)

2021/2022 Eğitim-Öğretim yılında açılan 2 yıllık programlar ve kontenjanları Tablo 1.25'de gösterilmiştir. Tablodan görüleceği üzere, 74 üniversite/yüksekokulda toplam 12.655 kontenjan açılmış, ek yerleşme dahil 9.681 öğrenci yerleşmiştir. Tüm programlara yerleşme oranı %76,2 olarak gerçekleşmiş, 2.974 kontenjan boş kalmıştır.

Tablo 1.25- 2021/2022 Eğitim-Öğretim Yılı 2 Yıllık Havacılık Programları Kontenjan ve Yerleşme (Kaynak; YÖK/Hacettepe Üniversitesi)

2021/2022 Eğitim-Öğretim Yılı 2 Yıllık Programlar; Kontenjan/Yerleşme				
Programlar	Üniversite	Kontenjan	Yerleşen	Yerleşme Oranı
Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği	41	6.712	5.425	80,8
Sivil Havacılık Kabin Hizmetleri	48	3.667	2.441	66,6
Uçak Teknolojisi	22	1.526	1.387	90,0
Uçuş Harekat Yöneticiliği	5	195	105	53,8
Hava Lojistiği	3	109	34	31,1
İkram Hizmetleri	5	202	64	31,7
İnsansız Hava Aracı Teknolojisi Operatörlüğü	6	244	225	92,2
Toplam	74	12.655	9.681	76,5

2021/2022 Eğitim-Öğretim yılında açılan 4 yıllık programlar ve kontenjanları Tablo-1.26'da gösterilmiştir. Tablodan görüleceği üzere, 58 üniversitede toplam 6.874 kontenjan açılmış, 4.542 öğrenci yerleşmiştir. Tüm programlara yerleşme oranı %66,1 olarak gerçekleşmiş, 2.332 kontenjan boş kalmıştır.

Tablo 1.26- 2021/2022 Eğitim-Öğretim Yılı 4 Yıllık Havacılık Programları
(Kaynak; YÖK/Hacettepe Üniversitesi)

2021/2022 Eğitim-Öğretim Yılı 4 Yıllık Programlar; Kontenjan/Yerleşme				
Fakülte/Bölüm	Üniversite	Kontenjan	Yerleşen	Yerleşme Oranı
Uçak Mühendisliği	8	533	465	87,2
Uzay Mühendisliği	3	162	162	100
Uçak Bakım ve Onarım	3	132	96	73,8
Havacılık ve Uzay Müh.	9	535	529	98,9
Uzay ve Uydu Müh.	1	41	41	100
Meteoroloji Müh.	2	121	120	99,2
Astronomi ve Uzay Bilimleri	5	234	199	85,0
Uzay Bilimleri ve Teknolojileri	2	52	52	100
Pilotaj	12	388	218	56,2
Hava Trafik Kontrol	2	58	36	62,1
Havacılık Yönetimi	40	3502	1722	49,2
Uçak Gövde ve Motor Bakımı	11	567	483	85,2
Uçak Bakım ve Onarım				
Uçak Elektrik-Elektronik	11	549	419	76,3
Havacılık Elektrik-Elektronik				
Toplam	58	6.874	4.542	66,1

2021/2022 Eğitim-Öğretim yılında açılan tüm havacılık programları kontenjanları da Tablo 1.27’de gösterilmiştir. Sonuç olarak; 2021/2022 Eğitim-Öğretim Yılında 74 Üniversite tarafından 12.655’i 2 yıllık programlar ve 6.874’ü ise 4 yıllık programlar olmak üzere toplam 19.529 kontenjan açılmıştır. Açılan kontenjanların %72,6’sına yerleşme sağlanmış, 5.306 kontenjan boş kalmıştır.

Tablo 1.27- 2021/2022 Eğitim-Öğretim Yılı Tüm Havacılık Programları; Kontenjan/Yerleşme (Kaynak; YÖK/Hacettepe Üniversitesi)

2021/2022 Eğitim-Öğretim Yılı Tüm Havacılık Programları; Kontenjan/Yerleşme				
Programlar		Kontenjan	Yerleşme	Yerleşme Oranı
2 Yıllık Programlar	74	12.655	9.681	76,5
4 Yıllık Programlar	58	6.874	4.542	66,1
Toplam	98	19.529	14.223	72,8

1.6.9. Lisanslı/Sertifikalı Havacılık Personeli

2019-2021 yılları hava aracı pilot sayıları aşağıda verilmiştir (Tablo 1.28).

Tablo 1.28- 2019-2021 Yılları Hava Aracı Pilot Sayıları (Kaynak; SHGM)

Türkiye; 2019-2021 Yılları Hava Aracı Pilot Sayıları			
Yıllar	2019	2020	2021
Uçak	9.113	9.407	10.525
Helikopter	215	196	209
Diğer Hava Araçları Pilotu			
Balon	366	507	529
Çok Hafif Hava Aracı	116	121	137
Planör	28	28	18
Toplam	9.838	10.259	11.418
Öğrenci Pilotlar	1.431	1.581	1.315

1.7. SHGM Denetimleri

Ülkemizde, sivil havacılık alanında kural koyma, denetleme ve yaptırım uygulama faaliyetlerinden sorumlu SHGM, havacılık faaliyetlerini emniyet ve güvenlikten ödün vermeden, uluslararası standartlara uygun ve çevreye duyarlı olarak bölgede lider bir konumda yürütme hedefi bağlamında, 2021 yılında 112 adet SAFA, 13 adet SANA ve 1.812 adet diğer denetimler olmak üzere toplam 1.937 adet denetim gerçekleştirilmiştir (Tablo 1.29).

Tablo 1.29- SHGM 2021 Yılı Denetim Faaliyetleri (Kaynak: SHGM)

SHGM 2021 Yılı Denetimleri	
Denetim Türü	Sayı
F Bakım Kuruluşu Denetimi	8
SHT-Tedarik Denetimi	5
SHY-145 Denetimi	93
SHT-66L-HS Denetimi	3
SHY-147 Hava Aracı Bakım Eğitim Kuruluşu Denetimi	5
Tanınan Okul Denetimi	5
Hava Aracı ve Parçası Tasarım Kuruluşu Denetimi	13
Hava Aracı ve Parçası Üretim Kuruluşu Denetimi	12
Özel Uçuş İzni Denetimi	38
Sertifikasyon Panel Toplantısı	227
Sürekli Uçuşa Elverişlilik Kuruluşu Denetimi	107
Uçuşa Elverişlilik Gözden Geçirme Denetimi	368
Havacılık Tıp Merkezi denetimi	4
Ramp Denetimi (SAFA)	112
Ramp Denetimi (SANA)	13
Ramp Denetimi (ATO Bünyesindeki Hava Araçları için)	6
Onaylı Eğitim Organizasyonu (ATO) Denetimi	39
Uçuş Harekatı Uzmanı (Dispeçer) Eğitim Organizasyonları Denetimi	4
İngilizce Dil Yeterliliği Hizmet Sağlayıcı Denetimi	4
Simülatör Denetimi	4
Asıl Ruhsat Denetimi	15
AOC Denetimi	55
Kokpit Yolboyu Denetimi	254

Onaylı Kabin Ekibi Temel Eğitim Kuruluşu (CCTO) Denetimi	2
Kabin Simülatörü Denetimi	1
Mali Denetim	5
İnsansız Hava Aracı (İHA) Yetkili Eğitim Kuruluşu Denetimi	2
Hafif İnsansız Hava Aracı (İHA) İşleticisi Denetimi	1
Uçucu Personel Alkol tarama Testi Denetimi	254
Uçuş Öncesi Kontrolleri	58
Kontrol Uçuşları	75
Habersiz Denetlemeler	5
Ruhsat Temdit Denetimi	25
Havaalanı Denetimi	1
Heliport Denetimi	10
Diğer İniş Pistleri Denetimi	1
Yer Hizmetleri Kuruluşu Denetimi (Hizmet türü bazında)	5
Havaalanı Pandemi Tedbirleri Denetimi	7
Havaalanı Güvenlik Denetimi	24
Hava Kargo Acente Denetimi	10
Uçuş Tedariklerinin Yetkili Tedarikçisi Denetimi	4
Güvenlik Yönetim Sistemi (SEMS) Denetimi	4
Havacılık Güvenliği Eğitim Kuruluşları Denetimi	17
Siber Güvenlik Denetimi	11
ATM Denetimi	10
CNS Denetimi	9
Uçuş İzinleri Denetimi	2
TOPLAM	1.937

SHGM tarafından denetimlerin sayısından ziyade uçuş emniyetini artıracak şekilde etkinliklerin geliştirilmesi amacıyla sektörün kendini denetleyen ve kendi içinde performansa bağlı denetimler yapar hale gelmesi hedeflenmiştir.

Yapılan etkin ve yoğun denetimler ile SAFA puanı, 2021 yılsonu itibariyle Avrupa ülkelerinin 0,44 olan değerinden çok daha iyi bir değer olan 0,17 değerine ulaşmıştır. 2019-2021 yıllarına ait AB ve SAFA denetimleri sonuçları Tablo 1.30'da özetlenmiştir. Türkiye, son 1 yıllık dönemde SAFA puanı olarak Avrupa ülkeleri içinde ilk sırada yer almıştır.

Tablo 1.30- 2019-2021 Yılları Türkiye-Avrupa Ülkeleri SAFA Bulgu Oranları
(Kaynak: SHGM)

SHGM 2019-2021 Yılları SAFA Bulgu Oranları			
SAFA Bulgu Oranları	2019	2020	2021
Avrupa Ülkeleri	0,43	0,43	0,44
Türkiye	0,28	0,38	0,17

1.8. 2022 Yılı Kamu Yatırım Programı

2022 Yılı Kamu Yatırım Programı 15 Ocak 2022 tarih ve 31720 sayılı (mükerrer) Resmi Gazete’de yayımlanmış olup Program’da yer alan sivil havacılık yatırımları yatırım tutarları kurum/kuruluşlar bazında aşağıda belirtilmiştir (Tablo 1.31)³³.

Tablo 1.31- 2022 Yılı Havacılık Sektörü Kamu Yatırımları
(Kaynak; TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

Hava Yolu Ulaştırması	2022 Yatırım (TL)
Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	515.515.000
Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü	3.157.000
DHMİ Genel Müdürlüğü	1.000.000.000
Türkiye Uzay Ajansı	18.708.000
Meteoroloji Genel Müdürlüğü	104.468.000
Toplam	1.641.848.000

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı’nın 2022 yılı havacılık yatırımları detayları aşağıda tablo halinde gösterilmiştir (Tablo 1.32). Bakanlığın dikkat çeken yatırım projeleri, 2022 yılında tamamlanması öngörülen Rize-Artvin Havalimanı³⁴ ile 2022 yılında tamamlanması öngörülen Yozgat ve Bayburt-Gümüşhane Havalimanları ile 2024 yılında tamamlanması öngörülen Karama Havalimanı’dır.

Bakanlığın yatırım programından, 2023-2025 yılları içinde Trabzon’a yeni bir havalimanı yapımının öngörüldüğü anlaşılmaktadır.

³³ 2022 Yılı Yatırım Programı, TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 15 Ocak 2022 tarih ve 31720 sayılı (mükerrer) Resmi Gazete; <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/01/20220115M1.pdf>

³⁴ Rize-Artvin Havalimanı, 14 Mayıs 2022 tarihinde hizmete açılmıştır.

Tablo 1.32- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı 2022 Yılı Havacılık Yatırımları
(Kaynak; TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı 2022 Yılı Yatırımları			
Projeler	İl/Havalimanı	Karakteristiği	2022 Yatırım Ödeneği
2022 Yılından Sonraya Kalanlar			
Havalimanları Altyapı ve Üstyapı Projelendirme İşleri	81 il	Etüde Proje, Müşavirlik	1.001.000
Devam Eden İşler			
2022 Yılında Bitenler			
Rize-Artvin Havalimanı (hizmete girdi)	Rize	Apron (28.800 m ²), Pist (3.000 m), Taksi Yolu (6.360 m ²), Terminal Binası (30.000 m ²)	370.000.000
2022 Yılından Sonraya Kalanlar			
Yozgat Havalimanı (2023)	Yozgat	Apron (36.000 m ²), Pist (2.600 m), Taksi Yolu (6.360 m ²), Terminal Binası (20.000 m ²)	65.000.000
Karaman Havalimanı (2024)	Karaman	Apron (36.000 m ²), Pist (3.400 m), Taksi Yolu (6.360 m ²), Terminal Binası (20.000 m ²)	20.000
Bayburt-Gümüşhane Havalimanı (2023)	Bayburt, Gümüşhane	Apron (36.000 m ²), Pist (3.000 m), Taksi Yolu (7.950 m ²), Terminal Binası (20.000 m ²)	65.000.000
Hakkari Havalimanı İlave Apron ve Taksi Yolu İnşaatı ile Mükemmel Tesisler Yapımı (2023)	Hakkari	Apron (50.880 m ²), Taksi Yolu (9.144 m ²)	13.001.000
Yeni Projeler			
2022 Yılında Bitenler			
Muhtelif İşler	81 il	Bakım Onarım, BİT, Kesin Hesap, Kontrollük, Makine-Teçhizat	1.473.000
2022 Yılından Sonraya Kalanlar			
Trabzon Yeni Havalimanı (2023-2025)	Trabzon	Apron, Pist, Taksi Yolu, Terminal Binası Yapımı	20.000

Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü'nün 2022 yılı yatırım programında, Genel Müdürlüğün bilgi teknolojileri gelişimi ve muhtelif bakım-onarım işleri için ödenek ayrıldığı görülmektedir.

DHMİ Genel Müdürlüğü'nün 2022 yılı yatırım programı detaylı olarak tablo halinde gösterilmiştir (Tablo 1.33). Genel Müdürlüğün 2022 yılı Yatırım programında en dikkat çeken yatırım, 3 adet uçuş kontrol uçağı alımıdır. Ayrıca, yatırım programında, Kapadokya, Samsun, Kayseri, Siirt ve Malatya Havalimanlarında yeni terminal binaları yapımı/yenilenmesi yer almakta olup bunların 2024 yılında tamamlanması öngörülmektedir.

Tablo 1.33- DHMİ Genel Müdürlüğü 2022 Yılı Yatırım Programı (Kaynak; TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

DHMİ Genel Müdürlüğü 2022 Yılı Yatırımları			
Projeler	İl/Havalimanı	Karakteristiği	2022 Yatırım Ödeneği
Etüt-Proje İşleri			
Hava Trafik Sistemleri Ar-Ge İşleri	Ankara	Teknolojik Araştırma	28.126.000
Havalimanları Proje Hizmetleri	55 İl	Etüt-Proje, Müşavirlik	2.001.000
Devam Eden Projeler			
2022 Yılında Bitenler			
İzmir HL. Deprem Güçlendirmesi Yapılamayan Tesislerin Yenilenmesi	İzmir	Üstyapı (16.030 m2)	14.650.000
2022 Yılından Sonraya Kalanlar			
Havalimanları İtfaiye ve Garaj Binaları ile Teknik Blok ve Kule Yapımı	Çanakkale, Kocaeli, Muğla	Üstyapı (12.000 m2)	8.202.000
Havalimanlarının PAT Sahalarının Yenilenmesi	7 İl (Diyarbakır, Ankara, Gaziantep, Kars, Sivas, İzmir, Kastamonu)	Altyapı (970.000 m2), Rehabilitasyon (535.000 m2)	143.794.000
Havalimanları Altyapı İşleri	55 İl	Bakım Onarım, Rehabilitasyon (100.000 m2, 14,50 km)	18.000.000
Gözetim, Radar, ATC, ATM Sistemlerinin Temin, Tesis ve Modernizasyonu	55 İl	Makine-Teçhizat	36.002.000
Kapadokya Havalimanı Terminal Binası ve Mütemmim Tesisler Yapımı (2024)	Nevşehir	Üstyapı (10.000 m2)	1.000

Samsun Havalimanı Terminal Binası ve Mütemmim Tesisler Yapımı (2024)	Samsun	Apron (20.000 m2), Terminal Binası (25.000 m2)	1.000
Havalimanları Malzeme ve Teçhizat Alımları ile Enerji Temini, Tesis ve Modernizasyonu	55 İl	Makine-Teçhizat, Üstyapı (1.000 m2)	29.601.000
Diyarbakır Havalimanı Protokol Kapsamındaki İşler	Diyarbakır	Çevre Tel Örgüsü (29.200 m), Mütemmim Tesisler (98.000 m2), Üstyapı (1.500 m2)	1.000
Uçuş Kontrol Uçakları Alımı	Ankara	Uçak (3 adet)	352.000.000
Haberleşme, Seyrüsefer, Gözetim (CNS) Sistemlerinin Temin, Tesis ve Modernizasyonu	55 İl	Hava Yolu Altyapısı, Makine-Teçhizat	57.500.000
Kayseri Havalimanı Terminal Binası ve Apron Yapımı (2024)	Kayseri	Altyapı (50.000 m2), İnşaat Bakım Onarımı (22.000 m2), Üstyapı (37.500 m2)	90.000.000
Siirt Havalimanı Terminal Yenilenmesi (2024)	Siirt	Üstyapı (3.700 m2)	1.000
Malatya Havalimanı Yeni Terminal Binası ve Mütemmim Tesisler Yapımı (2024)	Malatya	Altyapı (100.000 m2), Üstyapı (32.000 m2)	70.000.000
Havalimanları Güvenlik Sistemlerinin Temin, Tesis ve Modernizasyonu	42 İl	HGCTT (148 adet)	35.002.000
Havalimanları İşletme Hizmetleri için Araç, Ekipman ve Sistem Alımları	44 İl	Diğer Taşıtlar (110 adet)	42.768.000
Havalimanı ve Seyrüsefer Yardımcı İstasyonlarındaki Elektrik Sistemlerinin Temin, Tesis ve Modernizasyonu	55 İl	Makine-Teçhizat	34.000.000
Yeni Projeler			
Bilgi Teknolojileri Temin, Tesis ve Modernizasyonu	55 İl	BİT	10.000.000
Muhtelif İşler	55 İl	HGCTT, İnşaat Bakım Onarım, Kesin Hesap, Makine-Teçhizat, Tefrişat	28.350.000
TOPLAM			1.000.000.000

Türkiye Uzay Ajansı'nın 2022 yılı Yatırım Programında genel olarak etüt ve proje ve uygulama yazılım ileri yer almıştır.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü 2022 yılı Yatırım Programı da aşağıda tablo halinde verilmiştir (Tablo 1.34). Programın incelenmesinden, ağırlıklı olarak bilgi teknolojileri yatırımları ve makine-teçhizat alımlarının öngörüldüğü görülmektedir.

Tablo 1.34- Meteoroloji Genel Müdürlüğü 2022 Yılı Yatırım Programı
(Kaynak; TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

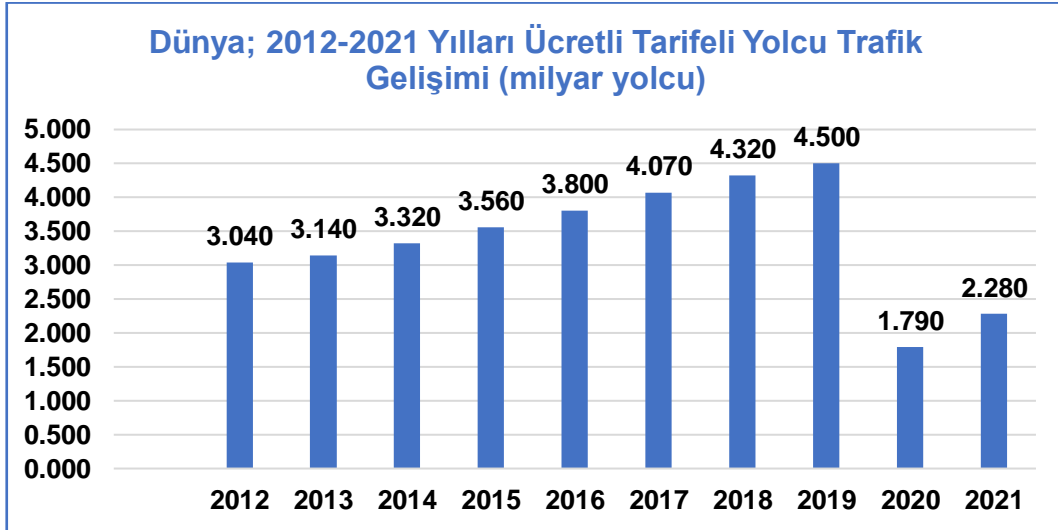
Meteoroloji Genel Müdürlüğü 2022 Yılı Yatırımları			
Projeler	İl/Havalimanı	Karakteristiği	2022 Yılı Yatırım Ödeneği
Devam Eden Projeler			
2022 Yılından Sonraya Kalanlar			
Otomatik Meteoroloji Gözlem İstasyonları Alımı	15 İl	Makine-Teçhizat	2.000
Meteorolojik Sayısal Hava Tahmin Amaçlı Bilgisayar Sistemi Kurulumu	Ankara	BİT	5.501.000
Meteorolojik Sistemlerin Bakım ve Onarımı ile Yedek Malzeme Alımı	Ankara	Bakım, Onarım, Makine-Teçhizat	41.149.000
Meteorolojik Radar Ağları Kurulumu	11 İl	Makine-Teçhizat	9.250.000
Havalimanları için Otomatik Meteoroloji Gözlem İstasyonları Alımı	18 İl	Makine-Teçhizat	999.000
Tesis Yapımları, İyileştirme	21 İl	Hizmet Binası, İnşaat Bakım Onarım	8.450.000
Diğer			3.067.000
Yeni Projeler			
2022 Yılında Bitenler			
Muhtelif İşler	81 İl	BİT, İnşaat Bakım Onarım, Makine-Teçhizat	28.050.000
2022 Yılından Sonraya Kalanlar			
Bilgi Teknolojileri Sisteminin Yenilenmesi	Ankara, İstanbul	BİT	8.000.000
TOPLAM			104.468.000

2. 2021 YILI HAVA TAŞIMACILIK GERÇEKLEŞMELERİ

2.1. 2012-2021 Yıllarında Dünyada Hava Taşımacılık Gerçekleşmeleri

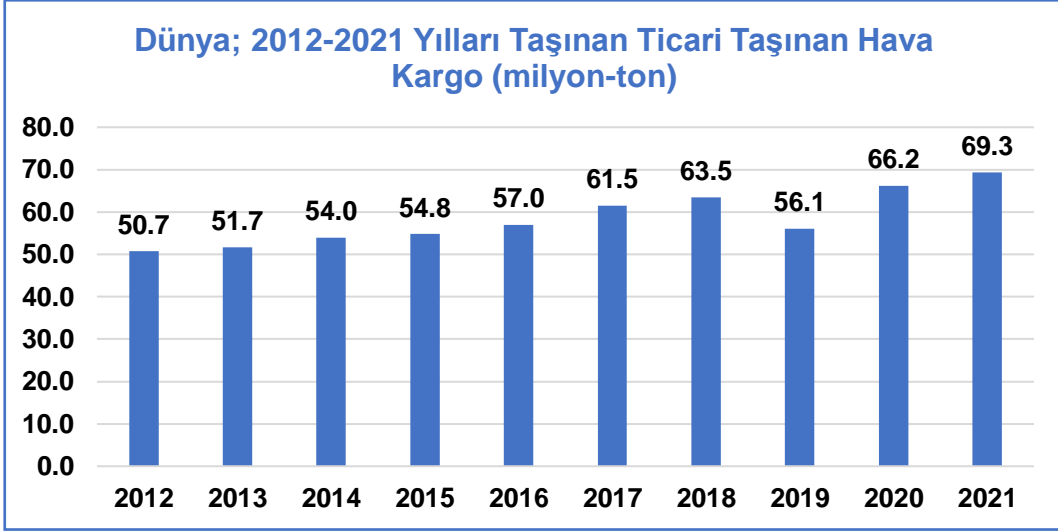
ICAO verilerine göre, dünya ücretli tarifeli yolcu trafiği 2012-2019 yılları arasında yıllık ortalama %5,79 artış göstermiş, ancak, COVID-19 Küresel Salgını nedeniyle büyük bir azalış yaşanarak 2020 yılında 2019 yılı seviyesinin %60 altına kadar düşmüştür. 2021 yılında 2020 yılına göre %27 oranında bir artış yaşansa da, 2019 yılına göre kayıp %50 seviyesindedir (Grafik 2.1).

Grafik 2.1. Dünya; 2012-2021 Yılları Ücretli Tarifeli Yolcu Trafik Gelişimi
(Kaynak; ICAO İstatistikleri)

Son 10 yılın dünya hava kargo taşımacılık gelişmelerine baktığımızda, 2012-2018 yılları arasında yıllık ortalama %3 seviyelerinde artış gösteren kargo taşımacılığı 2019 yılında %11 azalmış, 2020 yılında COVID-19 Salgınına rağmen 2019 yılına göre %18, 2021 yılında da 2020 yılına göre %4,7 artış göstermiştir (Grafik 2.2).

Grafik 2.2. Dünya; 2012-2021 Yılları Taşınan Ticari Hava Kargo Trafikçi
(Kaynak; ICAO/IATA)

2.2. 2012-2021 Yıllarında Türkiye’de Hava Taşımacılık Gerçekleşmeleri

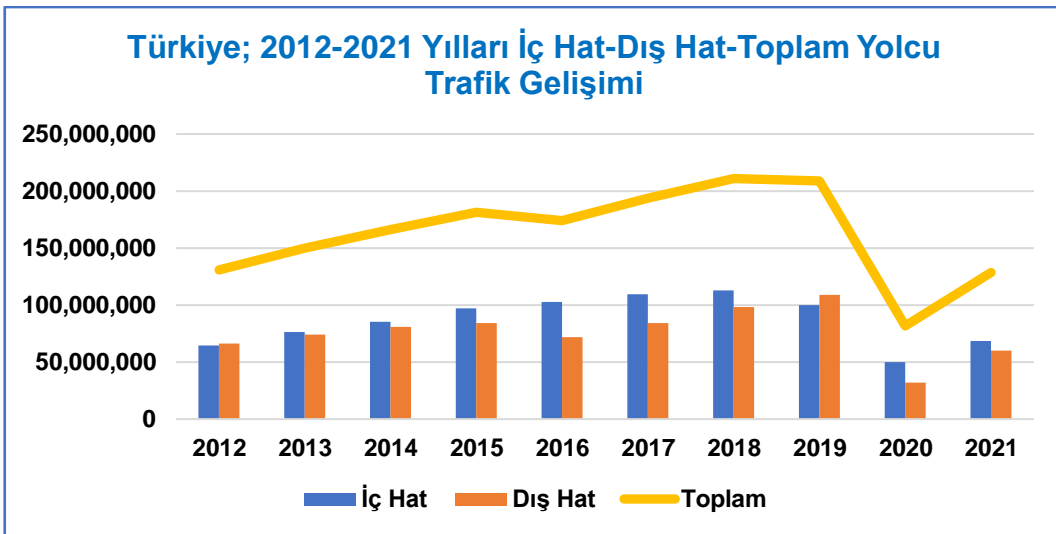
Türkiye’de özellikle 2003 yılında başlatılan liberal havacılık politikası bağlamında sivil hava taşımacılık faaliyetleri oldukça hızlı bir gelişim içine girmiştir. Ancak, 2019 yılı sonlarında ortaya çıkan COVID-19 Küresel Salgını, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli hava trafik azalmalarına neden olmuştur. Şöyle ki, 2012-2018 yılları arasında yıllık ortalama %8,7 artış gösteren toplam yolcu sayımız, 2020 yılında 2019 yılına göre %60,9 azalmış, 2021 yılında 2020 yılına göre %57,4 artış görülse de 2019 yılına göre %38,5 daha az yolcu trafiği gerçekleşmiştir

İstanbul, dünyanın önemli transit havalimanlarından bir haline gelmiş olup her geçen yıl hizmet verilen uçak/yolcu sayısı artmaktadır. Antalya’da hizmet verilen turist sayısı bağlamında sürekli bir gelişim içerisindedir.

2.2.1. Yolcu Trafiği

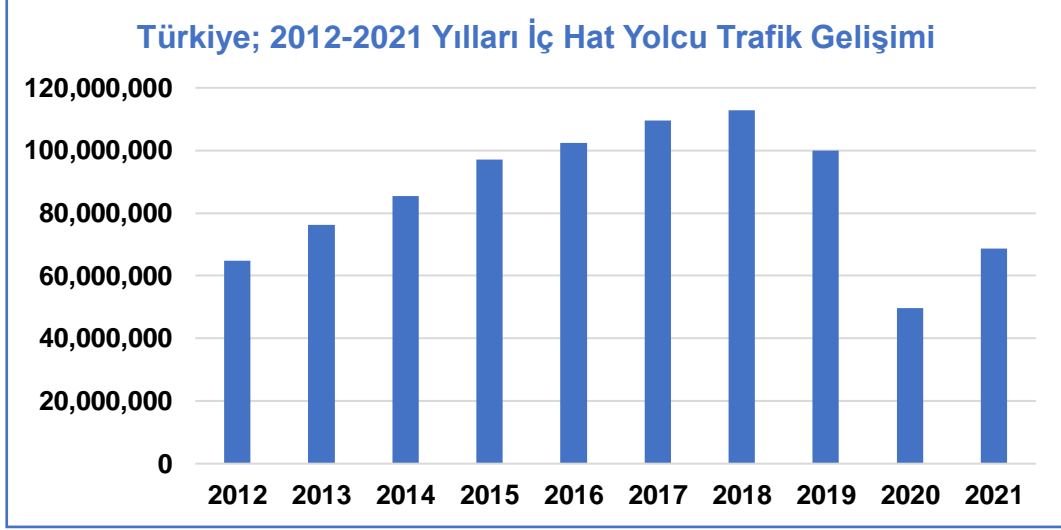
2019 yılı dahil sürekli gelişme içinde olan Ülkemiz toplam yolcu trafiği, COVID-19 Küresel Salgını bağlamında 2020 ve 2021 yıllarında önemli azalma yaşamıştır. 2019 yılında, 208.911.338 yolcu olan iç hat-dış hat toplam yolcu trafiği, 2020 yılında 81.703.685 yolcuya gerilemiş, 2021 yılında artış sağlansa da 128.155.762 yolcu olarak gerçekleşmiştir (Grafik 2.3).

Grafik 2.3- Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat-Dış Hat (transit dahil)-Toplam Yolcu Trafik Gelişimi (Kaynak; DHMI)

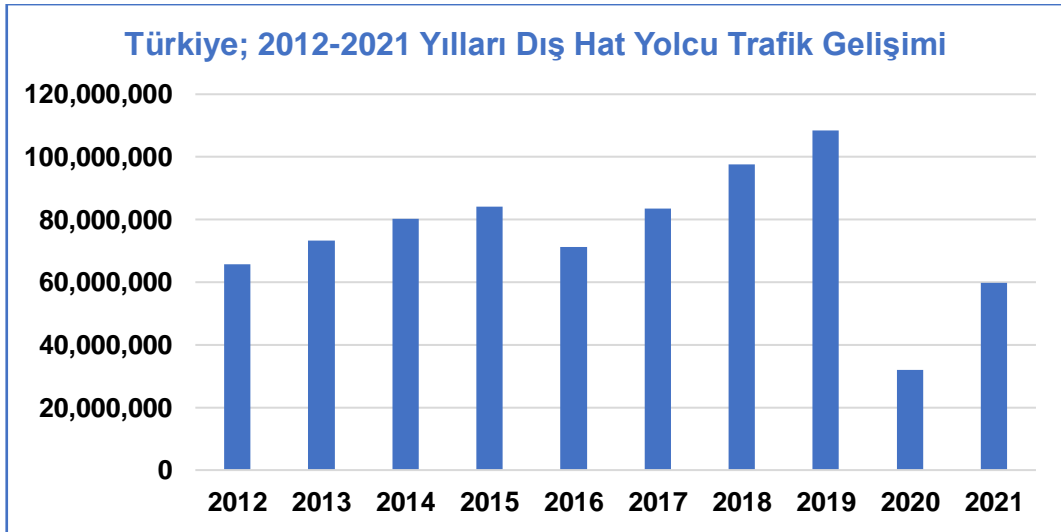
2019 yılında 99.946.572 milyon olan iç hat yolcu trafiği, aynı nedenle 2020 yılında 49.740.303 yolcu, 2021 yılında da 68.466.177 yolcu olarak gerçekleşmiştir (Grafik 2.4).

Grafik 2.4- Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat Yolcu Trafik Gelişimi (Kaynak; DHMİ)

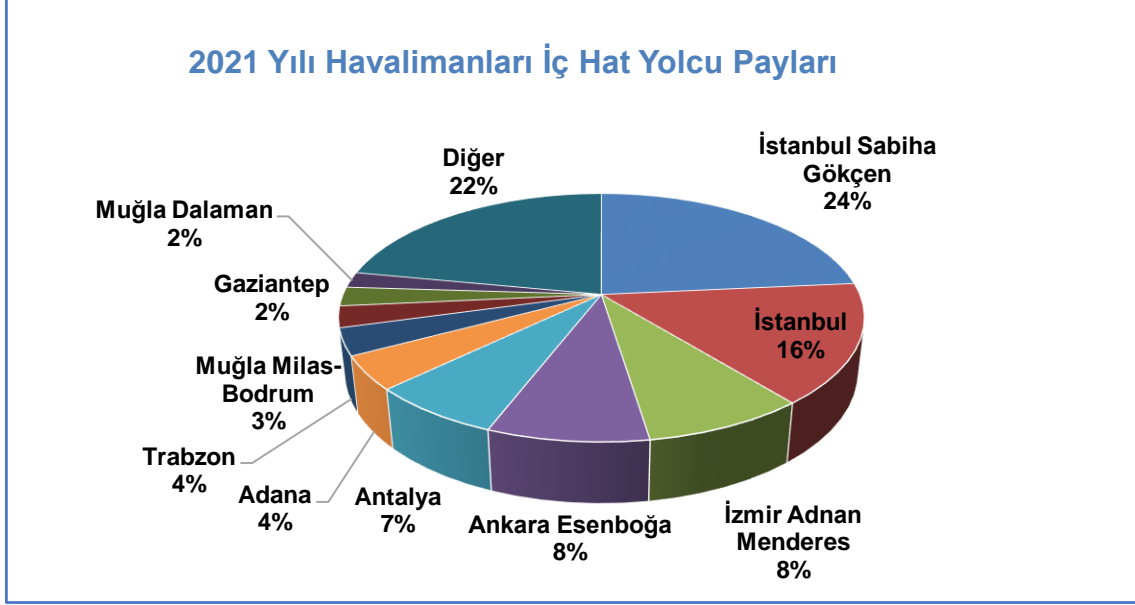
2019 yılında 108.427.124 milyon yolcu olan dış hat yolcu trafiği, aynı nedenle 2020 yılında 31.875.837 yolcu, 2021 yılında da 59.689.585 yolcu olarak gerçekleşmiştir (Grafik 2.5).

Grafik 2.5- Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat Yolcu Trafik Gelişimi (Kaynak; DHMİ)

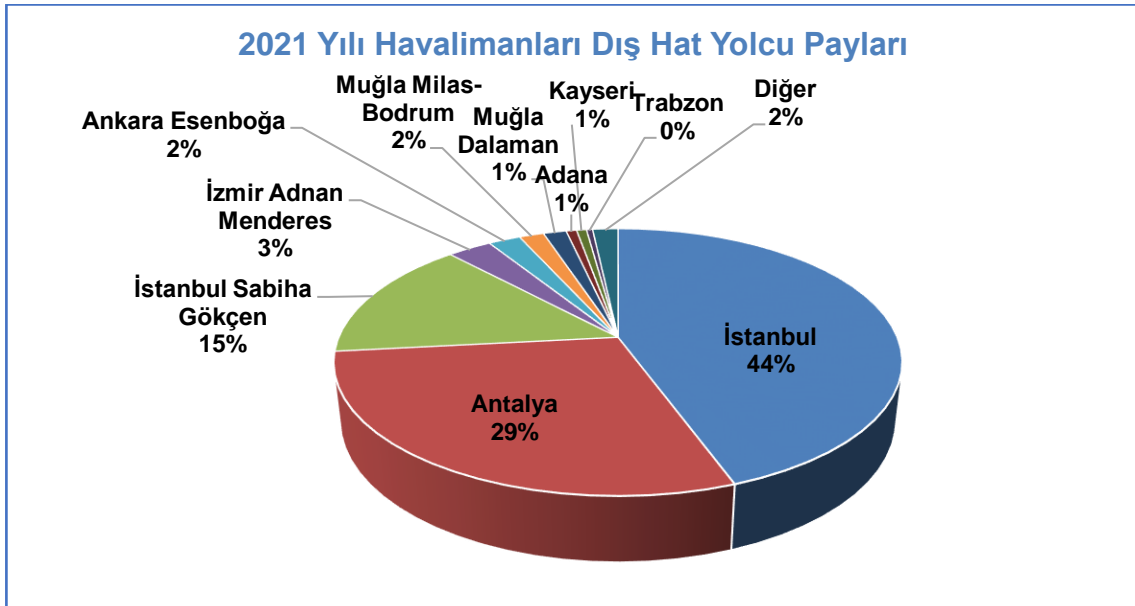
2021 yılında iç hat yolcu trafiğinin önemli bir bölümü İstanbul Sabiha Gökçen (%24), İstanbul (%16), Ankara Esenboğa (%8), İzmir Adnan Menderes (%8), Antalya (%7) ve Adana (%4) ve Trabzon (%4) Havalimanlarından gerçekleşmiştir (Grafik 2.6).

Grafik 2.6- 2021 Yılı Havalimanlarımız İç Hat Yolcu Trafik Dağılımı (Kaynak; DHMi)

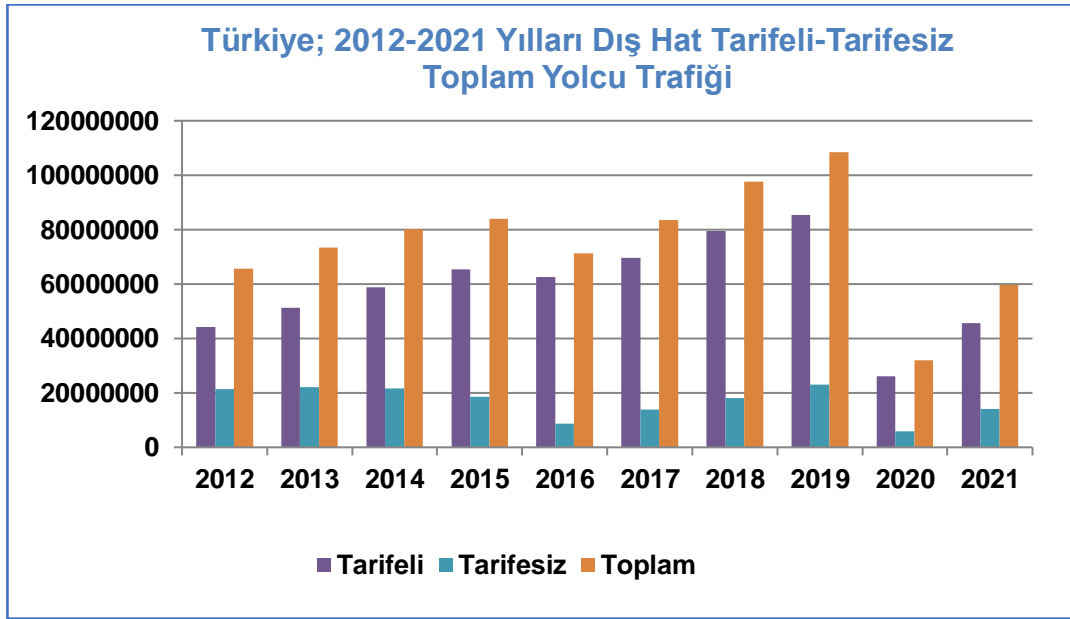
2021 yılında, en fazla toplam dış hat yolcu trafiği, İstanbul (%44), Antalya (%29), İstanbul Sabiha Gökçen (%15), İzmir Adnan Menderes (%3), Muğla Dalaman (%3), Ankara Esenboğa (%2) ve Muğla Milas-Bodrum (%2) Havalimanlarında gerçekleşmiştir (Grafik 2.7).

Grafik 2.7- 2021 Yılı Havalimanlarımız Dış Hat Yolcu Payları (Kaynak; DHMi)

2019 yılında 85.315.082 **tarifeli** ve 23.112.042 **tarifesiz** olmak üzere toplam 108.427.124 dış hat yolcu, 2020 yılında da 26.077.278 tarifeli yolcu ve 5.798.559 tarifesiz yolcu olmak üzere toplamda 31.875.837 dış hat yolcu trafiği gerçekleşmiştir. 2021 yılında ise 45.516.936 tarifeli yolcu ve 14.172.649 tarifesiz yolcu olmak üzere toplam 59.689.585 tarifeli-tarifesiz dış hat yolcu trafiği gerçekleşmiştir (Grafik 2.8).

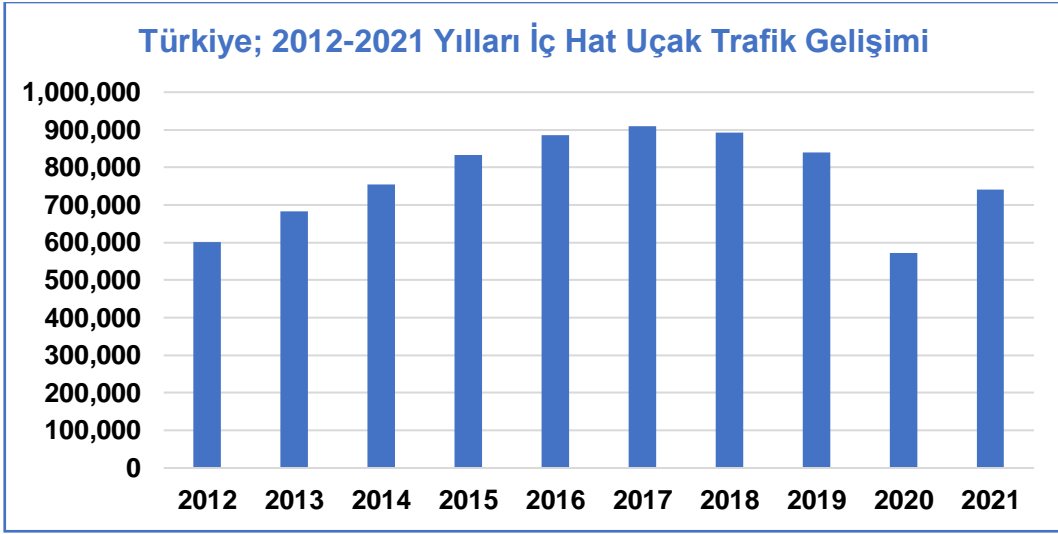
Grafik 2.8- Türkiye; 2012-2021 Yılları Dış Hat Tarifeli–Tarifesiz Toplam Yolcu Trafiği
(Kaynak; DHMİ)

2.2.2. Uçak Trafiği

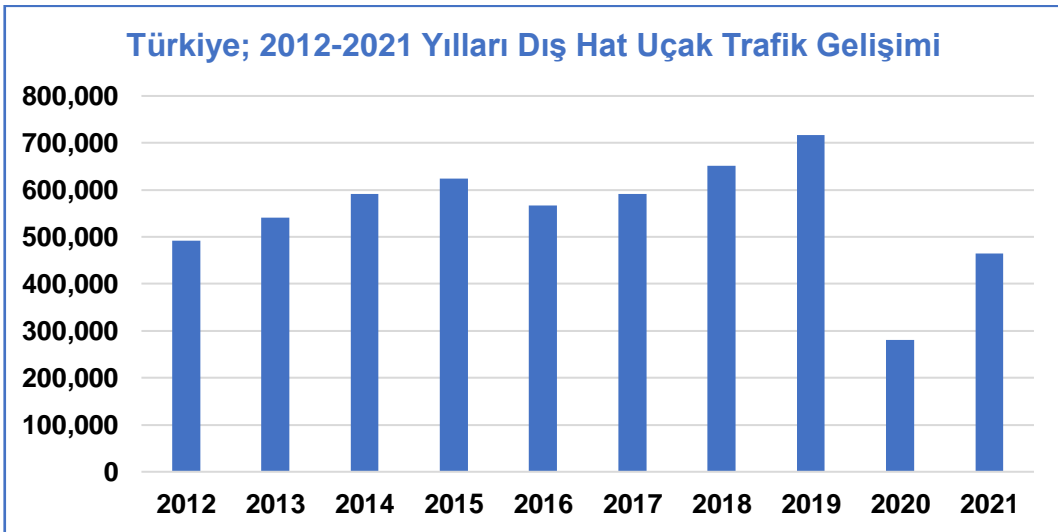
İç hat toplam uçak trafiği 2019 yılında 839.884 uçak, 2020 yılında 572.994 uçak, 2021 yılında ise 738.352 uçak olarak gerçekleşmiştir (Grafik 2.9).

Grafik 2.9- Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat Uçak Trafik Gelişimi (Kaynak; DHMI)

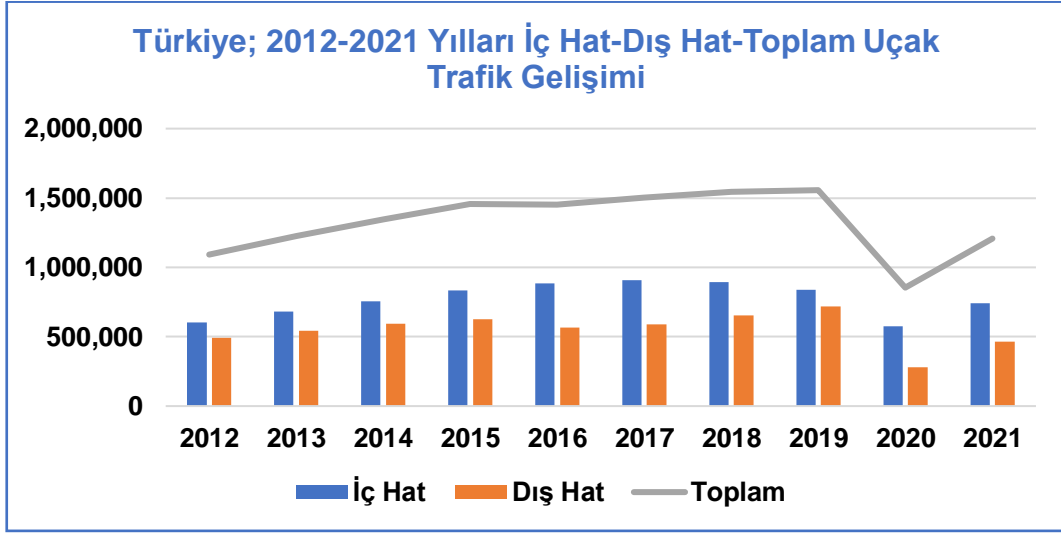
Dış hat toplam uçak trafiği 2019 yılında 716.523 uçak, 2020 yılında 280.756 uçak, 2021 yılında ise 466.266 uçak olarak gerçekleşmiştir (Grafik 2.10).

Grafik 2.10- Türkiye; 2012-2021 Yılları Dış Hat Uçak Trafik Gelişimi (Kaynak; DHMI)

Toplam uçak trafiği ise 2019 yılında 1.556.417, 2020 yılında 853.750, 2021 yılında ise 1.204.618 olarak gerçekleşmiştir (Grafik 2.11).

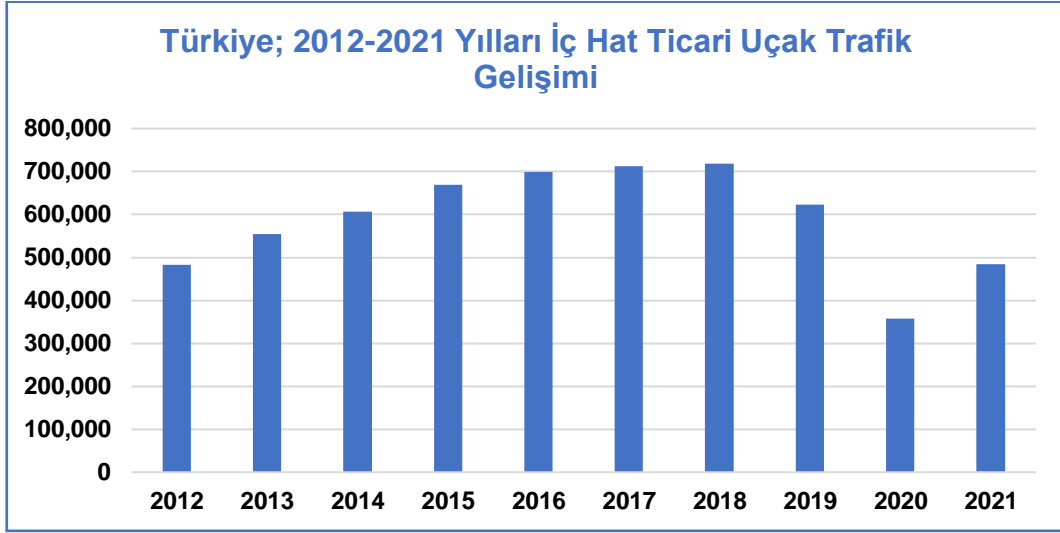
Grafik 2.11- Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat-Dış Hat Toplam Uçak Trafik Gelişimi
(Kaynak; DHMİ)

Sefer yapan ticari hava yolu şirketi sayısında İstanbul Havalimanı (152), bir günde en çok iniş-kalkış gerçekleşen (pik gün) uçak trafiği açısından da yine İstanbul Havalimanı (1.072) öndedir.

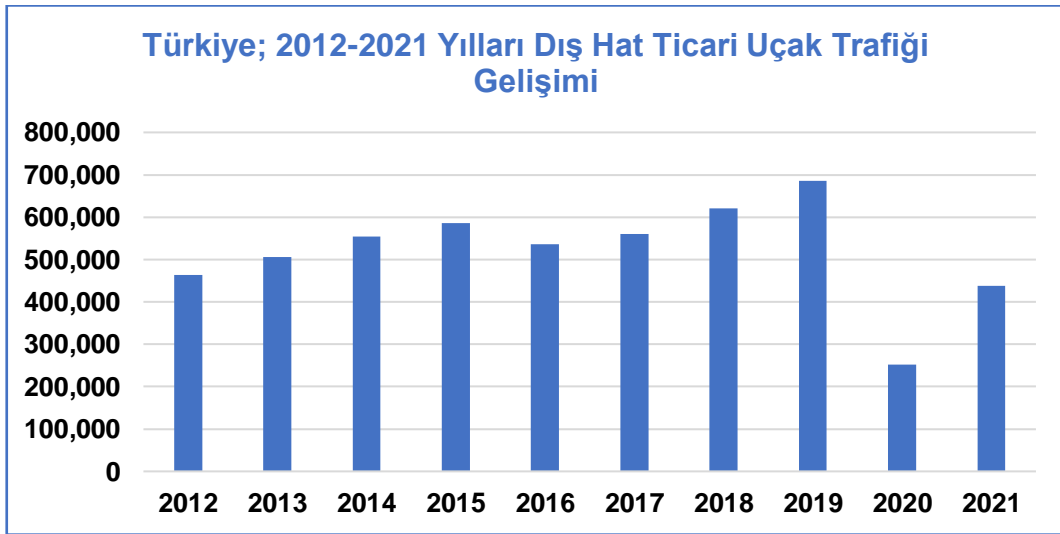
2019 yılında 623.580 olan Ülkemiz iç hat ticari uçak trafiği 2020 yılında 358.117, 2021 yılında ise 477.791 uçak olarak gerçekleşmiştir (Grafik 2.12).

Grafik 2.12- Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat Ticari Uçak Trafik Gelişimi
(Kaynak; DHMİ)

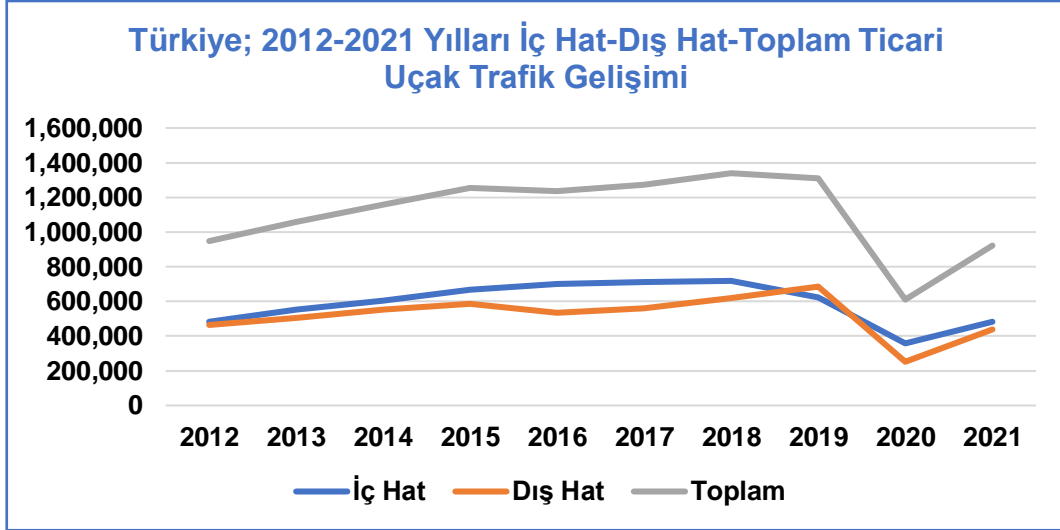
2019 yılında 685.390 uçak olan Ülkemiz dış hat ticari uçak trafiği 2020 yılında 252.132 uçak, 2021 yılında ise 431.383 uçak olarak gerçekleşmiştir (Grafik 2.13).

Grafik 2.13- Türkiye; 2012-2021 Yılları Dış Hat Ticari Uçak Trafik Gelişimi
(Kaynak; DHMİ)

2019 yılında 1.308.970 uçak olan Ülkemiz iç hat/dış hat-toplam ticari uçak trafiği 2020 yılında 610.449 uçak, 2021 yılında ise 909.174 uçak olarak gerçekleşmiştir (Grafik 2.14).

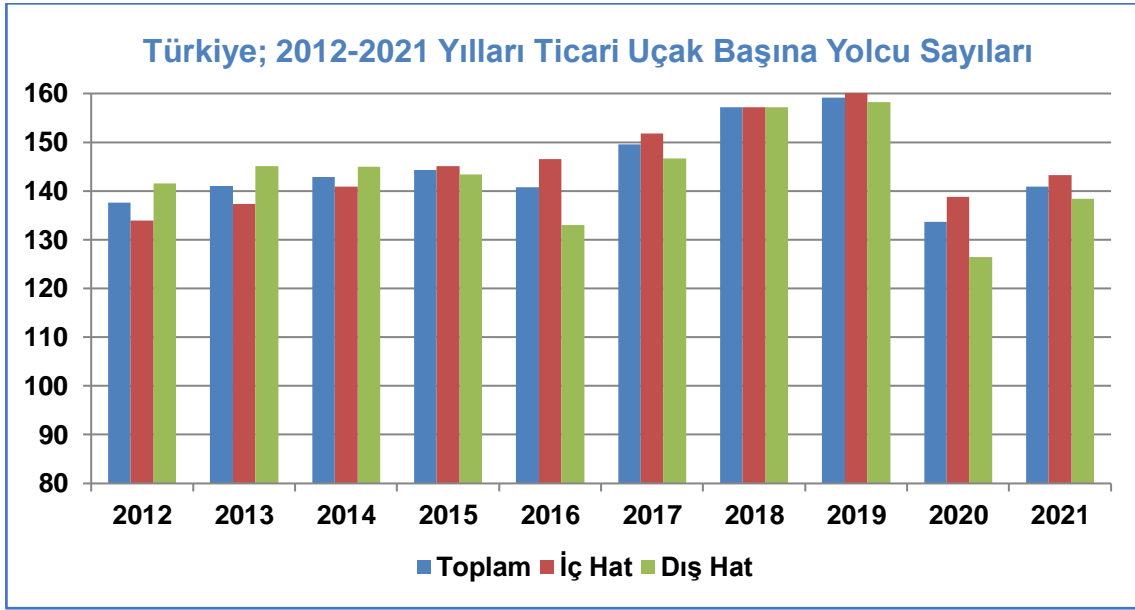
Grafik 2.14- Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat-Dış Hat Toplam Ticari Uçak Trafik Gelişimi (Kaynak; DHMI)

2019 yılında ticari uçak seferi başına yolcu sayıları, iç hatlarda 160 yolcu/uçak, dış hatlarda 158 yolcu/uçak olmak üzere toplamda 159 yolcu/uçak olarak gerçekleşmişti.

Ticari uçak seferi başına yolcu sayıları; 2020 yılında iç hatlarda 139 yolcu/uçak, dış hatlarda 126 yolcu/uçak olmak üzere toplamda 134 yolcu/uçak, 2021 yılında ise, iç hatlarda 143 yolcu/uçak, dış hatlarda 138 yolcu/uçak olmak üzere toplamda 141 yolcu/uçak olarak gerçekleşmiştir (Grafik 2.15).

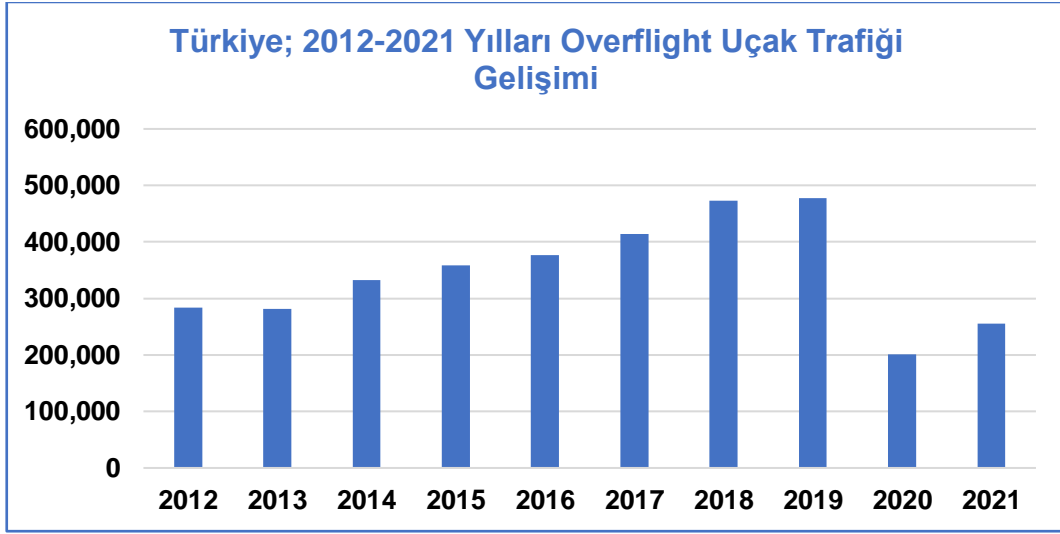
Grafik 2.15- Türkiye; 2012-2021 Yılları Ticari Sefer Başına İç Hat- Dış Hat Toplam Yolcu Sayıları (Kaynak; DHMi)

2.2.3. Overflight Uçak Trafiği

2019 yılında 478.013 olan Ülkemiz hava sahasını kullanan overflight uçak trafiği 2020 yılında 201.418 uçak, 2021 yılında ise 262.242 uçak olarak gerçekleşmiştir. (Grafik 2.16).

Grafik 2.16- Türkiye; 2012-2021 Yılları Overflight Uçak Trafiği Gelişimi
(Kaynak; DHMİ)

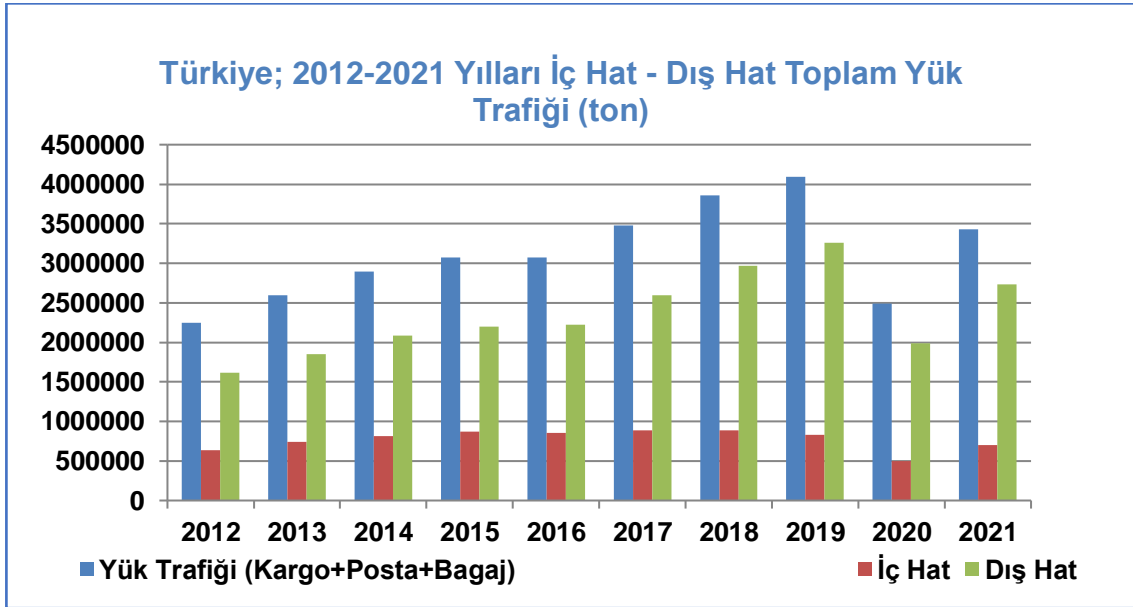

2.2.4. Yük Trafiği

2019 yılında; iç hatlarda 833.768 ton, dış hatlarda 3.256.399 ton ve toplamda 4.090.168 ton yük (kargo+posta+bagaj) taşınması gerçekleşmiştir.

2020 yılında; iç hatlarda 500.551 ton, dış hatlarda 1.989.970 ton ve toplamda 2.490.521 ton yük (kargo+posta+bagaj) taşınması, 2021 yılında ise iç hatlarda 698.344 ton, dış hatlarda 2.734.174 ton ve toplamda 3.432.517 ton yük (kargo+posta+bagaj) taşınması gerçekleşmiştir (Grafik 2.17).

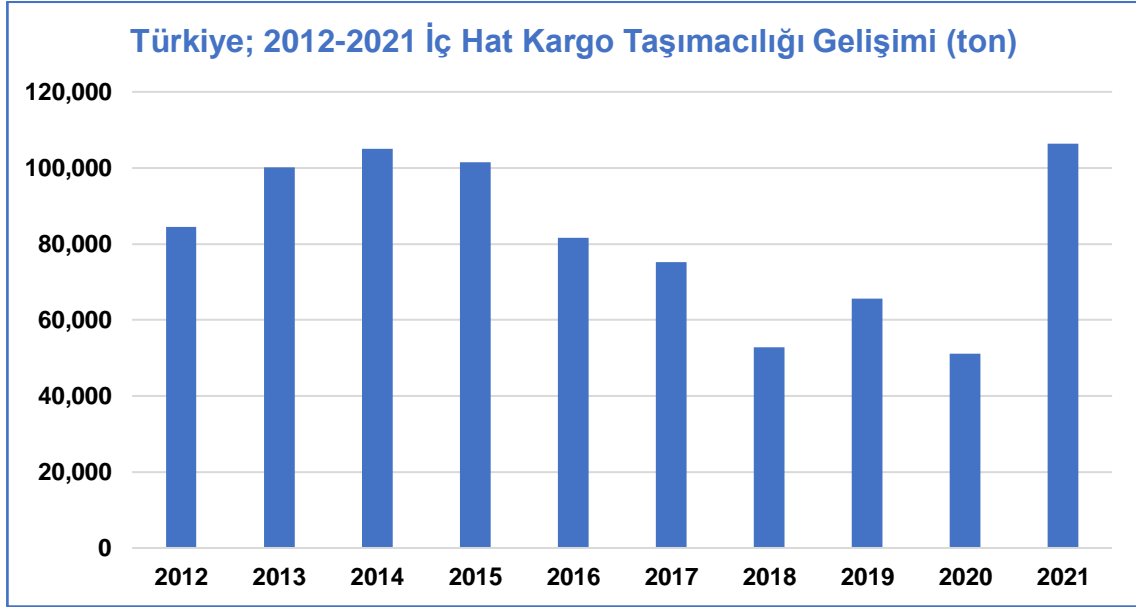
Grafik 2.17- Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat- Dış Hat Toplam Yük (Kargo+Posta+Bagaj) Trafiği Gelişimi (Kaynak; DHMİ)

2.2.5. Kargo Trafiği

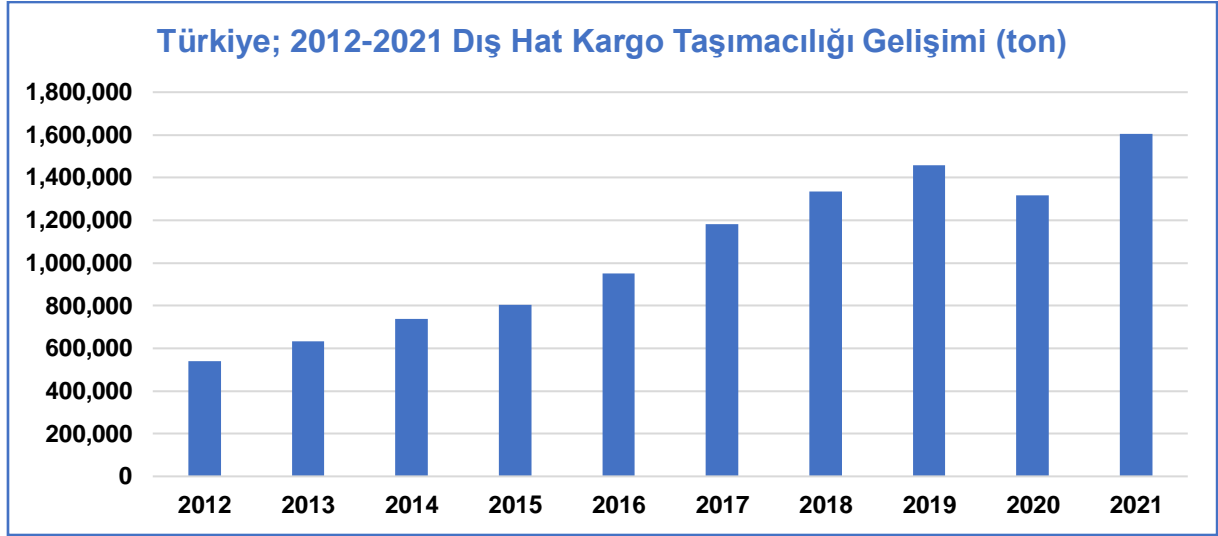
2019 yılında; iç hatlarda 65.667 ton kargo taşınması gerçekleşmişti. 2020 yılında; 51.043 ton, 2021 yılında ise 106.317 ton kargo taşınması gerçekleşmiştir (Grafik 2.18).

Grafik 2.18- Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat Kargo Taşımacılığı Gelişimi
(Kaynak; DHMI)

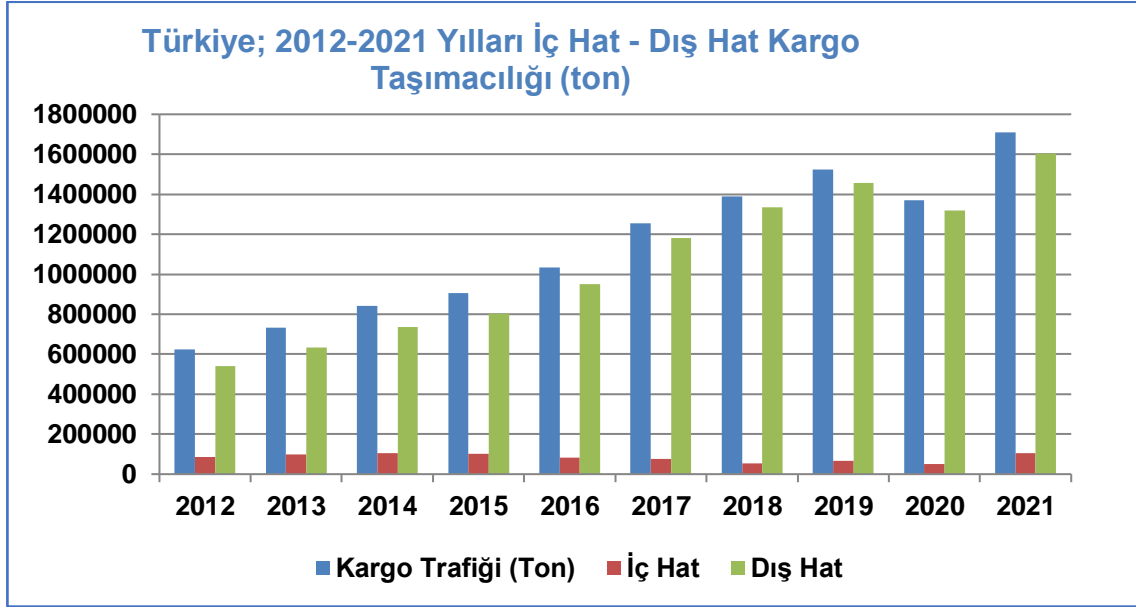
2019 yılında; dış hatlarda 1.456.737 ton kargo taşınması gerçekleşmişti. 2020 yılında; 1.317.533 ton, 2021 yılında ise 1.604.833 ton kargo taşınması gerçekleşmiştir (Grafik 2.19). Görüleceği üzere, dış hat kargo taşımacılığı COVID-19 Salgınından çok fazla etkilenmemiştir.

Grafik 2.19- Türkiye; 2012-2021 Yılları Dış Hat Kargo Taşımacılığı Gelişimi
(Kaynak; DHMİ)

2019 yılında; iç ve dış hatlarda toplam 1.522.404 ton kargo taşıması gerçekleşmişti. 2020 yılında; 1.368.577 ton, 2021 yılında ise 1.711.151 ton toplam kargo taşıması gerçekleşmiştir (Grafik 2.20).

Grafik 2.20- Türkiye; 2012-2021 Yılları İç Hat/Dış Hat-Toplam Kargo Taşımacılığı Gelişimi (Kaynak; DHMİ)

2021 yılında en fazla kargo trafiği 815.449 ton ile İstanbul Havalimanı'ndan gerçekleşmiştir.

3. HAVA YOLU VE TURİZM

Havacılık sektörü ile turizm oldukça kuvvetli ve karşılıklı bir bağımlılık ilişkisine dayanır. Havacılık açısından, turistik amaçlı seyahatler hava yolu ulaşımını kullanan yolcu profiline büyük bir oranını oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle, turistik amaçlı seyahatler havacılık sektörü için çok önemli bir girdi niteliğindedir. Turizmin varlığı havacılık sektörünün sürdürülebilirliği için oldukça önemlidir. Benzer şekilde, turizmin varlığını sürdürebilmesi de büyük oranda havacılık sektörüne bağlıdır.

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre³⁵ COVID-19 Salgını nedeniyle, 2020 yılında 2019 yılına göre %71,5 azalma ile sadece 400 milyon uluslararası turist seyahat etmiştir. 2021 yılında ise 2020 yılına göre %3,35 artış ile 415 milyon uluslararası turist seyahat etmişse de 2019 yılı rakamlarının çok altında bir gerçekleşme yaşanmıştır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021 yılı geçici) verilerine göre³⁶, Ülkemize 2012-2021 yıllarında gelen ziyaretçi sayısı Grafik 3.1'de gösterilmiştir. Ziyaretçi sayısı 2019 yılında 51.747.199 iken 2020 yılında COVID-19 Salgını nedeniyle 15.971.201'e düşmüş, 2021 yılında ise Salgının etkisinin kısmen azalmasıyla 2020 yılına oranla %88,08 artış ile 30.038.961 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 3.1).

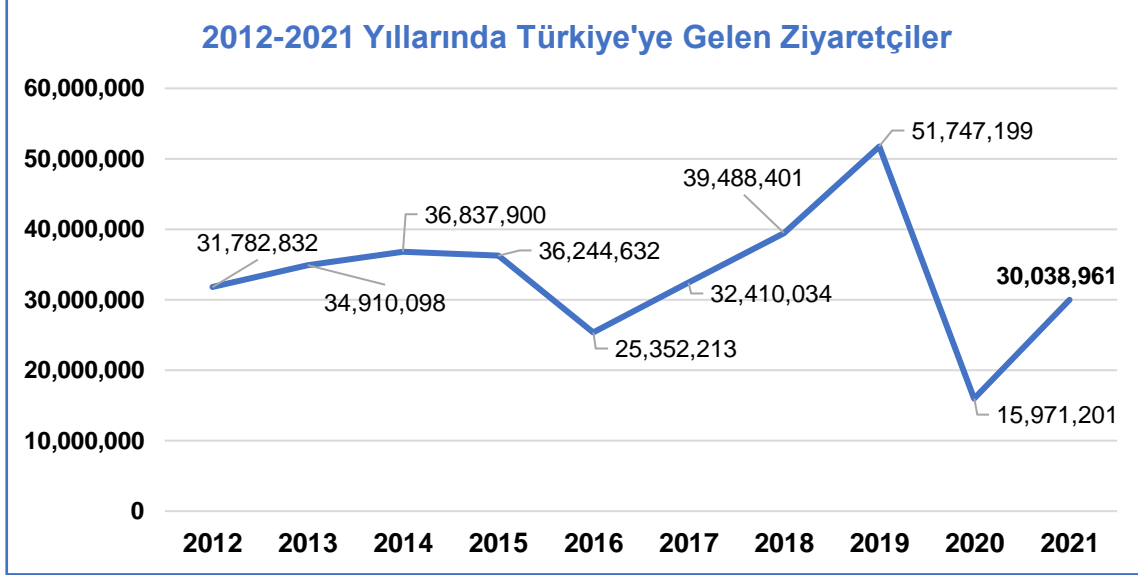
Turizm ve hava yolu ilişkisi bağlamında, Ülkemize gelen ziyaretçi sayısı azaldıkça/artıkça hava yolu dış hat yolcu sayısı da azalmakta veya artmaktadır. 2020 yılına göre 2021 yılında ziyaretçi sayısındaki %88,08 artışa paralel olarak dış hat yolcu sayısı da 2020 yılına göre %87,2 artış ile 59.676.396'ya yükselmiştir³⁷.

³⁵ World Tourism Organization (UNWTO), World Tourism Barometer; https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2021-10/UNWTO_Barom21_05_September_excerpt.pdf

³⁶ T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı Turizm İstatistikleri (1.2.2021, *2021 verileri geçicidir); <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249702/sinir-istatistikleri.html>

³⁷ DHMİ İstatistikleri; <https://www.dhmi.gov.tr/Lists/Istatistikler/Attachments/219/YOLCU.pdf>

Grafik 3.1. 2012-2021 Yıllarında Türkiye'ye Gelen Ziyaretçiler
(Kaynak; T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı)

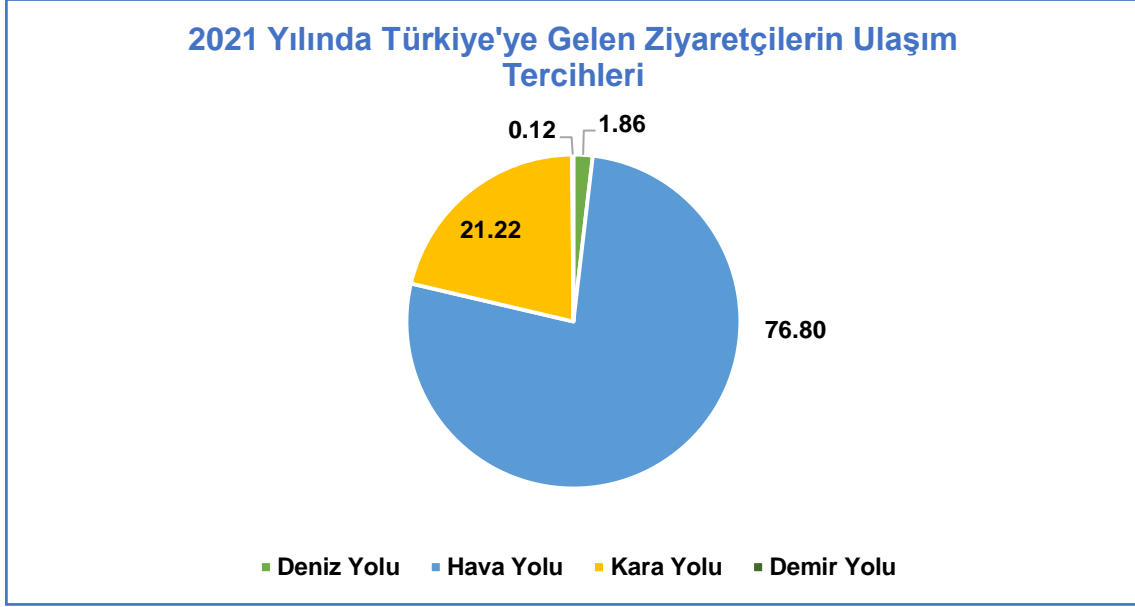

Tablo 3.1. 2019-2021 Yıllarında Türkiye'ye Gelen Ziyaretçilerin Yıllara ve Aylara Göre Dağılımı
(Kaynak; T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı)

2019-2021 Yıllarında Türkiye'ye Gelen Ziyaretçilerin Yıllara ve Aylara Göre Dağılımı					
	YILLAR			% DEĞİŞİM ORANI	
AYLAR	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
OCAK	1 999 642	2 287 010	727 301	14,37	-68,20
ŞUBAT	2 113 909	2 196 453	764 314	3,90	-65,20
MART	2 746 159	968 537	1 198 371	-64,73	23,73
NİSAN	3 809 819	24 239	1 072 496	-99,36	4324,67
MAYIS	4 512 020	30 392	1 254 673	-99,33	4028,30
HAZİRAN	5 969 981	216 408	2 540 872	-96,38	1074,11
TEMMUZ	7 413 887	1 381 804	5 319 992	-81,36	285,00
AĞUSTOS	7 016 330	2 192 251	4 630 334	-68,76	111,21
EYLÜL	5 982 789	2 534 376	3 999 305	-57,64	57,80
EKİM	4 818 001	2 044 001	3 967 363	-57,58	94,10
KASIM	2 693 151	1 104 834	2 081 243	-58,98	88,38
ARALIK	2 671 511	990 896	2 482 697	-62,91	150,55
TOPLAM	51 747 199	15 971 201	30 038 961	-69,14	88,08

2019 yılında Ülkemize giriş yapan ziyaretçilerin büyük çoğunluğu her yıl olduğu gibi (%76,80) hava yolu ile seyahat etmiştir (kara yolu; %21,22, deniz yolu; %1,86, demir yolu; 0,12) (Grafik 3.2).

Grafik 3.2. 2021 Yılında Türkiye'ye Gelen Ziyaretçilerin Ulaşım Tercihleri
(Kaynak; T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı)

2019, 2020 ve 2021 yıllarında Ülkemize gelen yurt dışında ikamet eden T.C. vatandaşı sayılarında COVID-19 Salgını nedeniyle 2020 yılında önemli azalma yaşanmışsa da, 2020 yılı yeniden yükselişe sahne olmuştur (Tablo 3.2).

Tablo 3.2. 2019-2021 Yıllarında Türkiye'ye Gelen Yurt Dışında İkamet Eden T.C. Vatandaşı Ziyaretçilerin Yıllara ve Aylara Göre Dağılımı
(Kaynak; T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı)

2019-2021 Yıllarında Türkiye'ye Gelen Yurt Dışında İkamet Eden Vatandaş Ziyaretçilerin Yıllara ve Aylara Göre Dağılımı					
AYLAR	YILLAR			% DEĞİŞİM ORANI	
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
OCAK	460 146	499 575	217 514	8,57	-56,46
ŞUBAT	443 671	463 341	226 338	4,43	-51,15
MART	513 801	250 440	293 048	-51,26	17,01
NİSAN	516 643	1	281 809	-100,00	28180800,00
MAYIS	489 766	563	318 391	-99,89	56452,58
HAZİRAN	650 997	1 640	493 276	-99,75	29977,80
TEMMUZ	796 507	448 877	959 040	-43,64	113,65
AĞUSTOS	708 822	377 550	648 166	-46,74	71,68
EYLÜL	555 971	330 894	485 852	-40,48	46,83
EKİM	526 427	301 698	495 823	-42,69	64,34
KASIM	502 529	270 843	317 261	-46,10	17,14
ARALIK	523 633	291 566	590 177	-44,32	102,42
TOPLAM	6 688 913	3 236 988	5 326 695	-51,61	64,56

2019, 2020 ve 2021 yıllarında Ülkemize gelen yabancı ziyaretçi sayılarında da, COVID-19 Salgını bağlamında 2020 yılında önemli azalma yaşanmış, 2021 yılında toparlanma sağlanmış ise de 2019 seviyelerine ulaşamamıştır (Tablo 3.3).

Tablo 3.3. 2019-2021 Yıllarında Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Yıllara ve Aylara Göre Dağılımı
(Kaynak; T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı)

2019-2021 Yıllarında Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Yıllara ve Aylara Göre Dağılımı					
	YILLAR			% DEĞİŞİM ORANI	
AYLAR	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
OCAK	1 539 496	1 787 435	509 787	16,11	-71,48
ŞUBAT	1 670 238	1 733 112	537 976	3,76	-68,96
MART	2 232 358	718 097	905 323	-67,83	26,07
NİSAN	3 293 176	24 238	790 687	-99,26	3162,18
MAYIS	4 022 254	29 829	936 282	-99,26	3038,83
HAZİRAN	5 318 984	214 768	2 047 596	-95,96	853,40
TEMMUZ	6 617 380	932 927	4 360 952	-85,90	367,45
AĞUSTOS	6 307 508	1 814 701	3 982 168	-71,23	119,44
EYLÜL	5 426 818	2 203 482	3 513 453	-59,40	59,45
EKİM	4 291 574	1 742 303	3 471 540	-59,40	99,25
KASIM	2 190 622	833 991	1 763 982	-61,93	111,51
ARALIK	2 147 878	699 330	1 892 520	-67,44	170,62
TOPLAM	45 058 286	12 734 213	24 712 266	-71,74	94,06

2021 yılında en çok yabancı ziyaretçi İstanbul'a (%36,52) gelmiştir. İstanbul'u sırasıyla, Antalya (%35,36), Edirne (%10,52) izlemiştir (Tablo 3.4).

Tablo 3.4. 2021 Yılında Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Sınır Kapılarına Göre Dağılımı

(Kaynak; T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı)

2021 Yılında Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Sınır Kapılarına Göre Dağılımı (%1 ve üzeri)		
SINIR KAPISI	ZİYARETÇİ SAYISI	PAY (%)
İSTANBUL	9.025.004	36,52
ANTALYA	8.737.168	35,36
EDİRNE	2.599.609	10,52
MUĞLA	1.027.639	4,16
İZMİR	637.574	2,58
ANKARA	399.165	1,62
ŞIRNAK	423.526	1,71
KIRKLARELİ	277.999	1,12
ARTVİN	270.937	1,10

2021 yılında Ülkemize en çok yabancı ziyaretçi Rusya Federasyonu'ndan (%19) gelmiştir. Rusya Federasyonu'nu, Almanya (%12,48) ve Ukrayna (%8,34) izlemiştir (Tablo 3.5).

Tablo 3.5. 2021 Yılında Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Milliyetlerine Göre Dağılımı

(Kaynak; T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı)

2021 Yılında Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Milliyetlerine Göre Dağılımı (1 Milyon ve üzeri)		
ÜLKE	ZİYARETÇİ	PAY (%)
RUSYA FEDERASYONU	4.694.422	19,00
ALMANYA	3.085.215	12,48
UKRAYNA	2.060.008	8,34
BULGARİSTAN	1.402.795	5,68
İRAN	1.153.032	4,67
IRAK	836.624	3,39
HOLLANDA	645.601	2,61
FRANSA	621.493	2,51
POLONYA	585.076	2,37
YABANCI TOPLAMI	24.712.266	100,00

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, 2021 yılında Ülkemize gelen yabancı ziyaretçilerin geliş amaçları %71,4 ile “gezi, eğlence, sportif ve kültürel faaliyetler”, yurt dışı ikametli vatandaşlarımızın geliş amaçları ise %64,5 ile daha ziyade “akraba ve arkadaş ziyareti” olarak gerçekleşmiştir.

Yine Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, 2021 yılında Ülkemiz turizm gelirleri 2020 yılına göre %103 artarak 24.482.332.000 ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılı toplam turizm gelirinin 19.679.915.000 ABD doları kişisel harcamalardan, 4.802.417.000 ABD doları da paket tur harcamalarından oluşmuştur³⁸. Bu şekilde, 2021 yılında ziyaretçi başı ortalama harcama 834 ABD Doları, gecelik harcama da 66 ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

³⁸ Türkiye İstatistik Kurumu, 2021 Yılı Turizm İstatistikleri, 31 Ocak 2022; <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-İstatistikleri-IV.Ceyrek:-Ekim-Aralık-ve-Yillik,-2021-45785>

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

2019 yılı sonlarında Çin'den başlayarak çok kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 Küresel Salgını, 2020 ve 2021 yılları süresince etkili olmuş ve devletlerce uygulanan karantina önlemleri bağlamında gerek ekonomi, gerekse ulaşım faaliyetlerinde önemli duraklamalar/mali kayıplar yaşanmıştır.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2020 yılının Mart ayında "Pandemi" ilan edilmesi sonrasında, birçok devlet çeşitli zamanlarda sınır kapılarını diğer ülkelerin vatandaşlarına kapatmış, ülke içi ulaşım da sınırlandırılmış, yük taşımacılığı faaliyetlerinde de özellikle pandemi ilanının ilk aylarında önemli aksaklıklar yaşanmıştır.

2022 yılına geldiğimizde, COVID-19 Salgını devam etmekle birlikte yürürlükte olan karantina uygulamaları oldukça zayıflatılmış, birçok ülke normal yaşam koşullarına dönmüştür. Ülkemizde de, 2022 yılı başından itibaren, aşılama oranının yükselmesi ve vaka sayılarının azalması bağlamında, uygulanmakta olan önlemlerin büyük bir kısmı kaldırılmıştır.

COVID-19 Salgını, en büyük hasarlardan birisini de, kısıtlanan seyahat hakları bağlamında turizm faaliyetlerine ve hava ulaşımına vermiştir. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre³⁹ COVID-19 Salgını nedeniyle, 2020 yılında 2019 yılına göre %71,5 azalma ile sadece 400 milyon uluslararası turist seyahat etmiştir. 2021 yılında ise 2020 yılına göre %3,35 artış ile 415 milyon uluslararası turist seyahat etmişse de 2019 yılı rakamlarının çok altında bir gerçekleşme yaşanmıştır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021 yılı geçici) verilerine göre de⁴⁰, Ülkemize gelen ziyaretçi sayısı 2019 yılında 51.747.199 iken 2020 yılında COVID-19 Salgını nedeniyle bu sayı 15.971.201'e düşmüş, 2021 yılında ise Salgının etkisinin kısmen azalmasıyla 2020 yılına oranla %88,08 artış ile 30.038.961 olarak gerçekleşmiştir.

Uygulanan seyahat kısıtlamaları bağlamında, hava yolu ile yolcu taşımacılığında daha önce görülmemiş oranda uçak ve yolcu trafik azalmaları meydana gelmiştir. Şöyle ki, ICAO verilerine göre, dünya ücretli tarifeli yolcu trafiği 2012-2019 yılları arasında yıllık ortalama %5,79 artış göstermişken, COVID-19 Küresel Salgını nedeniyle büyük bir azalış yaşanarak 2020 yılında 2019 yılı seviyesinin %60 altına kadar düşmüştür. 2021

³⁹ World Tourism Organization (UNWTO), World Tourism Barometer; https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2021-10/UNWTO_Barom21_05_September_excerpt.pdf

⁴⁰ T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı Turizm İstatistikleri (1.2.2021, *2021 verileri geçicidir); <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249702/sinir-istatistikleri.html>

yılında 2020 yılına göre %27 oranında bir artış yaşansa da, 2019 yılına göre kayıp %50 seviyesindedir.

Türkiye’de de, hava yolu ulaşımında dünya benzeri bir durum yaşanmış, 2012-2018 yılları arasında yıllık ortalama %8,7 artış gösteren toplam yolcu sayımız, 2020 yılında 2019 yılına göre %60,9 azalmış, 2021 yılında 2020 yılına göre %57,4 artış görülse de 2019 yılına göre %38,5 daha az yolcu trafiği gerçekleşmiştir.

Tüm dünyada olduğu gibi, Ülkemizde de hava yolu sektörü kurum/kuruluşları 2020-2021 yıllarını önemli zararlar ile kapatmışlardır.

2022 yılı başlarında, Ülkemiz hava yolu taşımacılık faaliyetleri açısından, devletler tarafından azaltılan karantina önlemleri bağlamında, hava yolu ulaşımında eski normale (2019 yılı) dönme sinyalleri görülmeye başlansa da, bu defa 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya Federasyonu-Ukrayna savaşı nedeniyle bu ülkelerden ülkemize gelen turist sayısında önemli azalma yaşanması söz konusu olup bu da ülkemiz hava yolu ulaşımının 2019 yılı seviyelerine ne zaman dönebileceği konusundaki tahminlerin yapılmasını zorlaştırmıştır.

COVID-19 Salgınında aşılama oranının artması sonucunda hastalığa yakalananların önemli bir kısmının hastalığı daha rahat atlattığı ve de yeni varyantlarının daha az ölümcül olması bağlamında önümüzdeki aylarda kapsamlı karantina önlemlerinin tekrar uygulanması beklenmese de, Salgının ne şekilde bir gelişme göstereceği henüz tam kesinleşmiş değildir. Hem bu belirsizlik, hem de Rusya-Ukrayna Savaşı, ileriye yönelik sağlıklı tahminler yapılmasını engellemekte, hava yolu sektörü kurum/kuruluşlarının planlamalarını olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir. 2022 yılında, Ülkemiz turizmi açısından önemli pazarlar olan Rusya Federasyonu ve Ukrayna’dan turist gelmemesi ya da beklenenin çok altında turist gelmesi halinde, hem turizm hem de hava yolu sektöründe önemli kayıpların oluşacağı kesindir. Bu da, turizm faaliyetlerinde pazar çeşitlendirmesinin önemini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.

COVID-19 Salgını süresince, ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi amacıyla Devletimiz tarafından birçok uygulama devreye alınmış, yapılan indirimler, ertelemeler vb. ile sivil havacılık sektörüne de katkı sağlanmıştır. Bu şekilde, havacılık sektöründe, oldukça az sayıda şirket faaliyetlerine ara veya son vermiştir. Bu durum, havacılık sektörümüzün, krizler karşısındaki direncini de göstermiştir.

Sonuç olarak; COVID-19 Salgını, tüm dünyaya ve de Ülkemize bir küresel salgın ortamında nasıl davranılacağı konusunda önemli bir tecrübe kazandırmıştır. Benzer salgınların ileriki yıllarda da yaşanması mümkün olduğundan, benzer durumlara her zaman hazırlıklı olunması gereği açık şekilde ortaya çıkmıştır. Salgın, havacılık şirketlerinin mali yapılarının sağlam/kuvvetli olması gerektiğini de açıkça göstermiştir.

Ülkemiz havacılık sektörü Salgını başarıyla atlatmıştır. Gerek yolcu, gerekse kargo taşımacılığında özellikle Avrupa ülkelerine göre daha başarılı sonuçlar yakalanmıştır.

Son olarak, TOBB Sivil Havacılık Meclisi olarak, COVID-19 Salgını süresince bu hastalık nedeniyle kaybettiğimiz havacılık sektörü çalışanlarımıza rahmet, yakınlarına baş sağlığı diliyoruz. Salgın süresince büyük fedakarlık gösteren başta Ülkemiz Sağlık Çalışanları olmak üzere tüm havacılık sektörü çalışanlarına da teşekkürlerimizi sunuyoruz.

5. RAPORUN HAZIRLANMASI

Bu Rapor, TOBB, Sivil Havacılık Meclisi Akademik Danışmanı **Prof. Dr. Yıldırım SALDIRANER** tarafından, T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü ve Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü'nden sağlanan bilgi ve destekle hazırlanmış ve TOBB Türkiye Sivil Havacılık Meclisi'nin uygun görüşü sonrasında Meclis Başkanı'nın onayı ile tamamlanmıştır.

Raporunun hazırlanması çalışmalarına DHMİ Genel Müdürlüğü'nden **Sevil KAPLAN** ve **Süleyman ÇALDAĞ** sağladıkları bilgiler ile önemli destek ve katkı vermişlerdir.

SHGM kaynaklı bilgiler, SHGM tarafından kontrol edilerek Rapor içeriğinin doğruluğu konusunda önemli katkı sağlanmıştır.

Birinci Bölümde yer alan tablolarda yer alan bilgilerin önemli bir kısmı SHGM (2020 ve 2021 Yılları Faaliyet Raporları) ve DHMİ'den (doğrudan) temin edilmiştir.

İkinci Bölümde yer alan hava trafik gerçekleştirmelerine ilişkin grafik ve tabloların ise önemli kısmı - mevcut formata uygun olarak - DHMİ Genel Müdürlüğü'nce hazırlanmıştır.

6. KAYNAKLAR

“*Aviation Intelligence Unit Think Paper #15*” - EUROCONTROL, 1 Ocak 2022;
<https://www.eurocontrol.int/press-release/eurocontrol-think-paper-15-charting-european-aviation-recovery-2021-covid-19-impacts>

“*Balon İşletmeleri*”, SHGM web sitesi;
https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/havacilik_isletmeleri/hava_ulastrma_isletmeleri/Balon_isletmeleri_040322.pdf

“*Coronavirus (COVID-19) Dashboard*”, World Health Organization;
<https://covid19.who.int>

“*COVID-19: The First Documented Coronavirus Pandemic in History*”, Yen-Chin Liu, Rei-Lin Kuo, Shin-Ru Shih; Biomedical Journal, Cilt 4, Sayı 3, Ağustos 2020;
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2319417020300445>

“*COVID-19 Bilgilendirme Sayfası*”, TC Sağlık Bakanlığı;
<https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html>

“*Çok Hafif Hava Aracı İşletmeleri*”, SHGM web sitesi;
https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/havacilik_isletmeleri/hava_ulastrma_isletmeleri/CHHA-290522.pdf

“*DHMİ İstatistikleri*”, DHMİ Genel Müdürlüğü web sitesi;
<https://www.dhmi.gov.tr/Lists/İstatislikler/Attachments/219/YOLCU.pdf>

“*DHMİ 2020 Yılı Faaliyet Raporu*”, DHMİ Genel Müdürlüğü web sitesi;
<https://www.dhmi.gov.tr/Sayfalar/faaliyetraporlari.aspx>

“*Effects of Novel Coronavirus (COVID-19) on Civil Aviation: Economic Impacy Analysis*”, ICAO, 8 Mart 2022; https://www.icao.int/sustainability/Documents/Covid-19/ICAO_coronavirus_Econ_Impact.pdf

“*Eğitim Kuruluşları*”, SHGM web sitesi; <http://web.shgm.gov.tr/tr/havacilik-isletmeleri/2067-yetkili-havacilik-egitim-kuruluslari>

“*Genel Havacılık İşletmeleri*”, SHGM web sitesi;
https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/havacilik_isletmeleri/hava_ulastrma_isletmeleri/ghi-290522.pdf

“Hava Aracı Bakım Kuruluşları”, SHGM web sitesi; <http://web.shgm.gov.tr/tr/havacilik-isletmeleri/2064-yetkili-bakim-kuruluslari>

“Havalimanı Karşılaştırmalı İstatistikler”, DHMİ Genel Müdürlüğü web sitesi; <https://www.dhmi.gov.tr/Sayfalar/Istatistikler.aspx>

“Hava Taksi İşletmeleri”, SHGM web sitesi; https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/havacilik_isletmeleri/hava_ulasirma_isletmeleri/hti-060522.pdf

“Hava Kargo Kuruluşları”, SHGM web sitesi; <http://web.shgm.gov.tr/tr/havacilik-isletmeleri/83-kargo-acentalari>.

“Hava Yolu İşletmeleri”, SHGM web sitesi; https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/havacilik_isletmeleri/Havayolu_isletmeleri030621.pdf

“Koronavirüs (COVID-19) Hakkında”, SHGM web sitesi; <http://web.shgm.gov.tr/tr/genel-duyurular/6336-koronavirus-covid-19-hakkinda>

“ÖSYM Lisans Yerleştirme Sonuçları Analizi”, Hacettepe Üniversitesi, Elektrik ve Elektronik Mühendisliği Bölümü; <http://yks.ee.hacettepe.edu.tr>

“SHGM 2020 Yılı Faaliyet Raporu”; SHGM web sitesi; <https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2020.pdf>
<https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2021.pdf>

“SHGM 2021 Yılı Faaliyet Raporu”; SHGM web sitesi; <https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2021.pdf>

“World Tourism Barometer”, World Tourism Organization (UNWTO); https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2021-10/UNWTO_Barom21_05_September_excerpt.pdf

“Yer Hizmetleri Kuruluşları”, SHGM web sitesi; <http://web.shgm.gov.tr/tr/havacilik-isletmeleri/2071-havaalani-ve-terminal-isletmeleri>

“YÖK Yükseköğretim Program Atlası”; YÖK web sitesi; <https://yokatlas.yok.gov.tr>

“11. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Şurası Sonuç Bildirgesi”, TC Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2013;
<https://sgb.uab.gov.tr/uploads/pages/yayinlar/2023-sura.pdf>

“12. Ulaştırma ve Haberleşme Şurası Sonuç Bildirgesi”, TC Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2021;
<https://sgb.uab.gov.tr/uploads/pages/suralar/12-ulasirma-ve-haberlesme-surasi-sonuc-bildirisi.pdf>

“2019 Air Transport Statistics”, ICAO 2019 Annual Report of the Council;
<https://www.icao.int/annual-report-2019/Pages/the-world-of-air-transport-in-2019-statistical-results.aspx>

“2021 Yılı Turizm İstatistikleri”, T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı (1.2.2021, *2021 verileri geçicidir); <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249702/sinir-istatistikleri.html>

“2021 Yılı Turizm İstatistikleri”, Türkiye İstatistik Kurumu, 31 Ocak 2022;
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-IV.Ceyrek:-Ekim-Aralik-ve-Yillik,-2021-45785>

“2022 Yılı Yatırım Programı”, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 15 Ocak 2022 tarih ve 31720 sayılı (mükerrer) Resmi Gazete;
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/01/20220115M1.pdf>

7. KISALTMALAR

- **ACC**; Saha Kontrol Merkezi (Area Control Center)
- **ADS-B**; Otomatik Bağımlı Gözetim-Yayın (Automatic Dependent Surveillance-Broadcast)
- **AFTN**; Havacılık Sabit İletişim Ağı (Aeronautical Fixed Telecommunication Network)
- **AIC**; Havacılık Enformasyon Genelgesi (Aeronautical Information Circular)
- **AIM**; Havacılık Bilgi Yönetimi (Aeronautical Information Management)
- **AHMS**; Havacılık Mesaj İşleme Servisi (Aeronautical Message Handling System)
- **APP**; Yaklaşma Kontrol Ofisi (Approach Control Office/Service)
- **Ar-Ge**; Araştırma-Geliştirme
- **ATC**; Hava Trafik Kontrol (Air Traffic Control)
- **ATM**; Hava Trafik Yönetimi (Air Traffic Management)
- **ATFM**; Hava Trafik Akış Yönetimi (Air Traffic Flow Management)
- **ATO**; SHGM, Onaylı Eğitim Organizasyonu
- **ATPL (A)**; Hava Yolu Nakliye Pilotu Lisansı (Uçak) (Airplane Taransport Pilot Licence)
- **ATPL (H)**; Hava Yolu Nakliye Pilot Lisansı (Helikopter)
- **ATS**; Hava Trafik Hizmetleri (Air Traffic Services)
- **ATSEP**; Hava Trafik Emniyet Elektronik Personeli (Air Traffic Safety Electronics Personel)
- **ASM**; Hava Sahası Yönetimi (Air Space Management)
- **AYGM**; UAB, Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü
- **BİT**; Bilgi Teknolojileri
- **BOY**; Bakım-Onarım-Yenileme
- **CCTO**; SHGM, Onaylı Kabin Ekibi Temel Eğitim Kuruluşları
- **CIDIN**; ICAO Ortak Veri Değişim Ağı (Common ICAO Data Interchange Network)
- **CIP**; Ticari Açından Önemli Kişi (Commercial Important Person)
- **CNS**; Haberleşme, Seyrüsefer, Gözetim (Communication, Navigation, Surveillance)
- **CPL (A)**; Ticari Pilot Lisansı (Uçak) (Commercial Pilot Licence)
- **CPL (H)**; Ticari Pilot Lisansı (Helikopter)
- **CTR**; Kontrol Bölgesi (Control Zone)
- **ÇHHA**; Çok Hafif Hava Aracı
- **DHMI**; Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü
- **DME**; Mesafe Ölçüm Cihazı (Distance Measurement Equipment)
- **DzKK**; Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
- **EUROCONTROL**; Hava Seyrüsefer Emniyeti için Avrupa Teşkilatı (European Organisation for the Safety of Air Navigation)
- **EuroStat**; Avrupa İstatistikleri (Eueopean Statistics)

- **FIC**; Uçuş Bilgi Merkezi (Flight Information Center)
- **FIR**; Uçuş Bilgi Bölgesi (Flight Information Region)
- **FUA**; Hava Sahası Esnek Kullanımı (Flexiable Use of Airspace)
- **HAVAŞ**; Havaalanı Yer Hizmetleri AŞ
- **HAVEM**; Havaalanı Emniyet
- **HGCTT**; Havaalanları Güvenlik Sistemleri
- **HUD**; SHGM, Hava Ulaştırma Dairesi Başkanlığı
- **HvKK**; Hava Kuvvetleri Komutanlığı
- **ICAO**; Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı (International Civil Aviation Organisation)
- **ILS**; Aletli İniş Sistemi (Instrument Landing System)
- **İHA**; İnsansız Hava Aracı
- **İGA**; İstanbul Havalimanı (İstanbul Grand Airport)
- **İSG**; İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı
- **KİD**; Kirala-İşlet-Devret
- **KKTC**; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
- **MTMA**; Askeri Terminal Kontrol Sahası (Military Terminal Control Area)
- **MYO**; Meslek Yüksekokulu
- **NDB**; Yönlendirilmiş Radyo Yayın Cihazı (Non-Directional Radio Beacon)
- **NOTAM**; Havacılık Otoriteleri Havalimanı İşleticileri tarafından Havacılara Uçuş ve Yer Emniyetini Etkileyecek Konularda Uyarılmak Üzere Yayınlanan Bildiri (Notice to Airmen)
- **ÖSYM**; Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi
- **PAT Sahaları**; Pist, Apron, Taksi Yolları
- **PIB**; Uçuş Öncesi Bilgi Bülteni (Pre-Flight Information Bulletin)
- **PPL (A)**; Hususi Pilot Lisansı (Uçak) (Private Pilot Licence)
- **PPL (H)**; Hususi Pilot Lisansı (Helikopter)
- **PSR**; Birincil Gözetim Radarı (Primary Surveillance Radar)
- **RNAV**; Saha Seyrüseferi (Area Navigation)
- **SAFA**; Yabancı Hava Araçlarına Yapılan Ramp Denetimi (Safety Assesment of Foreign Aircraft)
- **SANA**; Yerli Hava Araçlarına Yapılan Ramp Denetimi (Safety Assesment of National Aircraft)
- **SARS**; Şiddetli Akut Solunum Sendromu (Severe Acute Respiratory Syndrome)
- **SHGM**; Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü
- **SHT**; SHGM; Sivil Havacılık Talimatı
- **SHT-Eğitim**; SHGM, Havaalanları Dairesi Eğitim Talimatı
- **SHY-22**; SHGM, Havalimanları Yer Hizmetleri Yönetmeliği
- **SHY-66**; SHGM, Hava Aracı Bakım Personeli Yönetmeliği
- **SHT-66L-HS**; SHGM, Dil Yeterliliği ve Hizmet Sağlayıcı Yetkilendirme Talimatı
- **SHY-145**; SHGM, Onaylı Hava Aracı Bakım Kuruluşları Yönetmeliği

- **SHY-147**; SHGM, Hava Aracı Bakım Eğitimi Kuruluşları Yönetmeliği
- **SSR**; İkincil Gözetim Radarı (Secondary Surveillance Radar)
- **SSY**; Seyrüsefer Yardımcıları
- **STK**; Sivil Toplum Kuruluşu
- **TGS**; TGS Yer Hizmetleri (Turkish Ground Services)
- **THY**; Türk Hava Yolları
- **TCDGK**; Toplumsal Cinsiyet Dengesi Geliştirme Komisyonu
- **TWR**; Havalimanı Kontrol Kulesi (Tower)
- **UAB**; Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı
- **UWTO**; Dünya Turizm Örgütü (World Tourism Organization)
- **VFR**; Görerek Uçuş Kuralları (Visual Flight Rules)
- **VOR**; Çok Yüksek Frekanslı Tüm Yönlü Radyo Verici İstasyonu (Very High Frequency Omni Directional Range)
- **YİD**; Yap-İşlet-Devret
- **YÖK**; Yükseköğretim Kurulu

--- /// ---